

Брюксел, 28.2.2017 г.
SWD(2017) 68 final/3

CORRIGENDUM

This document corrects SWD(2017) 68 final/2 linked to COM(2017) 90 final of 22.2.2017.
Concerns the EN and BG language versions.
Corrections on pages 1 and 13.

The text shall read as follows:

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА

**Доклад за България за 2017 г.,
включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на
макроикономическите дисбаланси,**

придружаващ

СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА И ЕВРОГРУПАТА

**Европейски семестър за 2017 г.: оценка на напредъка в структурните реформи,
предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и
резултати от задълбочените прегледи
в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011**

{COM(2017) 90 final}
{SWD(2017) 67 final to SWD(2017) 93 final}

СЪДЪРЖАНИЕ

Обобщение	1
1. Икономическа ситуация и перспективи	5
2. Напредък по специфичните за държавата препоръки	13
3. Обобщение на основните констатации от задълбочения преглед по процедурата при макроикономически дисбаланси	17
4. Приоритети за реформи	22
4.1. Публични финанси и данъчно облагане	22
4.2. Финансов сектор	25
4.3. Политика на трудовия пазар, образователна, здравна и социална политика	33
4.4. Инвестиции	42
4.5. Секторни политики	50
4.6. Публична администрация	53
A. Обобщаваща таблица	56
Б. Таблица с показатели при ПМД	65
В. Стандартни таблици	66
Позовавания	71

СПИСЪК С ТАБЛИЦИТЕ

1.1.	Ключови икономически, финансови и социални показатели	12
2.1.	Обобщаваща таблица за оценка на СДП за 2016 г.	15
3.1.	Матрица за оценка на ПМД	20
4.1.1.	Въздействие на мерките за подобряване на събирането на данъците през 2016 г.	24
Б.1.	Таблица с показатели за ПМД	65
В.1.	Показатели за финансовите пазари	66
В.2.	Показатели за пазара на труда и социални показатели	67
В.3.	Показатели за пазара на труда и социални показатели (продължение)	68
В.4.	Показатели за резултатите и за политиката на продуктовите пазари	69
В.5.	Екосъобразен растеж	70

СПИСЪК С ГРАФИКИТЕ

1.1.	Растеж на реалния БВП по компоненти на търсенето	5
1.2.	БВП на глава от населението в сравнение с партньорите и ЕС-28	5
1.3.	ХИПЦ, дефлатор на БВП и индекс на цените на производителите (ИЦП)	6
1.4.	Равнища на безработица, заетост и активност (тримесечни, сезонно коригирани данни)	6
1.5.	Динамика на населението	7
1.6.	БВП на глава от населението в СПС през 2015 г. спрямо квинтилното съотношение на доходите (S80/S20) за държавите от ЕС	8
1.7.	Развития по текущата сметка	8
1.8.	Нетна международна инвестиционна позиция	9
1.9.	Кредитни потоци от банките към частния сектор, 12-месечни плаващи суми	9
1.10.	Разпределение на намалението на публичния дефицит през 2016 г. спрямо 2015 г., в млрд. евро	10
1.11.	Задължения на ДП като % от БВП по надзорно министерство	11
4.1.1.	Основните компоненти на приходите от данъци	23
4.1.2.	Равнище на неравенство по отношение доходите в държавите — членки на ЕС	23
4.2.1.	Капиталова адекватност след ПКА, % от рисково претеглените активи	26
4.2.2.	Капиталова адекватност на базовия собствен капитал от първи ред по банки през 2018 г. според сценарии за тестове за устойчивост	27
4.2.3.	Въздействие на базовия и неблагоприятния сценарий на тестовете за устойчивост върху капитала	27
4.2.4.	Разбивка на частния дълг	30
4.2.5.	Лихвено покритие, разпределение по сектори, 2015 г.	32
4.3.1.	Заетост по сектори, промяна на годишна основа	33
4.3.2.	Относително разсейване на равнищата на заетост по образователна степен, 2010 г., 2014 г. и 2015 г.	34
4.3.3.	Нарастващо отдалечаване от пазара на труда *	35

4.3.4.	Дълготрайната безработица по ниво на завършено образование	35
4.3.5.	Процент на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване и неговите компоненти (процент на изложените на риск от бедност — ИРБ, процент на изпитващите тежки материални лишения — ТМЛ, лица, живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност — LWI)	37
4.3.6.	Намаляване на риска от бедност след социалните плащания (с изключение на пенсиите)	38
4.4.1.	Разбивка на разходите за труд за единица продукция (РТЕП)	42
4.4.2.	Реален ефективен валутен курс (РЕВК) въз основа на РТЕП в България и ЕС	42
4.4.3.	Пазарни дялове в износа на България (EMS)	43
4.4.4.	Динамика и конкурентоспособност на износа (стоки) в десетте най-важни страни, които се явяват експортни дестинации	43
4.4.5.	Публични и частни инвестиции	44
4.4.6.	Публични инвестиции и качество на инфраструктурата	44
4.4.7.	Показатели за управлението в света	45
4.4.8.	„Условия за стопанска дейност“ („Doing Business“) 2017 г., разстояние до границата	46
4.4.9.	Глобален наблюдател на предприемачеството (GEM)	48
4.5.1.	Разходи за НИРД по сектори и източници на финансиране, 2014 г.	51

СПИСЪК С КАРЕТАТА

2.1.	Принос на бюджета на ЕС към структурните промени в България	16
4.4.1.	Предизвикателства пред инвестициите и реформи в България	47

ОБОБЩЕНИЕ

В настоящия доклад се прави оценка на икономиката на България с оглед на изготвения от Европейската комисия „Годишен обзор на растежа“, публикуван на 16 ноември 2016 г. В обзора Комисията призовава държавите — членки на ЕС, да удвоят усилията си по трите приоритетни елемента на икономическата политика — насърчаване на инвестициите, провеждане на структурни реформи и отговорна бюджетна политика. Правейки това, държавите членки следва да съсредоточат усилията си върху подобряването на социалната справедливост, за да постигнат по-приобщаващ растеж. В същото време Европейската комисия публикува „Доклада за механизма за предупреждение“ (ДМП), с който се постави началото на шестия цикъл на процедурата при макроикономически дисбаланси. Задълбоченият преглед, който според заключенията на ДМП за 2017 г. следва да бъде предприет за българската икономика, е представен в настоящия доклад.

Икономическите резултати се подобриха. Частното потребление беше основен двигател за 3,6 %-ия растеж на БВП през 2015 г. и за очаквания през 2016 г. 3,3 %-ен растеж. Докато износьт бе силен през 2016 г., приносът на нетния износ за растежа през 2017 г. се очаква да спадне рязко поради големия внос, продиктуван от нарастването на търсенето на вътрешния пазар. Очаква се слабите през 2016 г. инвестиции да наберат скорост през 2017 г. с по-доброто усвояване на средства от фондовете на ЕС. Продължава конвергенцията на доходите с ЕС, но в същото време относителната позиция спрямо сходни държави остава непроменена. В средносрочен план относително niskият потенциален растеж ограничава конвергенцията на доходите на България. Освен това неравенството в доходите в страната расте бързо и сега е на много високи равнища.

Фискалната консолидация се осъществява по-бързо от планираното. Смята се, че бюджетният дефицит е намалял до 0,4 % от БВП през 2016 г. и се очаква да продължи да намалява през 2017 г. и 2018 г. Прогнозира се структурният дефицит да остане под 0,5 % от БВП през целия период 2016—2018 г. Условните задължения на държавните предприятия (ДП) са основният източник на

рискове за фискалните перспективи. Очаква се публичният дълг отново да намалее от 2017 г. нататък след временното увеличение през 2016 г.

Въпреки че условията на пазара на труда се подобриха, продължават да са налице предизвикателства. Равнището на безработицата се очаква да спадне още до 7,1 % през 2017 г. (от 7,7 % през 2016 г.), което е много под средното за ЕС, като в същото време бързото нарастване на заплатите до момента не изглежда да се е отразило отрицателно на конкурентоспособността. Неблагоприятните демографски тенденции и структурните проблеми, като например високата дълготрайна безработица, високите равнища на икономическа неактивност и ограниченото включване на младите хора, са основни пречки пред нормалното функциониране на пазара на труда.

Финансовият сектор показва положителни тенденции въпреки оставащите слабости в счетоводния баланс. Основните показатели на банковия сектор се подобриха след напрежението, което се наблюдаваше през 2014 г. Кредитирането на частния сектор показва начални признаци на възстановяване, и по-специално кредитирането на домакинствата. Въпреки положителните тенденции като цяло, прегледът на качеството на активите и тестовете за устойчивост на банковата система разкриха недостатъци в някои части от сектора, които остава да бъдат отстранени.

Като цяло България постигна известен ⁽¹⁾ напредък в изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки за 2016 г. Правителството постигна съществен напредък по приключването на анализа на счетоводния баланс и тестовете за устойчивост на застрахователните предприятия, както и анализа на активите на частните пенсионни фондове. Известен напредък бе отбелязан в подобряването на събирането на данъците и намаляването на размера на неформалната икономика, приключването на прегледа на

⁽¹⁾ В обобщаващата таблица в приложението е представена информация относно степента на напредък и предприетите действия в отговор на политическите съвети от съответната подчаст на СДП.

качеството на активите и тестовете за устойчивост на банките, в укрепването и интегрирането на социалното подпомагане и активните политики по заетостта и в подобряването на процедурите за обществените поръчки. Ограничен напредък бе постигнат по отношение на последващите действия във финансовия сектор и подобряването на банковия и небанковия надзор, предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, подобряването на ефективността на здравеопазването, установяването на насоки и критерии за определянето на минималната работна заплата, разширяването на обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход и реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност.

Що се отнася до напредъка по постигането на националните цели по стратегията „Европа 2020“, България изглежда доста напред в постигането на своите цели за намаляване на емисиите на парникови газове и увеличаване на дела на енергията от възобновяеми източници. Бяха предприети мерки за подобряване на енергийната ефективност, но потреблението на енергия продължи да се отклонява от индикативните национални цели. България отбеляза напредък в областта на заетостта и висшето образование, но целите на стратегията „Европа 2020“ все още не са постигнати. Ситуацията обаче се влоши по отношение на целите относно преждевременното напускане на училище и намаляването на бедността.

Основните заключения от задълбочения преглед, съдържащ се в този доклад и свързаните с него политически предизвикателства, са, както следва:

Въпреки че стабилността на банковия сектор като цяло се увеличи, някои зони със слабости представляват риск за цялата система. Капиталовата адекватност, покритието на рисковете и ликвидността се подобриха, а прегледът на качеството на активите и тестовете за устойчивост показаха като цяло стабилни резултати. Към някои институции обаче трябва да се подходи с особено внимание, като сред тях е една банка от системно значение. Намирането на решение за активите, чиято стойност е трудно

определима, и прекратяването на нездравите бизнес практики, включително кредитирането на свързани лица и сделките между тях, продължават да бъдат основни предизвикателства за властите.

Потвърдиха се някои слабости в застраховането и пенсионните фондове и техният надзор. Независимите прегледи в двата сектора сочат, че те като цяло са стабилни. Въпреки това бяха открити слабости в някои застрахователни предприятия и групи. Поради това надзорният орган поиска първи кръг от последващи действия. Установените в прегледите допълнителни рискове, включително инвестициите между свързани лица, кръстосаните участия и някои презастрахователни договори, продължават да бъдат основни предизвикателства пред властите. Освен това в прегледа не се оценява изцяло груповата сила на някои застрахователни предприятия, което води до допълнителни неясноти, които трябва да бъдат разрешени от надзорния орган.

Въпреки протичащото в момента намаляване на задлъжнялостта високото равнище на частния дълг, по-голямата част от който включва заеми за нефинансови предприятия, продължава да бъде проблем. Големият корпоративен дълг на България може да се отрази отрицателно на средносрочните перспективи за растеж. Намаляването на високото равнище на корпоративна задлъжнялост бе ограничено от закъснялото приемане на реформите на нормативната уредба за несъстоятелността, както и от липсата на „дълбок“ пазар за продажба на необслужвани корпоративни заеми.

Оставащите слабости на пазара на труда продължават да затрудняват растежа. Въпреки че показателите на пазара на труда се подобряват, налице е неизползван потенциал за заетост с високо равнище на икономическа неактивност, дълготрайна безработица и млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. Активните политики на пазара на труда за тези групи не са достатъчно целенасочени. Освен това трайно високият дял на недеklarирания труд нарушава функционирането на пазара на труда и намалява данъчните приходи. Липсата на

механизъм за определяне на минималната работна заплата създава икономическа несигурност. Допълнителни предизвикателства представляват несъответствията между търсените и предлаганите умения на пазара на труда, в секторите и в регионите, както и силното отражение на родителството върху заетостта сред жените (отчасти поради слабото предлагане на грижи за деца). Освен това недостатъчното предлагане на качествено образование, слабото участие в схеми за учене през целия живот, както и социалните различия пораждаат предизвикателства. Броят на центровете за заетост и социално подпомагане се увеличава, но ефективното интегриране на услугите все още е ограничено.

Други основни структурни въпроси, анализирани в този доклад и сочещи конкретни предизвикателства за българската икономика, са следните:

Поддържането и укрепването на усилията за борба със сивата икономика продължават да бъдат ключово предизвикателство. От 2015 г. насам се е подобрило събирането на данъци, особено на косвените данъци. Въпреки това сивата икономика и недеklarирания труд остават разпространени. Освен това административната тежест, свързана с данъчното облагане, остава голяма, а мерките за подобряване на данъчната администрация все още са ограничени.

Образователната система не осигурява напълно на учащите се необходимите им умения, а достъпът до качествено образование е неравнопоставен. Делът на учениците, срещащи сериозни трудности по четене, математика и точни науки, според констатациите от 2015 г. по програмата PISA, остава един от най-големите в ЕС. Въпреки че финансирането за образование постепенно се увеличава, то остава ниско в сравнение с останалата част от ЕС. Децата от семейства с по-нисък социално-икономически статус, особено от ромски семейства, не се ползват с равни възможности за образование, включително в ранна детска възраст. Това има дългосрочни последици за тяхното социално приобщаване и пригодност за заетост. Въпреки това с изпълнението на Закона за предучилищното и училищното образование

започна основната образователна реформа. Професионалното образование и обучение е в процес на реформиране, но неговото качество, както и сътрудничеството с бизнеса и социалните партньори са недостатъчни. Основащото се на резултатите финансиране за висшето образование има за цел да подобри неговото качество и практическата му насоченост към нуждите на пазара на труда.

Сред основните предизвикателства в здравеопазването са ограничената достъпност, недостатъчното финансиране, емиграцията на медицински персонал и неефективността на здравеопазването. По-специално, публичните разходи за здравеопазване са малки в сравнение със средните за ЕС, въпреки че те са приоритет в бюджета за 2017 г. Покритието на здравната осигуровка продължава да бъде слабо, а достъпът до здравеопазване е допълнително възпрепятстван от това, че пациентите плащат направо от джоба си. Освен това броят на лекарите, емигриращи всяка година, се равнява на почти 90 % от броя на дипломираните медицински висшисти. Недостигът на медицински сестри усложнява предизвикателството, свързано с човешкия капитал.

Големият дял на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване, остава едно от основните икономически и социални предизвикателства. Системата за социална закрила, включително общия минимален доход, които не се коригират чрез прозрачен механизъм, не осигурява необходимата подкрепа. Активизирането на хората, живеещи от социални помощи, остава слабо. Сред групите с висок риск са децата, възрастните, ромите и хората, живеещи в селски райони. Фрагментацията на агенциите, осигуряващи съответната подкрепа, продължава да възпрепятства ефективния съгласуван отговор на това предизвикателство.

Изоства реформата на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност. Едва наскоро бяха приети законодателните промени, предназначени да подобрят нормативната уредба за несъстоятелността. Предстои да бъдат решени предизвикателствата пред изпълнението, включително квалификацията и

обучението на съдиите и капацитета на съдилищата.

Въпреки някои подобрения, предизвикателствата в деловата среда продължават да тежат на инвестициите. В това отношение повод за безпокойство остават възприятията за корупция, слаби институции и нестабилна правна уредба. Слабото доверие в съдебната система и публичните институции пречи на частните инвестиции. За допълнителното подобряване на бизнес средата, правилното прилагане на нововъведените оценка на въздействието и план за действие за отстраняването на препятствията пред инвестициите, продължават да бъдат от основно значение. Изостават реформите по Законодателния акт за малкия бизнес в Европа. Достъпът до финансиране за малките и средните предприятия продължава да бъде недостатъчен, но се очаква да се подобри благодарение на нови финансови инструменти.

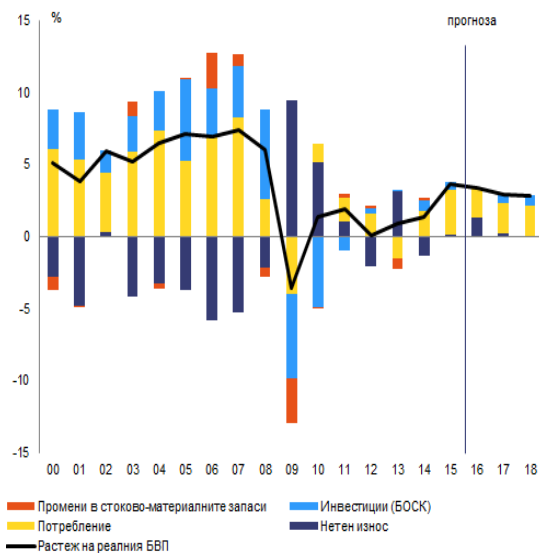
Бавните административни реформи и слабостите в областта на обществените поръчки продължават да се отразяват на ефикасността на публичния сектор. Законодателните и институционалните промени представляват стъпка в правилната посока, но все още изостават систематичното прилагане на мерките на публичната администрация и на електронното управление. Въпреки че България е транспонирала повечето разпоредби на ЕС, съществуващите слабости в практиките за възлагане на обществени поръчки пречат на ефикасността на публичните разходи.

1. ИКОНОМИЧЕСКА СИТУАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ

Растеж на БВП

Последните икономически резултати бяха солидни. След като през 2015 г. резултатите за растежа от 3,6 % бяха добри, прогнозата е икономиката да нарасне с 3,3 % през 2016 г. Очаква се растежът леко да спадне през 2017 г. и 2018 г., съответно до 2,9 % и 2,8 %. Потреблението на частните домакинства беше основен двигател на растежа през 2016 г., въпреки че приносът на нетния износ също беше положителен (графика 1.1). През 2017 г. малко по-разнообразеното вътрешно търсене ще компенсира само частично бързото намаляване на нетния износ, дължащо се на очакваното нарастване на вноса. Условието на пазара на труда се подобриха значително по време на икономическото възстановяване, като безработицата бе 7,7 % през 2016 г., а за 2017 г. прогнозата е 7,1 %.

Графика 1.1: Растеж на реалния БВП по компоненти на търсенето

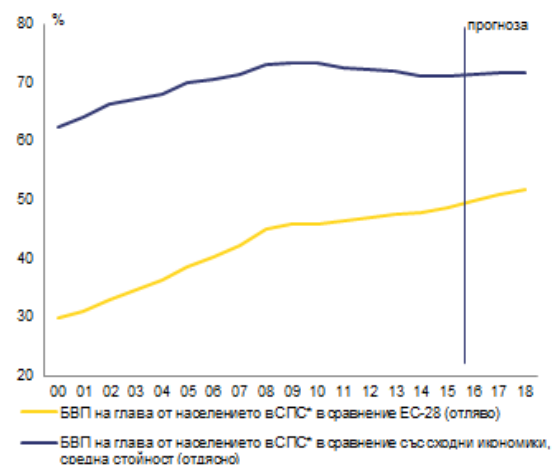
Източник: Европейска комисия

Инвестициите бяха слаби през 2016 г., но се очаква да наберат скорост през 2017 г. През 2016 г. инвестициите спаднаха с около 0,5 % главно поради рязкото забавяне на усвояването на средства от фондовете на ЕС след края на програмния период 2007—2013 г. За разлика от това, очаква се инвестициите да се възстановят значително през 2017 г., като се увеличат с

3,2 % благодарение на ускоряването на проекти за средствата от ЕС в рамките на новия програмен период 2014—2020 г.

Продължава сближаването на доходите с ЕС, но в същото време относителната позиция спрямо сходните държави е непроменена. Прогнозира се сближаването на приходите с ЕС да се ускори през идните години (графика 1.2), но относително слабият потенциален растеж ограничава по-нататъшното наваксване. Структурните реформи, по-големите частни инвестиции и подобренията в бизнес средата, биха могли, наред с другото, да стимулират по-бързото сближаване.

Графика 1.2: БВП на глава от населението в сравнение със сходни държави и ЕС-28

* Стандарти на покупателна способност

Източник: Европейска комисия

Забележка: Графиката показва какъв е процентът от БВП на глава от населението, коригиран за разликите в равнищата на цените (СПС) спрямо сходните държави: CZ,EE,LV,LT,HU,PL,RO,SI,SK.

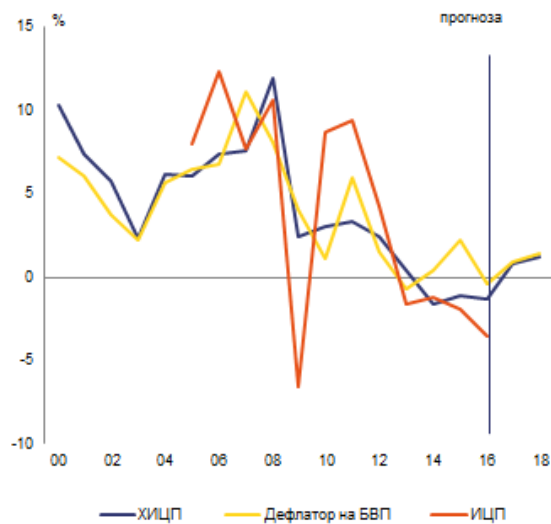
Рисковете по отношение на прогнозите за растежа и БВП клонят към понижаване. Риск от влошаване е значително по-бавното от очакваното усвояване на средствата от ЕС, което би могло да навреди на инвестициите и растежа. Политическата несигурност, свързана с предстоящите избори, също би могла да забави потребителските и инвестиционните решения. Като се има предвид отвореността на икономиката, външни рискове от влошаване ще представляват слабото търсене на внос от страна на основните търговски партньори, особено в Европа, и нарастващите цени на

петрола. При все това по-бързият напредък на структурните реформи би могъл да ускори потенциалните и реалните темпове на растеж в средносрочен план.

Инфлация

Очаква се инфлацията да нарасне благодарение на силното вътрешно търсене и възстановяването на цените на енергията. Въпреки че през 2016 г. годишната инфлация в ХИПЦ бе отрицателна до -1,3 % , се очаква нейният ритъм да се ускори и да достигне 0,8 % през 2017 г., главно благодарение на активното вътрешно търсене, както и на възстановяването на цените на енергията (графика 1.3). Това ще обърне дефлационната тенденция, наблюдавана от 2013 г. насам, която се дължеше главно на понижаващите се цени на вноса, слабото вътрешно търсене и понижаването на административно регулираните цени.

Графика 1.3: ХИПЦ, дефлатор на БВП и индекс на цените на производителите (ИЦП)

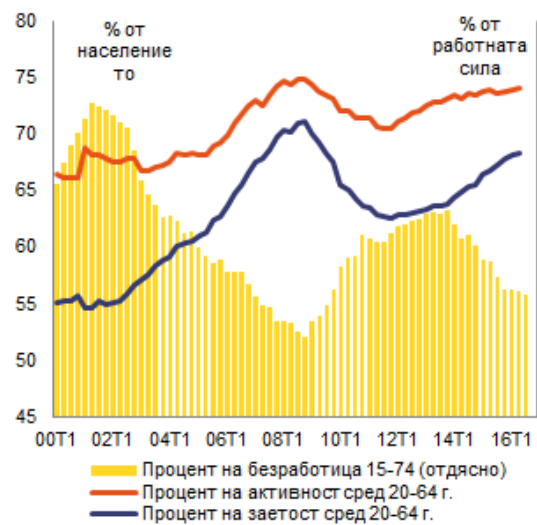
Източник: Европейска комисия

Пазар на труда, бедност и социално изключване

Въпреки че на пазара на труда се наблюдава положителното въздействие на икономическия растеж, продължават да са налице предизвикателства. През 2016 г. пазарът на труда продължи да се подобрява. Равнището на заетост сред хората на възраст

между 20 и 64 години се увеличи от 67,1 % през 2015 г. на 67,7 % (средно за Т1 — Т3 на 2016 г.) (графика 1.4), което все още е под средното равнище за ЕС, както и под националната цел по стратегията „ЕС 2020“. Равнището на безработицата спадна от 9,2 % през 2015 г. до 7,1 % през декември 2016 г. (възрастова група 15 — 74 години) и понастоящем е под средното за ЕС равнище от 8,2 %. Въпреки положителните промени, на пазара на труда остават предизвикателства, в частност големият дял на дълготрайната безработица (59,6 % от общата безработица през тримесечия 1—3 на 2016 г.) и относително големият процент млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение (19,3 % през 2015 г.).

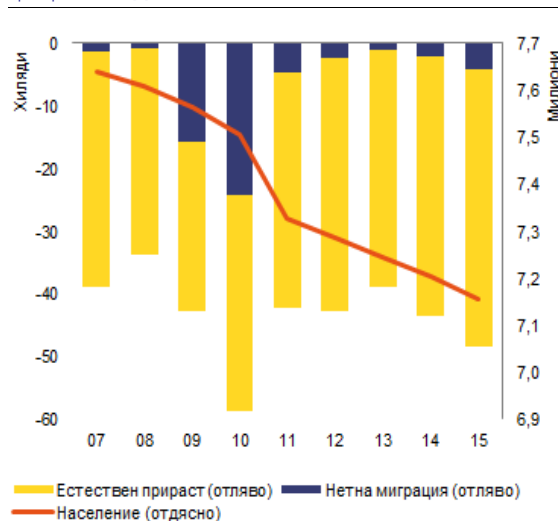
Графика 1.4: Равнища на безработица, заетост и активност (тримесечни, сезонно коригирани данни)

Източник: Европейска комисия

Предлагането на работна ръка е възпрепятствано от неблагоприятните демографски развития. Населението бързо застарява и намалява поради отрицателния естествен прираст и отрицателната нетна миграция (графика 1.5). Международната организация по миграция изчислява, че 14 % от българските граждани понастоящем живеят в чужбина. Застаряването и емиграцията допринесоха за недостига на работна ръка (вж. раздел 4.3).

Графика 1.5: Динамика на населението

Източник: Европейска комисия

Структурните слабости на пазара на труда и силното икономическо възстановяване доведоха до бърз растеж на заплатите. Както кумулативното увеличение на възнаграждението на служител (21,4 %), така и това на номиналните разходи за единица труд (14,9 %) са сред най-високите в ЕС за периода 2013—2015 г. ⁽²⁾. Оттук следва, че повишаването на производителността на труда само частично компенсира увеличението на заплатите. Въпреки тези развития натискът върху конкурентоспособността бе овладян до този момент, тъй като пазарните дялове в износа се увеличиха умерено (вж. раздел 4.4).

Бедността и социалното изключване продължават да представляват сериозни предизвикателства. Високото равнище на бедност влияе отрицателно на перспективите за заетост, образованието и здравеопазването. Социалното положение на възрастните хора се влоши значително през 2015 г., след като през последните 5 години се подобряваше, докато бедността сред децата остава висока въпреки низходящата тенденция (вж. раздел 4.3). Хората с увреждания са изправени пред по-голям риск от бедност или социално изключване, отколкото навсякъде другаде в ЕС.

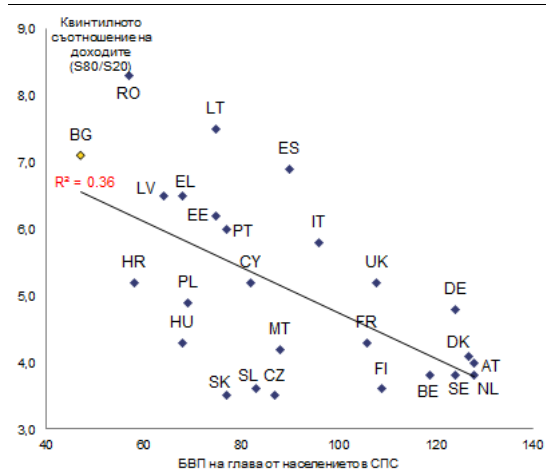
Сред гражданите от ромски произход равнищата на бедност и социално изключване са непропорционално високи. По-ниските образователни равнища на ромите водят до по-слаба интеграция на пазара на труда и вследствие на това до по-голям риск от бедност или социално изключване в сравнение с останалата част от населението. Тъй като над 20 % от новите участници на пазара на труда са роми (Световна банка, 2011 г.), подобряването на техните образователни резултати и намаляването на бедността и социалното изключване биха довели до значителни ползи за икономиката като цяло (вж. раздел 4.3.2). Това може да бъде особено трудно в контекста на големите и нарастващи неравенства, като се има предвид силната връзка между социално-икономическия произход на учащите се и техните постижения в образованието.

Неравенството в доходите продължава да е сред най-високите в ЕС. Въпреки нарастването на БВП на глава от населението неравенството в доходите продължава да се увеличава. През 2012 г. доходите на най-богатите 20 % от населението са били шест пъти по-големи от тези на най-бедните 20 %. Това съотношение е нараснало повече от седем пъти през 2015 г. България също така е една от държавите с най-големи неравенства в доходите след приспадане на данъците и социалните плащания, което предполага, че те не намаляват съществено неравенствата (вж. раздел 4.1.2). Тъй като социалните плащания не са били актуализирани редовно, доходите на тези, които зависят от тях, са се влошили. Разделението между градските и селските райони (пространствени неравенства) представлява допълнителен фактор ⁽³⁾. Фактът, че в държавите членки с по-ниски приходи неравенствата в доходите са по-големи (графика 1.6), само частично обяснява данните за България.

⁽²⁾ Растежът на тези променливи обаче леко намаля през този период.

⁽³⁾ По-специално, средните доходи в селските райони като процент от доходите в градските райони бяха 55,2 % през 2015 г., което е най-ниската стойност в ЕС.

Графика 1.6: БВП на глава от населението в СПС през 2015 г. спрямо квинтилното съотношение на доходите (S80/S20) за държавите от ЕС

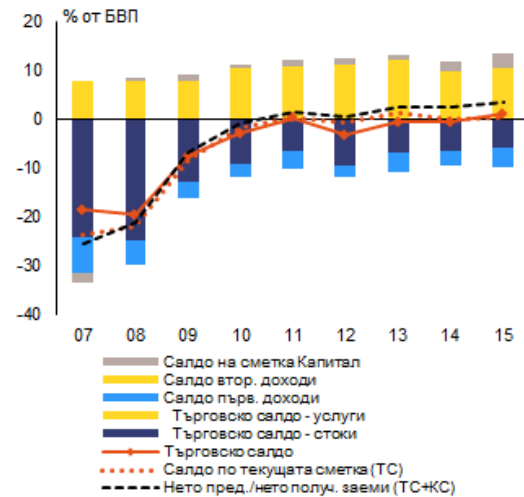

Източник: Европейска комисия

Външна среда

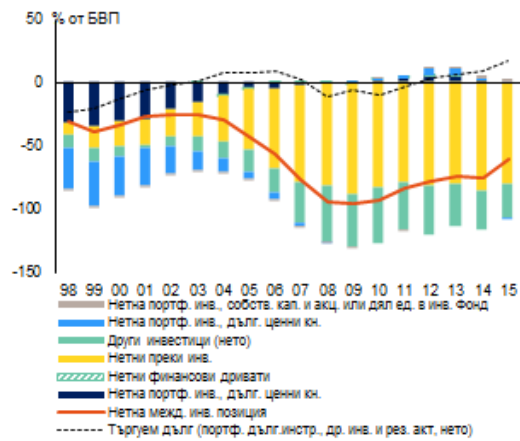
Салдото по текущата сметка се възползва от силния износ, но излишъкът ще се влоши поради възстановяването на вътрешното търсене. Благодарение на стабилното търсене от страна на търговските партньори от ЕС и на силния туристически сезон износът постигна добри резултати през 2016 г. В резултат на това през 2016 г. балансът по текущата сметка се оценява на 2,6 % от БВП, след като през 2015 г. бе 0,4 % (графика 1.7). Например производствените сектори, тясно интегрирани в световните вериги за създаване на стойност, през последните години изиграха основна роля за спечелването на пазарни дялове в износа (вж. раздел 4.4). Въпреки очакваното допълнително увеличение на износа се очаква излишъкът по текущата сметка да намалее до 1,4 % през 2017 г. и до 0,8 % през 2018 г., главно поради по-големия растеж на вноса, стимулиран от силното вътрешно търсене и от очакваното увеличение на разходите за енергия.

Графика 1.7: Развитие по текущата сметка

Източник: Европейска комисия

Нетната международна инвестиционна позиция (НМИП) се подобри значително през последните години. От най-високата си стойност от 95 % от БВП през 2009 г., отрицателната НМИП се подобри до 61 % през 2015 г. (графика 1.8). Сред основните фактори са увеличението на резервните активи, намаляването на банковите пасиви към дружествата майки, както и увеличаването на чуждестранните активи, притежавани от местни дружества (главно пенсионни фондове, но и банки). Положителното развитие на търговския баланс и силният икономически растеж също допринесоха за положителната тенденция в НИМП. Следва да се отбележи, че отрицателните стойности за НИМП не са необичайни за една догонваща икономика и до голяма степен съответстват на стойностите за сходните държави. Освен това преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) финансират все по-голям дял от НМИП.

Графика 1.8: **Нетна международна инвестиционна позиция**

(1) 98-09 ESA95
10-15 ESA2010

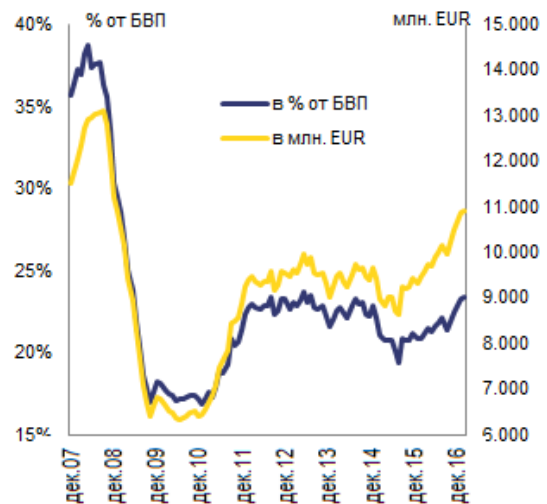
Източник: Европейска комисия

Финансов сектор

Основните показатели сочат, че стабилността на финансовия сектор се е увеличила, но все още остават слабости. Съвкупната капиталова адекватност, покритието на рисковете и ликвидността на банковия сектор като цяло се подсилиха след напрежението през лятото на 2014 г. Рентабилността в банковия сектор остава стабилна. Независимо от това резултатите от прегледа на качеството на активите в банковия сектор разкриват зони със слабости в надзора на значимите за системата институции, които заслужават внимание. Прегледите на пенсионните фондове и застрахователните дружества също показаха, че секторите са стабилни като цяло, но разкриха слабости в някои предприятия. Кредитирането на свързани лица и сделките между тях, както и експозицията към активи, чиято стойност е трудно определима, представляват допълнителни предизвикателства за надзора (вж. раздел 4.2).

Кредитирането за частния сектор показва признаци на започващо възстановяване. Отпускането на заеми за нефинансовите предприятия и домакинствата постепенно набира сили (графика 1.9). Изглежда, че темпът на растеж се е ускорил особено след финализирането на прегледа на качеството на активите (ПКА) и тестовите за устойчивост в

банковия сектор (вж. раздел 4.2). Налице са признаци на възстановяване на търсенето на кредити, по-специално сред домакинствата, което отразява укрепването на условията на пазара на труда и трайния спад на лихвените проценти по кредитите. При все това, въпреки нарастващия кредитен поток, застоят в наличностите определено се запази (вж. раздел 4.4).

Графика 1.9: **Кредитни потоци от банките към частния сектор, 12-месечни плаващи суми**

Забележка: Обем на нови кредити за нефинансови предприятия и домакинства, 12-месечна плаваща сума
Източник: Българска народна банка, Европейска комисия

Ограниченията както върху търсенето, така и върху предлагането продължават да пречат на банковото кредитиране. Вследствие на кризата от 2009 г. условията за отпускане на кредити от банките бяха значително затегнати и останаха доста строги за предприятията, но облекчени за потребителските и ипотечните кредити (Българска народна банка, 2016 г.). Запазващата се голяма корпоративна задлъжнялост и трудностите при третирането на дружествата в просрочие увеличават желанието на банките да избягват риска и оказват влияние върху предлагането на кредити за предприятията (вж. раздел 4.2) ⁽⁴⁾. Междувременно кредитоспособността на домакинствата се увеличи благодарение на

⁽⁴⁾ През 2015 г. дългът на нефинансовите предприятия остана 89 % от ВВП.

силния растеж на заплатите и по-ниските равнища на задлъжнялост, както и на по-активния вторичен пазар за необслужвани потребителски заеми (вж. каре 4.2.1). Търсенето на кредити от частния сектор е слабо и икономическият растеж зависи в по-малка степен от кредитирането в сравнение с миналото.

В последно време цените на жилищата се повишиха бързо, след като бяха смекчени кредитните условия за домакинствата. Цените на жилищните имоти са се увеличили средно с около 10 % между декември 2014 г. и септември 2016 г. Увеличението бе по-голямо в столицата София — около 16 % (НСИ, 2016 г.). Преди това цените на жилищата се отгласаха от дъното, достигнато през 2013 г., и скромно се увеличаваха до края на 2014 г. Благоприятните условия за кредитиране и подобряването на пазара на труда допринесоха за ускоряването на цените на жилищата. Темпът на увеличение може да породи рискове от надценяване.

Публични финанси

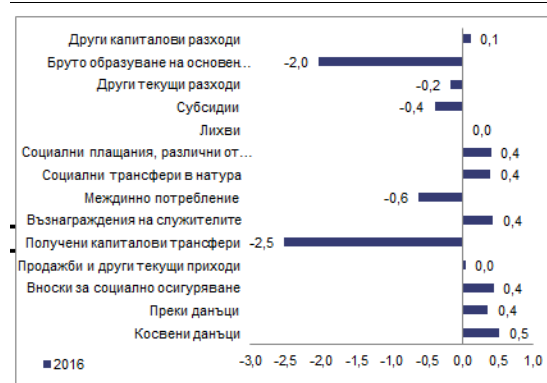
Фискалната консолидация се осъществява по-бързо от планираното. Очаква се публичният дефицит да намалее от 1,7 % от БВП през 2015 г. до 0,4 % през 2016 г. Приходите и разходите се оказаха по-добри от очакваните (графика 1.10). Приходите бяха благоприятствани от по-добрите макроикономически условия, както и от мерки като повишаването на акцизите върху цигарите и течните горива за отопление. Някои подобрения в системите за контрол и събиране на данъци, заедно с признаците за подобряване на спазването на данъчното законодателство, също допринесоха за цялостното повишение на приходите. По-малките от предвидените в бюджета разходи се дължат основно на по-ниските капиталови и други текущи разходи, тъй като изпълнението на новите програми по фондове на ЕС тепърва ще набира сила.

Фискалната консолидация се очаква да продължи. Според зимната прогноза на Европейската комисия бюджетният дефицит се предвижда постепенно да намалее до 0,5 % и 0,3 % съответно през 2017 г. и 2018 г. Очаква се приходите да продължават да се подобряват

благодарение на положителните макроикономически развития. Очаква се разходите да се увеличат главно поради повишението на заплатите на някои категории в публичния сектор през 2017 г. и поради по-големите капиталови разходи, повечето от които ще бъдат покрити с приходи от фондове на ЕС. Структурният дефицит се очаква да намалее до 0,3 % от БВП, под средносрочната бюджетна цел от 1 % от БВП през 2016 г., и да се задържи под 0,5 % от БВП през 2017 г. и 2018 г.

Очаква се публичният дълг да намалее след 2016 г. През 2016 г. консолидираният държавен дълг се увеличи до 29 % от БВП главно поради временното увеличение на паричните резерви. След това се прогнозира да спадне до 27,3 % от БВП през 2017 г. и до 26 % през 2018 г. в резултат на сравнително малкото първично салдо и въздействието на по-добрите условия за финансиране чрез дълг, както и финансирането на погасяванията на дълг частично чрез наличните парични буфери.

Графика 1.10: Разпределение на намалението на публичния дефицит през 2016 г. спрямо 2015 г., в милиарди евро

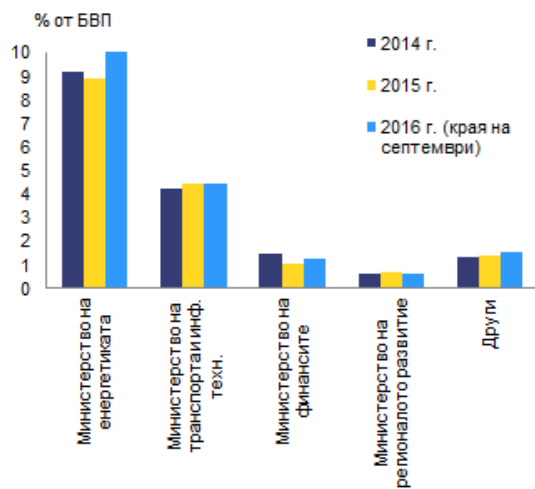
Източник: Европейска комисия

Рисковете за фискалните перспективи са свързани предимно с големите условни задължения на държавните предприятия. Според Министерството на финансите общо задълженията на държавните предприятия (ДП), в които държавата притежава най-малко 50 % и упражнява контрол, надхвърлиха 18 % от БВП през септември 2016 г. Най-големият дял условни задължения са натрупани в структурите извън сектор „Държавно управление“ (съгласно определението на

Евростат), които като такива не допринасят за бюджетния дефицит и държавния дълг. Изглежда, че най-задлъжнелите ДП са в енергийния сектор (графика 1.11).

АЕЦ Белене е пресен пример за условно задължение. Вследствие на решението на Международния арбитражен съд от юни 2016 г. относно анулирания проект за изграждане на ядрен реактор в Белене националната енергийна компания (НЕК) трябваше да обезщети руското предприятие Атомстройекспорт с 601 милиона евро (1,3 % от БВП). В крайна сметка плащането бе извършено през декември 2016 г., след като правителството отпусна безлихвен заем в полза на НЕК.

Графика 1.11: Задължения на ДП като % от БВП по надзорно министерство

Източник: Министерство на финансите, България

Таблица 1.1: Ключови икономически, финансови и социални показатели

	2004—2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Прогноза		
									2016	2017	2018
Реален БВП (на годишна база)	6,8	-3,6	1,3	1,9	0,0	0,9	1,3	3,6	3,1	2,9	2,8
Частно потребление (на годишна база)	10,3	-4,5	1,4	2,0	3,0	-2,5	2,7	4,5	3,2	2,9	2,8
Публично потребление (на годишна база)	2,3	-5,9	2,0	2,2	-2,0	0,6	0,1	1,4	1,1	1,4	1,6
Бруто образуване на основен капитал (на годишна основа)	17,7	-17,7	-17,7	-4,4	1,8	0,3	3,4	2,7	-0,8	3,2	3,6
Износ на стоки и услуги (на годишна основа)	12,7	-11,7	11,0	12,6	2,0	3,6	3,1	5,7	5,0	4,5	4,6
Внос на стоки и услуги (на годишна основа)	16,8	-21,5	-0,9	3,9	5,5	4,3	5,2	5,4	3,3	4,3	4,6
Отклонение от потенциалния БВП	2,0	-1,9	-1,1	0,3	-0,3	-0,6	-1,3	-0,6	-0,2	-0,2	-0,2
Потенциален растеж (на годишна основа)	5,8	1,9	0,1	0,2	0,4	0,8	1,8	2,1	2,0	2,0	1,9
Принос към растежа на БВП:											
Вътрешно търсене	10,4	-9,8	-3,7	0,6	1,9	-1,5	2,5	3,6	2,0	2,7	2,7
Материални запаси	0,5	-3,2	-0,1	0,2	0,2	-0,8	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0
Нетен износ	-4,1	3,4	5,1	1,0	-2,1	3,1	-1,3	0,1	1,1	0,2	0,0
Принос към растежа на потенциалния БВП:											
Общо труд (часове)	1,5	-0,8	-1,5	-1,4	-1,4	-0,9	0,0	0,3	0,3	0,3	0,0
Натрупване на капитал	2,7	2,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9
Обща факторна производителност	1,7	0,2	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9
Салдо по текущата сметка (% от БВП), платен баланс	-22,9	-8,3	-1,7	0,3	-0,9	1,3	0,1	0,4	-	-	-
Търговско салдо (% от БВП), платен баланс	-19,1	-7,1	-3,0	0,2	-3,3	-0,7	-0,6	1,0	-	-	-
Търговия със стоки и услуги (на годишна основа)	2,5	2,9	0,9	3,9	-2,3	-0,5	1,2	1,4	0,6	-0,3	0,3
Салдо на сметка „Капитал“ (% от БВП)	-0,5	1,3	0,8	1,2	1,3	1,1	2,2	3,1	-	-	-
Нетна международна инвестиционна позиция (% от БВП)	-53,9*	-35,3*	-31,9	-82,8	-77,9	-73,3	-75,2	-60,0	-	-	-
Нетен търгуем възмъшен дълг (% от БВП) 1	3,1*	-6,1*	-3,3	-2,5	3,6	6,2	9,5	17,4	-	-	-
Брутен търгуем възмъшен дълг (% от БВП) 1	54,1*	62,3*	66,0	58,4	59,1	57,2	62,3	54,5	-	-	-
Износ спрямо развитите страни (%-на промяна за период от 5 години)	57,8	29,2	16,8	21,3	10,9	9,5	14,0	15,2	-	-	-
Експортен пазарен дял, стоки и услуги (на годишна основа)	6,3	-4,5	-7,6	12,1	-4,5	6,5	0,6	-1,7	-	-	-
Нетни потоци от ПЧИ (% от БВП)	-20,9	-6,8	-2,4	-2,9	-2,5	-3,0	-2,1	-3,5	-	-	-
Процент на оствезанията на домокинствата (нетно оствезаване като процент от нетния разполагаем доход)	-14,1	-2,6	-5,1	-4,3	-10,0	-3,1	-16,5	-	-	-	-
Частни кредитни потоци (консолидирани, % от БВП)	27,7	4,7	3,7	1,3	3,0	7,2	-1,1	-0,3	-	-	-
Дълг на частния сектор, консолидиран (% от БВП), от който задължения на домокинствата (% от БВП)	94,6	134,1	134,3	125,3	125,7	132,2	123,7	113,3	-	-	-
от който нефинансови корпоративни задължения (% от БВП)	18,0	26,9	26,3	24,0	23,3	23,2	23,1	22,2	-	-	-
от който нефинансови корпоративни задължения (% от БВП)	76,7	107,2	108,0	101,3	102,4	109,0	100,6	91,1	-	-	-
Предприятия, нето предоставени (+) или нето получени (-) заеми (% от БВП)	-8,2	1,6	6,0	6,8	7,1	6,0	15,0	7,7	8,1	8,7	9,2
Предприятия, брутен операционен излиък (% от БВП)	26,6	29,3	29,2	30,2	30,0	29,7	30,1	29,4	28,2	27,9	27,9
Домокинствата, нето предоставени (+) или нето получени (-) заеми (% от БВП)	-9,0	-4,4	-3,7	-3,3	-6,6	-2,7	-5,8	-7,4	-7,1	-8,6	-9,5
Индекс на дефлацията на жилищата (на годишна основа)	23,7	-21,0	-12,3	-9,6	-5,3	0,4	1,5	3,6	-	-	-
Инвестиции в жилищата (% от БВП)	4,3	4,7	2,7	2,2	1,7	1,7	1,6	1,4	-	-	-
Дефлатор на БВП (на годишна основа)	7,6	4,0	1,1	6,0	1,6	-0,7	0,5	2,2	-0,1	1,1	1,4
Хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ, на годишна основа):	7,8	2,5	3,0	3,4	2,4	0,4	-1,6	-1,1	-0,9	1,0	1,2
Номинално възнаграждение на служители (на годишна основа):	10,3	8,1	3,9	6,8	7,7	8,8	5,6	5,6	5,4	4,8	4,2
Производителност на труда (реална, на заето лице, на годишна основа)	3,8	-1,9	5,4	4,2	2,6	1,3	1,0	3,3	-	-	-
Разходи за труд за единица продукция (РТЕП, за цялата икономика, на годишна база)	6,2	10,2	4,3	2,5	5,0	7,4	4,6	2,3	3,0	2,7	2,1
Реални разходи за труд на единица продукция (на годишна основа)	-1,3	5,9	3,1	-3,3	3,4	8,2	4,1	0,1	3,2	1,6	0,6
Реален ефективен валутен курс, (РТЕП, на годишна основа)	4,2	7,9	1,9	4,0	1,6	8,7	4,5	-0,3	1,7	1,2	-
Реален ефективен валутен курс, (ХИПЦ, на годишна основа)	4,5	4,0	-2,9	0,9	-2,0	0,1	-0,9	-3,3	0,0	-1,5	-
Данъчна тежест върху труда на несемейно, лице получаващо средната работна заплата (%)	20,7	21,7	20,9	21,6	21,6	21,6	21,6	21,6	-	-	-
Данъчна тежест върху труда на несемейно, лице получаващо 50% средната работна заплата (%)	14,0*	21,7	20,9	21,6	21,6	21,6	21,6	21,6	-	-	-
Общо задължения на финансовия сектор, неконсолидирани (на годишна основа)	30,0	1,1	-8,9	4,6	11,4	5,2	6,2	3,1	-	-	-
Съотношение на капитала от първи ред (%) (2)	-	17,5	16,5	14,9	14,6	15,0	18,5	18,2	-	-	-
Възвръщаемост на собствения капитал (%) (3)	-	8,7	8,3	4,7	3,6	4,1	1,7	2,6	-	-	-
Брутен необслужван дълг (% от общите дългови инструменти и общите заеми и аванси) (4)	-	11,5	17,9	19,7	19,8	18,6	14,4	13,0	-	-	-
Равнище на безработицата	8,7	6,8	10,3	11,3	12,3	13,0	11,4	9,2	8,1	7,1	6,3
Равнище на дългосрочната безработица (% от активното население)	5,0	2,9	4,7	6,3	6,8	7,4	6,9	5,6	-	-	-
Младешка безработица (% от активното население в същата възрастова група)	17,9	15,1	21,9	25,0	28,1	28,4	29,8	21,6	-	-	-
Равнище на активност (15—64 години)	64,7	67,2	66,7	65,9	67,1	68,4	69,0	69,3	-	-	-
Хора, изложени на риск от бедност или социално изключване (% от общото население)	55,6	46,2	49,2	49,1	49,3	48,0	40,1	41,3	-	-	-
Лица, живеещи в домокинства с много нисък интензитет на икономическа активност (% от общото население на възраст над 60 г.)	12,9	6,9	8,0	11,0	12,5	13,0	12,1	11,6	-	-	-
Салдо по консолидирания държавен бюджет (% от БВП)	1,5	-4,1	-3,1	-2,0	-0,3	-0,4	-5,5	-1,7	-0,9	-0,8	-0,7
Съотношение между данъци и БВП (%)	30,9	27,2	26,0	25,3	26,7	28,2	28,4	29,0	29,6	29,3	30,1
Структурно бюджетно салдо (% от БВП)	-	-	-2,7	-2,1	-0,2	-0,2	-1,8	-1,4	-0,8	-0,8	-0,6
Брутен дълг на сектор „Държавно управление“ (% от БВП)	22,6	13,7	15,3	15,2	16,7	17,0	27,0	26,0	29,4	26,3	25,9

(1) Сума на портфейлни дългови инструменти, други инвестиции и резервни активи, (2,3) национални банкови групи и самостоятелни банки, (4) национални банкови групи и самостоятелни банки, контролирани от чужбина дъщерни дружества (ЕС и извън него) и контролирани от чужбина (ЕС и извън него) клонове.

Източник: Европейска комисия

2. НАПРЕДЪК ПО СПЕЦИФИЧНИТЕ ЗА ДЪРЖАВАТА ПРЕПОРЪКИ

Напредъкът по изпълнението на препоръките, отправени към България през 2016 г.⁽⁵⁾ трябва да се разглежда в дългосрочна перспектива след въвеждането на Европейския семестър през 2011 г.

Фискалната рамка бе подобрена с приемането и въвеждането на средносрочни фискални стратегии и създаването на Фискалния съвет. Въпреки това бе постигнат само ограничен напредък в подобряването на качеството на публичните разходи. Въпреки известния напредък от 2015 г. насам, предизвикателство продължават да са неспазването на данъчното законодателство и неформалната икономика.

Най-значимият напредък бе постигнат в увеличаването и изравняването на законоустановената пенсионна възраст. С провеждането на пенсионната реформа от 2015 г. бяха изцяло изпълнени съответните СДП от 2013 г. и 2014 г.

Приемането на Закона за предучилищното и училищното образование е друг пример за успешното изпълнение на СДП. Реформата на висшето образование се ускори. От 2014 г. насам обаче България не е напреднала много с подобряването на предлагането на качествено образование за групите в неравностойно положение.

Призивите за разширяване на покритието и ефективността на активните политики на пазара на труда оказаха известно въздействие, но насочването на мерките и връзката им със социалните служби остават ограничени. Поредните СДП за преодоляване на големия процент млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, накараха властите да предприемат редица мерки. Този напредък обаче все още не е довел до съществени резултати. С помощта на Европейската мрежа на публичните служби по заетостта бе постигнат добър напредък при реформирането на публичните служби по заетостта. Донякъде

напредна работата по механизма за определяне на минималната работна заплата, основано на обективни критерии, като понастоящем социалните партньори и правителството изглежда са постигнали съгласие относно критериите, които трябва да се използват, но не и за тяхната тежест. Призивите за намаляване на недеклаирания труд доведоха до проверки и до въвеждането на еднократни договори в селското стопанство, но делът на недеклаирания труд продължава да е голям. Бе отбелязан само ограничен напредък по отношение на СДП за намаляване на бедността и подобряване на положението на ромите.

Реформите в здравеопазването през периода 2015—2016 г. преодоляха опасенията, изразени в поредните СДП, но е в застой действителното изпълнение на договорените мерки, като например избиращото договаряне въз основа на Националната здравна карта.

От 2014 г. насам напредъкът бе бавен в реформата на **нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност.**

Препоръките относно обществените поръчки, отправени за пръв път през 2011 г., не са се променили значително през годините. В контекста на изпълнението на ангажиментите, поети в рамките на Националната стратегия за обществените поръчки за периода 2014—2020 г., както и на плана за действие по Споразумението за партньорство (за програмния период 2014—2020 г.), бяха въведени редица мерки, особено през последното тримесечие на 2016 г. Все още предстои да бъде усетено тяхното конкретно въздействие върху средата за обществени поръчки в България. До този момент напредъкът в подобряването на административния капацитет на органите в областта на обществените поръчки е недостатъчен, няма и конкретни постижения в електронните обществени поръчки.

Като цяло България постигна известен напредък в изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки за 2016 г. Продължават усилията за подобряване на

⁽⁵⁾ За оценката на други реформи, проведени в миналото, вж. по-специално раздел 4.

спазването на данъчното законодателство и на събирането на данъци, но бе постигнат само ограничен напредък в борбата с недекларирания труд. Приключиха прегледът на качеството на активите и тестовете за устойчивост в банковия сектор, но те не бяха изцяло прозрачни и техният замисъл не отговаря напълно на препоръката. Бяха предприети последващи действия, предназначени за банките, и текущото изпълнение трябва да приключи до април 2017 г. Прегледите на пенсионните фондове и застрахователния сектор приключиха с висока степен на независимост и прозрачност. Свършената работа за разкриването на инвестиции между свързани лица не позволява да се отговори напълно на препоръката. Когато поиска да бъдат предприети първите последващи действия, надзорният орган възприе най-малко консервативния подход. Остава да бъдат отстранени недостатъците в надзора на финансовия сектор, независимо от вече предприетите стъпки в банковия сектор. Известен напредък бе постигнат в областта на интеграцията на службите по заетостта и социалното подпомагане, докато напредъкът в реформите на предучилищното образование и здравеопазването продължава да е ограничен. „Гаранцията за младежта“ е в процес на изпълнение, но показателите за заетостта на младите хора продължават да бъдат източник на безпокойство. Все още остава да бъде разработен механизъм за определяне на минималната работна заплата. Що се отнася до несъстоятелността, измененията в Търговския закон бяха приети със значително закъснение през декември 2016 г. Правителството предприе някои мерки за изпълнението на Националната стратегия за обществените поръчки. Въпреки това все още не са приключили действията за въвеждане на електронни обществени поръчки и за укрепване на капацитета на Агенцията по обществените поръчки и на възлагащите органи.

Таблица 2.1: Обобщаваща таблица за оценка на СДП за 2016 г.

България	Цялостна оценка на напредъка по СДП от 2016 г.:
<p>СДП 1: Да постигне годишна фискална корекция от 0,5 % от БВП за постигане на средносрочната бюджетна цел през 2016 и 2017 г. Да продължи да подобрява събирането на данъци и да вземе мерки за намаляване на размера на неформалната икономика, включително недекларирания труд. (от значение за ПМД)</p>	<ul style="list-style-type: none"> Известен напредък в подобряването на събирането на данъците и намаляването на размера на неформалната икономика.
<p>СДП 2: До края на 2016 г. да приключи анализа на качеството на активите и тестове за устойчивост на банките. До края на 2016 г. да приключи анализа на счетоводния баланс и тестове за устойчивост на застрахователните предприятия, както и анализа на активите на частните пенсионни фондове. Да предприеме, при необходимост, последващи действия в тези три сектора и да продължи да подобрява банковия и небанковия надзор. (от значение за ПМД)</p>	<p>Известен напредък</p> <ul style="list-style-type: none"> Известен напредък в приключването на прегледа на качеството на активите и на тестове за устойчивост на банките. Съществен напредък по приключването на анализа на счетоводния баланс и тестове за устойчивост на застрахователните предприятия, както и анализа на активите на частните пенсионни фондове Ограничен напредък в предприемането, при необходимост, на последващи действия [...] и в подобряването на банковия и небанковия надзор.
<p>СДП 3: Да подсили и интегрира социалното подпомагане, включително съответните социални услуги, и активните политики по заетостта, по-специално за дълготрайно безработните и за младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. Да увеличи предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, включително ромите. Да подобри ефективността на системата на здравеопазване чрез подобряване на достъпа и финансирането, както и на здравните резултати. В консултация със социалните партньори да състави насоки и критерии за определянето на минималната работна заплата. Да увеличи обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход. (от значение за ПМД)</p>	<p>Ограничен напредък</p> <ul style="list-style-type: none"> Известен напредък в укрепването и интегрирането на социалното подпомагане, включително съответните социални услуги и активните политики на пазара на труда [...] Ограничен напредък в увеличаването на предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, включително ромите. Ограничен напредък в подобряването на ефективността на системата на здравеопазване чрез подобряване на достъпа и финансирането, както и на здравните резултати. Ограничен напредък в съставянето на насоки и критерии за определянето на минималната работна заплата. Ограничен напредък в увеличаването на обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход.
<p>СДП 4: Да реформира правната уредба на несъстоятелността, за да се ускорят процедурите за възстановяване и реструктуриране и да се подобрят ефективността и прозрачността на тези процедури. Да увеличи капацитета на съдилищата по отношение на производствата по несъстоятелност. Да увеличи капацитета на Агенцията по обществени поръчки и на възлагащите органи и да подобри планирането и контрола на процедурите за възлагане на обществени поръчки, по-конкретно чрез цялостно изпълнение на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки (2014–2020 г.). Да ускори въвеждането на електронни обществени поръчки. (от значение за ПМД)</p>	<p>Ограничен напредък</p> <ul style="list-style-type: none"> Ограничен напредък в реформирането на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност [...] Известен напредък в укрепването на капацитета на Агенцията по обществени поръчки и на възлагащите органи и в подобряването на планирането и контрола на процедурите за възлагане на обществени поръчки [...] и ограничен напредък в ускоряването на въвеждането на електронните обществени поръчки.

(1) Настоящата цялостна оценка на СДП 1 не включва оценка на спазването на Пакта за стабилност и растеж.

Източник: Европейска комисия

Карта 2.1: Принос на бюджета на ЕС към структурните промени в България

България е голям бенефициер на структурните фондове на ЕС. През периода 2014—2020 г. страната ще получи 9,9 милиарда евро от европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ). Тази сума се равнява на 3 % от БВП (годишно за периода 2014—2017 г.) и надвишава 49 % от всички национални публични инвестиции ⁽¹⁾. Към края на 2016 г. около 3,3 милиарда евро, представляващи около 33 % от общо отпуснатите средства от ЕСИФ, вече са разпределени за конкретни проекти (вж. също раздел 4.4.2). Освен ЕСИФ допълнителни източници на финансиране са Европейският фонд за стратегически инвестиции (ЕФСИ), „Хоризонт 2020“, Механизъмът за свързване на Европа и други, пряко управлявани фондове на ЕС. Към края на 2016 г. България е подписала споразумения за 294 милиона евро по линия на Механизма за свързване на Европа, а групата на ЕИБ е одобрила финансиране по линия на ЕФСИ в размер на 204 милиона евро, което се очаква да доведе до общо 969 милиона евро.

ЕФСИ спомогнаха за напредъка в множество структурни реформи през 2015 г. и 2016 г. посредством предварителни условия и целенасочени инвестиции ⁽²⁾. Сред примерите са водоснабдителната и транспортната инфраструктура, образованието, НИИ, обществените поръчки здравеопазването. Тези реформи доведоха до по-добро изпълнение на проекти за публични инвестиции, включително на такива, които са финансирани както с национални средства, така и от европейски инструменти. В ход е изпълнението на оставащите предварителни условия, докато важни реформи в областта на обществените поръчки, интелигентното специализиране и качеството на въздуха още предстоят. Подкрепа за административните реформи се осигурява също косвено чрез целенасочено финансиране от ЕСФ, консултиране от Службата за подкрепа на структурните реформи и косвено чрез техническа помощ.

При изготвянето на програмите за периода 2014—2020 г. бяха взети под внимание СДП, акцентиращи върху структурни въпроси. Сред тях са, наред с другото, намаляването на препятствията пред инвестициите в образованието, социалния сектор и здравеопазването чрез подобряване на административния и техническия капацитет на местната публична администрация. Освен това ЕСИФ спомогат за подобряването на цялостната деловата среда, като улесняват достъпа на МСП до финансиране. По-специално, Европейският социален фонд (ЕСФ) допринесе за реформирането на системни промени в институционалния капацитет. Това доведе също до създаването и финансирането на центрове, които предоставят интегрирани услуги за заетост и социални услуги (публичните служби по заетостта). Освен това дейностите на ЕСФ са насочени също към млади хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение или са дълготрайно безработни ⁽³⁾.

ЕФСИ помагат също за отстраняването на по-големи структурни пречки пред растежа и конкурентоспособността. ЕФСИ подкрепят реформите в образованието, на пазара на труда и институциите на държавната администрация. Те интегрират също групите в неравностойно положение, като например ромите, отстраняват пречките в транспортната инфраструктура и стимулират иновациите и частните инвестиции (около 500 милиона евро са предназначени за научни изследвания, иновации и наука). ЕФСИ помагат също на около 10 000 предприятия и 400 стартиращи предприятия, като същевременно повишават дългосрочната устойчивост на комуналните услуги чрез инвестиции в отговарящи на изискванията инсталации за пречистване на отпадъчни води за 1,5 милиона жители.

<https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/BG>

⁽¹⁾ Националните публични инвестиции се определят като бруто капиталообразуване + безвъзмездни средства за инвестиции + националните разходи за селско стопанство и рибарство

⁽²⁾ Преди програмите да бъдат приети се изисква държавите членки да спазват определен брой предварителни условия, чиято цел е да подобрят рамката и условията за по-голямата част от областите, получаващи публични инвестиции. За държавите членки, които не са изпълнили всички предварителни условия до края на 2016 г., Комисията има възможност да предложи всички междинни плащания или част от тях да бъдат временно преустановени.

⁽³⁾ Към днешна дата 23 000 млади хора са се възползвали от мерки, финансирани по инициативата за младежка заетост.

3. ОБОБЩЕНИЕ НА ОСНОВНИТЕ КОНСТАТАЦИИ ОТ ЗАДЪЛБОЧЕНИЯ ПРЕГЛЕД ПО ПРОЦЕДУРАТА ПРИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДИСБАЛАНСИ

В Доклада за механизма за предупреждение за 2017 г. се призова за задълбочен анализ, за да се наблюдава напредъкът по коригиране на прекомерните дисбаланси, установени в цикъла на ПМД за 2016 г. Подборът беше мотивиран от факта, че след задълбочения преглед през пролетта на 2016 г. за България бе констатирано, че страда от прекомерни дисбаланси, поради което е необходим нов задълбочен преглед, за да се прецени как се развиват тези дисбаланси. Установените прекомерни макроикономически дисбаланси бяха оставащите слабости във финансовия сектор и значителната задлъжнялост на предприятията в условията на висок дял на дълготрайната безработица.

Включените в настоящия доклад за страната анализи предоставят задълбочен преглед относно начина, по който са се развили установените дисбаланси. По-специално съответният анализ по задълбочения преглед се намира в следните раздели: дисбаланси във финансовия сектор, обсъдени в раздел 4.2.1; развитие на частния дълг в раздел 4.2.4. Допълнителна тема е темата за инвестициите, свързана със задълбочения преглед чрез връзките ѝ с частния дълг и растежа и анализирана в раздел 4.4. Адаптирането, свързано с аспектите на пазара на труда, е разгледано в раздел 4.3.

3.1 Дисбалансите и тяхната тежест

Въпреки солидните общи резултати продължават да будят тревога зони със слабости в банковия сектор. Проблемите са свързани с качеството на активите в някои части на системата, по-специално поради липсата на подходяща диверсификация и съществуването на кредитиране на свързани лица и сделки между свързани лица. Макар и не широко разпространено в цялата система, материализирането на тези рискове би могло да застраши финансовата стабилност като цяло.

Подобни слабости присъстват и в други части на финансовата система, включително секторите на застраховането и пенсионните

фондове. Сделките между свързани лица, инвестициите в неликвидни ценни книжа и нетъргувани активи, както и сложните структури за кръстосана собственост на някои институции увеличават цялостния риск за финансовата стабилност.

България продължава да притежава силно отрицателната нетна международна инвестиционна позиция (НМИП), въпреки че това отчасти отразява статута ѝ на наваксваща икономика. НМИП на България се подобри допълнително до -61 % от БВП през 2015 г., което е най-високото равнище от десетилетие и е в съответствие с това на регионалните сходни държави. По-голямата част от НМИП се състои от относително стабилните преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ).

Дългът на частния сектор продължава да бъде висок, въпреки продължаващото намаляване на задлъжнялостта. Общият дълг на частния сектор намаля решително от 124 % от БВП през 2014 г. до 111 % през 2015 г., като това бе постигнато предимно благодарение на нефинансовите предприятия. Намаляването на задлъжнялостта на предприятията продължава да бъде възпрепятствано от ограничения напредък на реформата на нормативната уредба на несъстоятелността. Обслужването на дълга на предприятията се утежнява от трайно ниската инфлация, както и високата задлъжнялост на нефинансовите предприятия. По-конкретно, високата задлъжнялост на предприятията може да окаже отрицателно въздействие върху инвестициите и растежа в средносрочен план.

Продължаващите структурни проблеми пречат на адаптирането на пазара на труда. Въпреки съществените подобрения в равнището на безработица около 60 % от безработните са дълготрайно безработни. Освен това несъответствията на уменията, секторните и географските несъответствия оказват отрицателно въздействие върху функционирането и капацитета за приспособяване на пазара на труда.

3.2 Развитие, перспективи и мерки на политиката

Положителните макроикономически промени през 2016 г., заедно с някои действия на политиката, ще подпомогнат коригирането на дисбалансите в българската икономика. Като цяло банковият сектор показва много добри резултати през 2016 г. по отношение на рентабилността, ликвидността, капиталовата адекватност и качеството на активите. Намалването на задължнялостта в частния сектор също набра скорост, подкрепена от силен скок в растежа на номиналния БВП. Продължават обаче да съществуват опасения, понеже наследените проблеми все още не са напълно решени.

Органите предприемат мерки за преодоляване на предизвикателствата, пред които е изправен банковият сектор. Като отчетоха рисковете, органите организираха и проведоха независими прегледи на банковия, застрахователния сектор и на пенсионните фондове. Въпреки че прегледът на банковата система показва солидни общи резултати, две институции, една от които системна, трябва да засилят своите капиталови буфери и политики. Все още не са приключили последващите действия във връзка с прегледа на качеството на активите и тестовете за устойчивост.

Бяха проведени независими прегледи на частните пенсионни фондове и застрахователните дружества. Прегледът на застрахователния сектор показва, че една четвърт от предприятията не отговарят на капиталовите изисквания. Последващи действия вече са предприети от засегнатите предприятия или са били поискани от надзора. Продължават да са възможни значителни допълнителни нужди от коригиране, докато не се изяснят изцяло някои въпроси относно определени презастрахователни договори. По същия начин допълнителни корекции могат да произтекат от пълна оценка на групово равнище за две от застрахователните групи, която оценка не бе извършена по време на прегледа. Допълнителни обезценки могат да възникнат от просрочени застрахователни вземания. Прегледът на пенсионните фондове доведе до малки корекции в нетните активи на фондовете. Тези прегледи обаче подчертаха

важни въпроси за някои фондове, включително инвестиции в неликвидни финансови инструменти, експозиции към свързани лица в по-широк икономически смисъл и сложни структури на кръстосани участия. Всички тези фактори могат да окажат съществено влияние върху дългосрочните ползи, произтичащи за титулярите на партиди в пенсионните фондове.

В надзора на финансовия сектор продължават да съществуват някои предизвикателства. Оценяването на по-малко ликвидните активи е предизвикателство за надзора. Необходим е основан на риска подход, за да се решат проблемите с излагането на активи, чиято стойност е трудно да се определи, и със свързаните лица и заемите между свързани лица. Сложните структури на собственост и кръстосана собственост изглежда само отговарят на правните ограничения, но не и на икономическата логика на ограничаването на риска за клиентите и за сектора като цяло. Остават да бъдат изяснени допълнителни въпроси, свързани с някои презастрахователни договори.

Очаква се външната задължнялост да продължи да намалява умерено и тя е до голяма степен в съответствие с тази на регионалните сходни държави. НМИП намалява силно от 2009 г. насам, когато достигна рекордното равнище от -95 % от БВП. Не се очакват конкретни мерки на политиката. Положителните движения по текущата сметка биха допринесли за допълнително намаляване на НМИП. За разлика от това, бързото нарастване на заплатите може да окаже отрицателно въздействие върху конкурентоспособността, а оттам и върху текущата сметка и равнищата на НМИП в средносрочен план.

Намаляването на корпоративната задължнялост може да бъде положително повлияно от ускоряването на реформите на несъстоятелността и от задълбочаване на вторичния пазар за продажба на необслужвани кредити (НОК). Приемането от парламента на Търговския закон, който има за цел, *inter alia*, да ускори досъдебното и извъндосъдебното реструктуриране, беше одобрено със значително закъснение през декември 2016 г., като същевременно се очаква

да бъдат изпълнени други мерки за подобряване на нормативната уредба на несъстоятелността. (вж. раздел 4.6). Освен това по-силният пазар за продажба на кредити на МСП и на необслужвани ипотечни кредити би могъл допълнително да улесни банките да отписват своите НОК. Това би могло да допринесе за текущата тенденция на намаляване на задлъжнялостта на предприятията.

Продължават да съществуват проблеми на възпрепятстване на ефективното съответствие между търсенето и предлагането на пазара на труда. Адаптирането на пазара на труда е все още възпрепятствано от ограниченото приоритизиране и насочване на активните политики на пазара на труда. Продължават да съществуват структурни проблеми, като например високият дял на дълготрайната безработица и различните несъответствия. Освен това не бе разработен прозрачен механизъм за определяне на минималната работна заплата.

Частният сектор намаляваше методично задлъжнялостта си, но високата задлъжнялост на предприятията може да окаже отрицателно въздействие върху инвестициите и растежа в средносрочен план. В това отношение реформите на нормативната уредба на несъстоятелността могат допълнително да помогнат във връзка със задлъжнялостта на частния сектор. НМИП се подобряваше бързо в съответствие със силното икономическо възстановяване, излишъка по текущата сметка и текущото намаляване на задлъжнялостта. Междувременно трайните структурни слабости все още пречат на адаптирането на пазара на труда, тъй като политическите действия не са достатъчни за преодоляване на дълготрайната безработица и на несъответствието между търсенето и предлагането на пазара, нито за подобряване на системата за определяне на заплатите.

3.3 Обща оценка

България е изправена пред източници на дисбалансите, които са свързани най-вече със слабости във финансовия сектор и със значителна корпоративна задлъжнялост. Стабилността на банковия сектор изглежда се е подобрила. По-специално, прегледът на качеството на активите и тестовете за устойчивост, проведени през 2016 г., не разкриха големи потребности от капитализация като цяло, въпреки че бяха потвърдени някои случаи на слабости. Наследените проблеми, свързани със слабо управление и надзор, все още не са напълно разрешени. В момента се изпълняват последващи мерки, по-специално за най-уязвимите институции. По подобен начин прегледите на пенсионните фондове и застрахователните дружества показаха, че секторите са стабилни като цяло. Продължават да будят безпокойство обаче някои отделни слабости на застрахователните предприятия и застрахователните групи, както и по-общи въпроси, свързани с някои застрахователни вземания и презастрахователни договори. Допълнителни проблеми в сектора на пенсионните фондове, включително инвестиции на свързани лица и активи, чиято стойност е трудно да се определи, ще бъдат ключови предизвикателства пред надзора.

Таблица 3.1: Матрица за оценка на ПМА

	Сериозност на предизвикателството	Напредък и перспективи	Отговор на политиката
Дисбаланси (неустойчиви тенденции, уязвимости и свързаните с тях рискове)			
Финансов сектор	<p>Рисковете, произтичащи от банковия и небанковия финансов сектор, са свързани с опасения по отношение на качеството на кредитите и нездравите бизнес практики. Структурата на собственост на някои от институциите ги прави уязвими на концентрация и оперативен риск, който произтича от неразумно управление, експозиции към свързани лица и свързани експозиции. Материализирането на тези рискове би могло да застраши финансовата стабилност, ефективността на разпределянето на ресурсите в икономиката, както и публичните финанси.</p> <p>Прегледът на качеството на активите и тестовите за устойчивост на банковия сектор, извършени през 2016 г., не установиха значителна нужда от допълнителен капитал в сектора. Въпреки това експозицията към активи, чиято стойност е трудно да се определи, и кредитирането на свързани лица и свързаното кредитиране остават основно предизвикателство за надзора (вж. раздел 4.2).</p> <p>В последно време значението на пенсионните фондове и застрахователната индустрия за макрофинансовата стабилност нараства с оглед на тяхната важна роля.</p> <p>В допълнение прегледът на пенсионните фондове и застрахователните дружества подчерта важното значение на идентифицирането на свързани лица и трудностите при оценката на инвестиции на нисколиквидни пазари и в неликвидни инструменти.</p>	<p>Прегледът на качеството на банковите активи показва, че две банки, едната от които от системно значение, трябва да засилят своите капиталови буфери. Няколко банки бяха приканени да преразгледат своите вътрешни политики и бизнес планове. Освежи това прегледът разкри значителен обем от допълнителни необслужвани експозиции.</p> <p>Благоприятната макроикономическа среда и наличието на вторичен пазар, макар и ограничен по размер и обхват, позволяват на банките да намалят постепенно размера на необслужваните си кредити. Въпреки това високото равнище на необслужваните кредити продължава да представлява предизвикателство.</p> <p>Прегледът на застрахователния сектор показва, че една четвърт от дружествата и групите, включени в прегледа, не отговарят напълно на капиталовите изисквания. Последващи действия вече са предприети по собствена инициатива или са били поискани от надзорните органи.</p>	<p>Българската народна банка с помощта на външен консултант извърши преглед на качеството на активите и тестове за устойчивост на цялата система съгласно методологията, установена от ЕЦБ. Прегледът и тестовите обаче се отклоняваха до известна степен от международната практика за прегледи за отделните държави от гледна точка на независимостта и прозрачността.</p> <p>БНБ отправи препоръки за последващи действия към банките. Тяхното изпълнение е в ход.</p> <p>Банковият надзор е в процес на укрепване, за да се приведе в съответствие с добрите международни практики. Бъдещите предизвикателства включват кредитирането между свързани лица и свързаното кредитиране, както и експозициите към активи, чиято стойност е трудно да се определи.</p> <p>Комисията за финансов надзор заедно с ЕИОРА организира с подкрепата на държавни национални и европейски органи независим преглед и тестове за устойчивост на счетоводните баланси на застрахователните дружества и на активите на частните пенсионни фондове. Прегледите бяха извършени с висока степен на независимост и прозрачност. Някои въпроси, като например оценката на неликвидни финансови инструменти и активи и експозициите към свързани лица, не бяха засегнати в пълна степен. Предприетите до момента последващи действия не са достатъчно консервативни. Прегледът на застрахователните дружества повдигна важни въпроси, свързани с третирането на някои застрахователни вземания, някои презастрахователни договори и надзора на равнище група.</p>
Външна задлъжнялост	<p>България продължава да бележи голяма отрицателна НМИП от -61 % от БВП, главно свързана с големите стабилни входящи потоци на ПЧИ.</p>	<p>Отрицателната НМИП се подобри значително от най-високата си стойност от 95 % от БВП през 2009 г. до 75 % през 2014 г. и 61 % през 2015 г.</p> <p>Текущата сметка от 2013 г. насам е положителна, в съответствие с подобрите резултати в областта на износа. Положителните тенденции по текущата сметка в бъдеще ще допринат за допълнително намаляване на (отрицателните) равнища на НМИП.</p>	<p>Последните данни за НМИП не са необичайни за една догонваща икономика и са в съответствие с партньорските държави. Органите не предприеха мерки на политиката, тъй като въпросът с външния дълг не се смята за спешен.</p>

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

Задължението на частния сектор през годините преди кризата доведе до нуждата от значително намаляване на задължението. Продължаващото намаляване на задължението се отразява особено от ограниченото кредитно търсене. Ниската инфлация оказва допълнителен натиск върху обслужването на дълга на предприятията. (вж. раздел 4.2.4). Натискът за намаляване на задължението може да повлияе върху инвестициите и растежа, по-специално в средносрочен план.	Високото равнище на частния дълг на предприятията, мнозинството от които са НФП, продължава да бъде повод за сериозна загриженост. Въпреки това процесът на намаляване на задължението се осъществяваше методично, като дългът на НФП бе по-нисък с близо 12 процентни пункта на годишна база на равнище 89 % от БВП през 2015 г. В допълнение, силният ръст на номиналния БВП ще подпомогне допълнително продължаващия процес на методично намаляване на задължението.	Допълнителни стъпки на политиката са необходими за подобряване на нормативната уредба на несъстоятелността, включително на законодателството, институциите и практиките. През 2015 г. правителството започна работа по изменение на части от Търговския закон, свързани с несъстоятелността, с акцент върху досъдебното и извъндосъдебното реструктуриране, както и ускоряването на съдебните решения. Приемането на измененията на Търговския закон от парламента обаче беше значително забавено (вж. раздел 4.6.3).
--	---	---

Въпроси на корекцията

Пазар на труда	Съществуващите несъответствия (вкл. между умения, сектори, региони) нарушават функционирането на пазара на труда и неговата корекция (вж. раздел 4.3.1). Делът на дълготрайната безработица представлява около 60 % от общата безработица (средна стойност от първото, второто и тримесечие на 2016 г.). Това е едно от най-високите равнища в ЕС и подчертава до голяма степен структурния характер на безработицата. Равнищата на минималната работна заплата продължават да се решават без прозрачен механизъм, основан на съответните макроикономически показатели. Без такъв механизъм не може да се осигури правилен баланс между целите за подпомагането на заетостта и защитата на трудовите доходи.	Наблюдаването от 2014 г. насам намаляване на равнището на безработицата се очаква да продължи през прогнозния период. Въпреки това дълготрайната безработица като дял от общата безработица продължава да бъде много висока. Повишаването на минималната работна заплата за 2017 г. с 9,5 %, решено по административен път, увеличава натиска върху нискоквалифицираните работници, което ограничава корекцията на пазара на труда.	Правителството предприе стъпки за оптимизиране на своите активни политики на пазара на труда, тяхното приоритизиране и насочване обаче продължава да е ограничено. Продължават да съществуват пропуски в политиката в областта на определянето на минималната работна заплата, като все още предстои да бъде разработен прозрачен механизъм за това (вж. раздел 4.3.1).
----------------	--	--	--

Заклучения от задълбочения преглед

- България продължава да страда от дисбаланси свързани с все още съществуващи слабости във финансовия сектор и значителна корпоративна задълженост. Тези дисбаланси могат да обременят динамиката на кредитирането и средносрочните перспективи за растеж. Те водят също така до уязвимост на внезапни неблагоприятни сътресения, които биха имали вредни последици за функционирането на икономиката. Макар значително подобрена, НМИП продължава да бъде силно отрицателна, но е свързана главно със стабилните потоци на ПЧИ.
- От 2015 г. насам настъпи известно стабилизиране на банковия сектор заедно с връщането на доверието. При прегледите на финансовия сектор и тестовите за устойчивост беше установена ограничена нужда от допълнителен капитал, но при все това експозицията към активи, чиято стойност е трудно да се определи, третирането на някои застрахователни вземания и презастрахователни договори и нездравите бизнес практики продължават да бъдат предизвикателство за надзорните органи. Намаляването на задължението в корпоративния сектор е методично, но бавно, като дългът на частния сектор и равнищата на НОК продължават да са високи. Условието на пазара на труда се подобриха. Делът на дълготрайната безработица намалява, но все още е много висок. Освен това различните несъответствия на пазара на труда продължават да вредят на текущата корекция на икономиката.
- Все още не са налице последващи мерки, свързани с прегледите в банковия и застрахователния сектор и в сектора на пенсионните фондове, по-специално за допълнително укрепване на финансовия надзор. Реформата на нормативната уредба на несъстоятелността, която представлява приоритет, продължава да бъде допълнително предизвикателство предвид забавянията.

Източник: Европейска комисия

4. ПРИОРИТЕТИ ЗА РЕФОРМИ

4.1. ПУБЛИЧНИ ФИНАНСИ И ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ

4.1.1. ФИСКАЛНА РАМКА

Със създаването на Фискалния съвет рамката за фискално управление почти е завършена. Членовете на Фискалния съвет бяха назначени от парламента в края на 2015 г. и Съветът започна да функционира през първата половина на 2016 г. Мандатът му включва наблюдение на спазването на националните фискални правила и на фискалните правила на ЕС, разработване и публикуване на становища относно официалните макроикономически прогнози и бюджетни планове, както и надзор на автоматичния корективен механизъм. С меморандум се определят условията за сътрудничество с Министерството на финансите, което сътрудничество досега изглежда сравнително добро и отворено по отношение на информационния обмен.

Фискалният съвет вече публикува редица становища и препоръки. Те включват становището и препоръките относно конвергентната програма за периода 2015 — 2018 г. и относно проектобюджета за 2017 г. При все това липсата на финансова автономия и ограничените човешки ресурси могат да ограничат оперативния капацитет на Фискалния съвет.

Изпълнението на бюджетния процес е сравнително стабилно и предвидимо. Проектобюджетът трябва да съответства на правилата и процедурите, определени в законите за фискалната рамка ⁽⁶⁾. Тези закони не могат да бъдат изменени от бюджетен закон. Таваните на разходите могат да бъдат променяни два пъти годишно: през април в контекста на средносрочната фискална стратегия и през октомври, като част от годишните бюджетни процедури. В случай че са налице съществени отклонения от бюджетните цели, от правителството се изисква да измени бюджета и средносрочната

фискална стратегия. Мерките на политиката, имащи фискално въздействие — с изключение на иницирираните от членове на парламента — трябва да бъдат придружени от оценка на въздействието и от компенсаторни мерки или източници на финансиране.

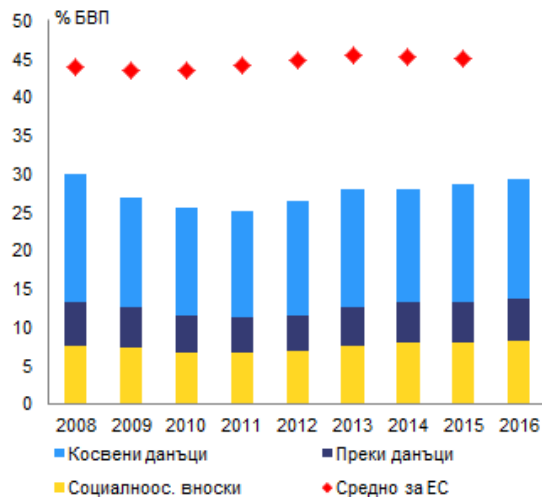
4.1.2. ДАНЪЧНА ПОЛИТИКА

Борбата със сенчестата икономика и намаляването на административната тежест продължават да бъдат основни предизвикателства въпреки неотдавнашните окуражителни подобрения в събирането на данъците. Съотношението между данъците и БВП е сред най-ниските в ЕС, а разликата между потенциалните и реално събраните приходи от данъка върху добавената стойност (ДДС) бе 20 % през 2014 г., много над медианната стойност за ЕС от 10 % (CASE, 2016 г.) ⁽⁷⁾. Данъчните приходи като процент от БВП нараснаха след 2011 г. до прогнозирано равнище от 29.4 % през 2016 г., но все още са под равнището преди кризата (графика 4.1.1). Увеличението на приходите от ДДС между 2015 г. и 2016 г. показва, че са били постигнати някои подобрения в събирането на косвените данъци. Подходните данъци и социалноосигурителните вноски останаха относително стабилни като процент от БВП (графика 4.1.1), което предполага ограничен напредък в борбата срещу недеklarирания труд. Плащането на данъци продължава да отнема повече време, отколкото в други държави — членки на ЕС, особено когато става въпрос за данъците върху труда и данъците върху потреблението (PWC, 2016 г. и Европейска комисия, 2016а).

⁽⁶⁾ А именно, Закона за публичните финанси (ДВ № 15/15.2.2013 г.) и Закона за Фискалния съвет и корективни механизми (ДВ, № 29/21.4.2015 г.).

⁽⁷⁾ Разликата между потенциалните и реално събраните приходи от ДДС се измерва като дела от приходите от ДДС спрямо теоретичните задължения по ДДС.

Графика 4.1.1: Основни компоненти на данъчните приходи

Източник: Европейска комисия

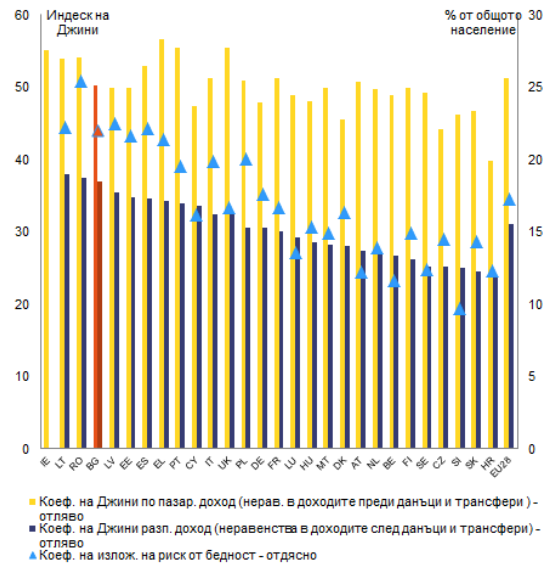
Косвените данъци имат по-голям принос към публичните приходи от преките данъци.

Косвеното данъчно облагане представляваше около 53 % от общите данъчни приходи през 2015 г. Данъците върху енергията представляват значителна приходна позиция, което подсказва за данъчна структура, благоприятстваща растежа. Някои данъчни ставки в рамките на тази категория обаче, като например за бензина и дизеловото гориво продължават да са сред най-ниските в ЕС и са много близки до минималните равнища на данъчно облагане на ЕС⁽⁸⁾. Други благоприятни за растежа данъци, като постоянните данъци върху недвижимата собственост са също относително ниски⁽⁹⁾.

⁽⁸⁾ Данъчната ставка за бензина е най-ниската в ЕС, докато ставката за дизеловото гориво е на практика равна на минимума за ЕС (Европейска комисия, 2016в).

⁽⁹⁾ 0,3 % от БВП спрямо 1,6 % в ЕС през 2014 г. (Европейска комисия, 2016а).

Графика 4.1.2: Равнище на неравенството в доходите в държавите — членки на ЕС

Частично налични данни за IE за 2015 г.

Източник: Европейска комисия, въз основа на данни на Евростат/EU SILC

Данъчната система изглежда играе ограничена роля в борбата с неравенството в доходите. Неравенството в доходите след приспадането на данъците и обезщетенията, както е описано от коефициента на Джини⁽¹⁰⁾, е едно от най-високите в ЕС (графика 4.1.2). Структурата на данъчната система, високата степен на данъчни измами и недеklarиран труд и следователно относително ниските данъчни приходи осигуряват ограничено фискално пространство. Разликата между показателите за неравенство в доходите преди и след приспадането на данъците и обезщетенията е относително малка (графика 4.1.2). Това показва, че данъчните и осигурителните системи имат ограничена роля в намаляването на неравенството в доходите.

В ход са усилия за подобряване на ефективността на данъчната система. Изпълнението на стратегията, приета от правителството през октомври 2015 г., и редица мерки, включени в придружаващия план за действие, са вече въведени

⁽¹⁰⁾ Коефициентът на Джини е индекс със стойност между 0 (т.е. всички лица получават същия доход) и 1 (т.е. едно лице получава всички доходи в дадена икономика). Тоест по-високите стойности сочат по-голямо неравенство.

(Министерство на финансите — България, 2016 г.). Законът за ДДС бе изменен през 2016 г. с цел засилване на контрола върху търговията с течни горива. Бяха въведени административни мерки, за да се подобри сътрудничеството между митниците и Министерството на вътрешните работи ⁽¹¹⁾. Бяха увеличени физическите проверки за данъчни и социалноосигурителни вноски. Органите оценяват въздействието от введените данъчни мерки на повече от 350 милиона лева (179 милиона евро), за 2016 г. (таблица 4.1.1).

прозрачността и обмена на информация за данъчни цели. Това ще позволи на страната да получава информация — автоматично и при поискване, от голям брой юрисдикции в света.

Таблица 4.1.1: Въздействие на мерките за подобряване на събирането на данъците през 2016 г.

Мярка	Очаквано въздействие, 2016 г. (милиони лева)
Механизъм за самоначисляване на ДДС върху зърнени и технически култури.	40,0
Разшир. на обхвата и усъвършенстване на механизма за дан. контрол върху движението на високориск. продукти.	30,0
Засилване на проверките на превозни средства, превозващи стоки от тип „товар“, и върху производството и транспорта на акцизни стоки.	11,5
Подобряване на кръстосаната проверка и събирането на просрочени задължения от изпълнители от публичния сектор.*	125,0
Други мерки за събирането на просрочени задължения.*	102,5
Изпълнително производство за събиране на данъци и задължителни социалноосигурителни вноски.*	42,6
Общо	351,6
<i>% от БВП</i>	<i>0,4</i>

* 10-месечно въздействие

Източник: Министерство на финансите, България

През 2016 г. беше постигнат също така напредък в международното данъчно сътрудничество. България подписа и ратифицира Конвенцията за административна взаимопомощ по данъчни въпроси и Многостранното споразумение между компетентните органи. Тя също така се присъедини към Световния форум относно

(11) Например обменът на информация между Министерството на вътрешните работи и Агенция „Митници“ чрез достъпа до автоматизираните информационни системи (Министерство на финансите — България, 2016 г.).

4.2. ФИНАНСОВ СЕКТОР

Рисковете от дисбаланси във финансовата система отчасти са свързани с нездравите бизнес практики. Около една пета от системата се притежава от местни собственици, а дяловото участие обикновено е съсредоточено в едно или няколко лица или стопански групировки ⁽¹²⁾. Ако са подчинени на бизнес интересите на техните собственици, тези институции могат да бъдат уязвими по отношение на концентрацията и на операционния риск поради неразумно управление, както и експозиция на свързани лица и заеми между свързани лица. Когато тези характеристики са налице в системно значими институции, уязвимостта може да засегне цялата финансова система.

Фалитът на Корпоративна търговска банка (КТБ) показва, че нездравите бизнес практики могат да бъде трудни за установяване при обичайния надзорен процес (вж. Европейска комисия, 2015а). За да се предотврати тази опасност, органите предприеха преглед на качеството на активите и тестове за устойчивост на банковата система, преглед на счетоводния баланс и тестове за устойчивост на застрахователните фондове, както и преглед на активите на частните пенсионни фондове.

4.2.1. БАНКОВ СЕКТОР* ⁽¹³⁾

Като цяло финансовата стабилност на банковата система укрепна през 2016 г. Продължи подобряването на ликвидността, като съотношението на ликвидните активи в края на 2016 г. (доста над изисквания минимум) нарасна значително спрямо равнището си след напрежението на пазарите през юни 2014 г. Средната възвръщаемост на активите достигна 1,6 % през 2016 г.: най-високата стойност през последните години. Общата печалба се увеличи с 40,5 % на годишна основа и достигна 645 милиона евро. Увеличението се дължеше главно на по-високи

нетни приходи от лихви и по-ниски административни и разходи за обезценка. Печалбата остава на едно от най-високите си равнища от световната финансова криза насам, също благодарение на благоприятните еднократни фактори. Тези по-ниски разходи отразяват сериозното намаляване на НОК на предприятията и домакинствата през последното тримесечие на годината, дължащо се и на продажбите на НОК на вторичния пазар. Въпреки положителните съвкупни данни банковият сектор все още е относително разнороден, като някои институции имат значително по-лоши резултати от средното равнище. Текущата консолидация допринася за увеличаване на разходната ефективност, корпоративното управление и общото укрепване на сектора. През последните две години бяха сключени две големи сделки, включващи дружества, представляващи гръцка собственост. В процес на подготовка са и други споразумения, в които участват по-малки банки.

Преглед на качеството на активите (ПКА) и тестове за устойчивост (ТУ)

ПКА на банковия сектор имаше широк обхват по отношение на включените в него банки и активи. ПКА обхваща всички банки, установени в България. Не бяха включени чуждестранни клонове. Прегледът обхваща банки, чиито общ счетоводен баланс възлизаше на 43 милиарда евро към 31 декември 2015 г., или 96 % от банковата система. За отделните банки обхватът на рисковите активи варираше от малко под 40 % до почти 95 % в зависимост от рисковия профил и равнището на хетерогенност на банковите активи (БНБ, 2016б и 2016в). Широкият обхват на прегледа предостави много добра основа за цялостно проучване на сектора. Методологията на ПКА бе основана до голяма степен на установената от ЕЦБ в цялостната оценка на банките от еврозоната, извършена през 2014 г. ⁽¹⁴⁾

ПКА и ТУ бяха извършени от Българската народна банка. За разлика от други

(12) По-голямата част от дружествата във финансовата система са собственост на големи международни институции, което дава възможност за внасяне на управленски практики от техните дружества майки.

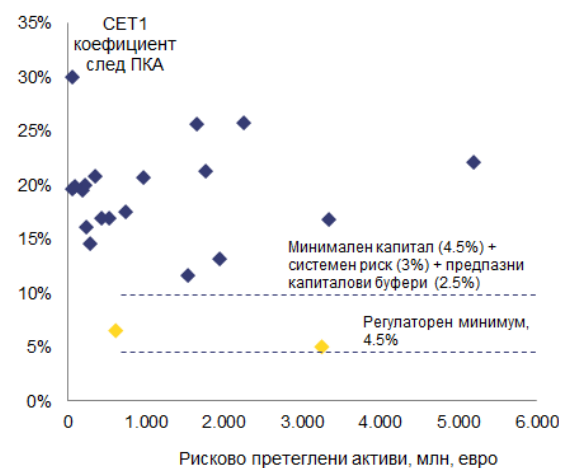
(13) Звездичката указва, че анализът в раздела допринася за задълбочения преглед в рамките на ПМД (вж. раздел 3 за цялостно обобщение на основните констатации).

(14) БНБ публикува отклоненията от тази методология, които като цяло бяха свързани с различния размер и характер на банковите дейности в България спрямо тези в еврозоната.

специфични банкови прегледи в ЕС, българските ПКА/ТУ бяха ръководени от управление „Банков надзор“ на Българската народна банка (БНБ), а външният консултант Делойт България имаше консултативна, координираща роля и роля за осигуряване на качеството. Силната роля на надзорния орган позволява по-прецизно насочване, но това може да е в ущърб на независимостта на оценката. В съответствие с установената международна практика окончателното публикуване предостави резултати по отделни банки. Степента на осигурената детайлност обаче не съответстваше на тази на предходни прегледи в ЕС, което до известна степен доведе до намаляване на усилията за постигане на прозрачност.

Въпреки че корекциите от ПКА не бяха значителни като цяло, за две банки те бяха съществени. Общите корекции възлязоха на 340 милиона евро или 1,3 % от рисково претеглените активи на участващите банки. Тези корекции отразяват най-вече адаптирането на корпоративните портфейли на банките, по-специално прекласифицирането на експозиции от близо 1,9 милиарда евро като необслужвани кредити ⁽¹⁵⁾. Допълнителни корекции бяха направени в държаните активи и портфейли от жилищни недвижими имоти. Корекциите бяха силно концентрирани в две местни банки — Първа инвестиционна банка (системна банка) и Инвестбанк ⁽¹⁶⁾, които съставляваха 79 % от корекциите. В резултат на това капиталовата адекватност на базовия собствен капитал от първи ред на двете банки намаля до 5 % и 6,5 % съответно, което означава, че те ще трябва да възстановят своите капиталови буфери (вж. Графика 4.2.1).

Графика 4.2.1: **Капиталова адекватност след ПКА, % от рисково претеглените активи**

Българска банка за развитие (56,2 %, 617 млн.) е пропуснати по причини, свързани с представянето.

Източник: БНБ (2016б и 2016в).

Планирането на тестовите за устойчивост страдаше от известни недостатъци. Параметрите, извлечени от ПКА, послужиха за отправна точка за тестовите за устойчивост и бяха приложени за насоките, които бяха предоставени централно от ръководителите на проекти. Ето защо тестовите за устойчивост не бяха строго възходящи (отдолу нагоре), които би изисквало от банките да разработят свои собствени вътрешни модели за проектиране на капиталовите си позиции. В това отношение установените международни практики за тези прегледи е да се проведат и възходящи тестове за устойчивост. Низходящите тестове за устойчивост (отгоре надолу) са много подходящи за кредитни портфейли на дребно, които са по-хомогенни. Този подход обаче не е толкова прецизен за по-разнородни кредитни портфейли, като корпоративни портфейли и портфейли за търговски недвижими имоти. За банките с голяма корпоративна дейност това може да е довело до подценяване на важни източници на риск. От дистанцията на времето става ясно, че макроикономическите сценарии за тестовите за устойчивост са консервативни (за повече подробности вж. БНБ, 2016а).

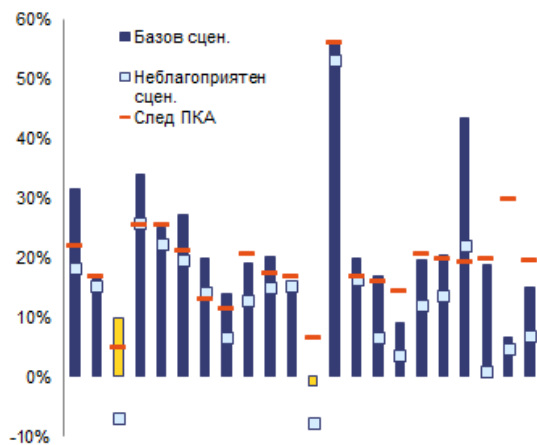
Резултатите от тестовите за устойчивост показаха, че системата е като цяло стабилна, но със слабости на отделни места. Резултатите от тестовите за устойчивост варираха значително между отделните банки,

(15) Около 5 % от попадащите в обхвата активи и 9 % от прегледаните активи.

(16) ПИБ е най-голямата българска банка (пазарен дял 9,6 % в края на 2016 г.), а Инвестбанк е третата по големина (2,1 % пазарен дял).

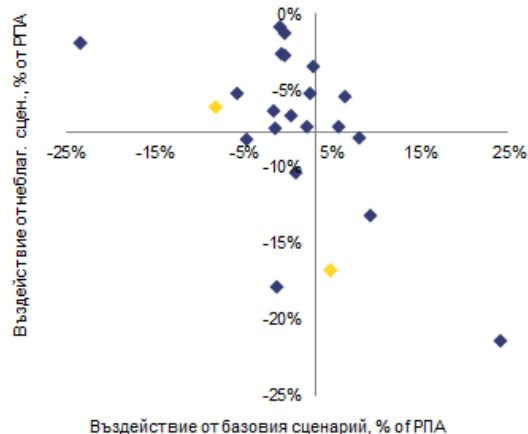
което сочеше, че са налице различия в техните бизнес модели и в здравината на портфейлите им. При базовия сценарий общата капиталова адекватност на банковата система се подобрява до 2018 г., движена от резултатите на по-големите банки (вж. графики 4.2.2 и 4.2.3). За 12 от общо 22 банки обаче, включително две от петте най-големи банки, беше отбелязан спад на капиталовата адекватност, указващ затруднения за генериране на печалби. При неблагоприятния сценарий до 2018 г. всички банки имат по-ниска капиталова адекватност, отколкото в основния сценарий, като тя варира от под 1% до над 20% от техните рисково претеглени активи. В основната си част въздействието произтича от шокове на кредитния риск, което засилва уязвимостта на банките към качеството на техните кредитни портфейли. Това подчертава важноста на поддържането на високи капиталови буфери, надхвърлящи минималните изисквания, особено за онези институции, които показват слабости.

Графика 4.2.2: Капиталова адекватност на базовия собствен капитал от първи ред по банки през 2018 г. според сценарии за тестове за устойчивост

Ред на банките, съответстващ на публикацията на БНБ
Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Графика 4.2.3: Въздействие на базовия и неблагоприятния сценарий на тестовите за устойчивост върху капитала

Пресечната точка на осите съответства на стойността на съвкупното въздействие на системата.

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Ефективността на тестовите зависи в решаваща степен от адекватното прилагане на последващи мерки. Такива мерки биха подобрили устойчивостта на институциите и доверието в надзора. Двете банки, които трябва да възстановят своите капиталови буфери въз основа на резултатите от ПКА, получиха подробни указания да направят това до април 2017 г. Действията включват отстраняване на рисковете от активите, намаляване на рисково претеглените активи, продажба на принудително иззети и държани активи, оптимизиране на разходите и набиране на нов капитал. Институциите, които отбелязаха значителен спад на капиталовата си адекватност в тестовите за устойчивост, бяха приканени да засилят своите политики, процедури и вътрешни правила и да преразгледат своите бизнес планове, за да подобрят устойчивостта на сътресения. Резултатите от тестовите за устойчивост ще бъдат включени в процеса на годишен преглед и оценка на надзорния орган, което може да доведе до допълнителни мерки. Не бяха обаче оповестени публично никакви специфични препоръки, произтичащи от този процес.

4.2.2. НЕБАНКОВ ФИНАНСОВ СЕКТОР*

Прегледи на частните пенсионни фондове и застрахователните дружества

Независими прегледи проучиха състоянието на небанковия финансов сектор. Като част от плана си за преодоляване на прекомерните макроикономически дисбаланси правителството възложи на небанковия надзорен орган, Комисията за финансов надзор (КФН), да организира независими прегледи на счетоводните баланси на застрахователните дружества и на активите на частните пенсионни фондове. Освен това бяха проведени тестове за устойчивост на застрахователния пазар на счетоводните баланси след прегледите, за да се предостави на надзорния орган повече информация относно потенциалните рискове.

За гарантиране на надеждността си прегледите бяха амбициозни по обхват и структура. Проверката обхваща целите пазари на пенсионните фондове и застрахователните дружества и включи оценка на групово равнище на застрахователните предприятия. Беше нает независим консултант от частния сектор, за да разработи методологиите и да управлява проекта. Беше назначен управителен комитет, състоящ се от представители на органите и на органи на ЕС, за да напътства консултанта в работата му.⁽¹⁷⁾ Независими външни проверители бяха наети от проверяваните субекти, за да извършат работата на терен.

Прегледите бяха извършени с висока степен на независимост и прозрачност. Прегледите и тестовите за устойчивост бяха завършени през януари 2017 г., а обобщението, специфичните за дружествата резултати и последващите действия бяха публикуван на 3 февруари 2017 г. Равнището на подробност на публикацията, включително резултатите и препоръките за отделните дружества, увеличиха прозрачността и надеждността на извършената работа. Публикуваните резултати също

предоставят подкрепящи доказателства, за да може надзорният орган да се заеме с всички останали въпроси, които не са обхванати от първоначалните последващи действия. Публикуването на резултатите от тестовите за устойчивост допълнително ще увеличи прозрачността. Докладът също така предостави препоръки от независимите проверители и ръководителя на проекта за законодателни промени с цел хармонизиране на българското законодателство с международните стандарти (за повече подробности вж. ЕЮРА, 2017 г.).

Резултати и последващи мерки

Застрахователният сектор като цяло е с висока капитализация, но бяха установени някои случаи на недостиг на капитал. Тринадесет от петдесетте застрахователни дружества, имащи пазарен дял от около една четвърт, не отговаряха на капиталовите изисквания към крайната дата на прегледа, 30 юни 2016 г. Седем от тези дружества предприеха мерки за покриване на финансовите си нужди преди публикуването на резултатите и надзорният орган смята, че те повече не се нуждаят от надзорни действия. Останалите ще разполагат с три месеца, за да отговорят на изискванията, а двама застрахователи ще трябва да направят това до края на 2017 г., като се възползват от преходния период, разрешен за промяната от режима на директива „Платежоспособност I“ към „Платежоспособност II“. Проверката от трета страна на последващите мерки и тяхното изпълнение допълнително ще засили доверието в сектора.

Остават да бъдат разрешени въпроси, свързани с някои презастрахователни договори и надзор на групово равнище. Според някои проверители презастрахователните вземания не са правилно оценени в счетоводния баланс на проверените предприятия⁽¹⁸⁾. Ако това бъде потвърдено, налагащите се корекции биха могли да окажат значително въздействие върху капитала на някои дружества и може да се изискват допълнителни последващи действия. Тъй като проблемът беше установен късно в процеса на прегледа, делът на предприятията, които биха били засегнати от него, все още

(17) Управителният комитет включваше КФН и Европейския орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване (ЕЮРА) като членове с право на глас с еднаква тежест и наблюдатели с консултативни правомощия от ЕК, Европейския орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦКП), Министерство на финансите и националната централна банка.

(18) За повече подробности вж. подробния окончателен доклад на уебсайта на ЕЮРА.

трябва да бъде потвърден, но може да бъде съществен по мнението на надзорния орган. Може да се наложи някои застрахователни вземания да бъдат обезценени, което да доведе до допълнителни отрицателни корекции. Надзорът на групово равнище бе друг важен въпрос, изтъкнат от прегледа. Две от застрахователните групи, Еврохолд и Армеец, не извършиха прегледа след спорове относно наличността на данни и обхвата на проверката. Армеец на индивидуално равнище и дъщерните дружества на Еврохолд бяха сред тринадесетте дружества с недостиг на капитал. Единствено пълната оценка на групово равнище ще позволи на надзорния орган да идентифицира по подходящ начин всички рискове. Освен това, що се отнася до различните оценки на един и същ финансов инструмент в застрахователните предприятия, надзорният орган прие най-малко консервативния подход. Един по-балансиран подход би показал възможни недостатъци в оценката на счетоводните баланси като цяло, като все пак се гарантира цялостна съгласуваност.

Активите на частните пенсионни фондове бяха обект само на незначителни корекции. Препоръчани от проверителите корекции бяха 0,3 % от общите активи на пенсионните фондове, вариращи между 0 и 3,4 % за отделните фондове. Корекциите бяха предимно от надценяване на инвестиционните имоти и корпоративните облигации. Проверителите обаче подчертаха важни въпроси за някои от фондовете.

Все още не са отстранени рисковете за дългосрочните ползи за титулярите на партии в пенсионните фондове. Тези рискове включват концентрация на активи на вътрешния пазар за търгувани и нетърговани активи, ниската ликвидност и обем на търговия на националната фондова борса и липсата на достатъчно информация относно експозициите към кредитиране на свързани лица. Всички тези рискове биха могли да имат значително въздействие върху средствата на разположение на титулярите на партии по време на етапа на изплащане, който ще започне по същина около 2020 г. За някои фондове бе установено, че не разполагат с подходящи инструменти за идентифициране и мониторинг на свързаните лица. Също така в някои случаи бяха идентифицирани сложни структури на собственост и кръстосани участия. Спазването на

правните изисквания е необходимо, но може да не е достатъчно, за да се гарантира интересът на титулярите на партии на пенсионните фондове. Задълбочената проверка и премахването на тези рискове остават основно предизвикателство за надзорния орган.

4.2.3. НАДЗОР НА ФИНАНСОВИЯ СЕКТОР*

Надзорните отговорности са разпределени между БНБ и КФН, но тясното сътрудничество е от съществено значение. БНБ отговаря за банковия сектор, а КФН за застрахователните дружества, частните пенсионни фондове и капиталовия пазар. Като цяло органите предприеха редица мерки, насочени към подобряване на надзора на финансовия сектор. Въпреки това тясното сътрудничество между надзорните органи е от фундаментално значение, най-вече за да се гарантира подходящ надзор на групово равнище за бизнес групите, действащи в целия финансов пазар.

БНБ постигна известен напредък в плановете си за реформиране на банковия надзор. Въпреки известното забавяне, което отразява и значителните ресурси, разпределени за ПКА/ГУ, напредва „планът на БНБ за реформи и развитие на банковия надзор“ (БНБ, 2016г). Заплануваният преглед в рамките на Програмата за оценка на финансовия сектор (FSAP) от МВФ и Световната банка ще предостави допълнителни насоки за подобряване на банковия надзор и едновременно с това ще осигури преглед на други части на финансовата система. Основните предизвикателства за банковия надзор в бъдеще включват справянето с експозицията на свързани лица и заеми между свързани лица, както и гарантирането на консервативен подход по отношение на активите, чиято стойност е трудно да се определи⁽¹⁹⁾.

(19) Активите, чиято стойност е трудно да се определи, включват експозиции към недвижими имоти или други активи, чиято стойност е трудно да се установи, поради специфичния им характер (т.е. съществуват малко подобни активи за сравнение) или поради липса на активен пазар. Това може да доведе до разминаване между стойността на актива в счетоводния баланс и действителната му стойност, а това създава риск за капиталовата адекватност на банката. Освен това управлението на подобни активи обикновено е

Надзорът в небанковия финансов сектор следва предимно основан на съответствието подход без достатъчен фокус върху рисковете.

Преминаването към основан на риска надзор би изисквало от надзорния орган да разработи всеобхватна система от рискови характеристики на активите и пасивите, включително за застрахователните дружества — рисковете, свързани с продажбата на застрахователни договори. Това също така ще означава обективна оценка на адекватността на управлението на риска на дружествата. Това предполага разбирането и оспорването на данните, приемането на дългосрочна перспектива и предприемането на подходящи действия за смекчаване и/или намаляване до минимум на текущите и бъдещите проблеми (т.е. като се акцентира не само върху допуснатите грешки, но и върху това какви грешки могат да се допуснат).

Наличните човешки, финансови и технически ресурси могат да бъдат недостатъчни за поддържането на нов подход към надзора. В ранните етапи на организирането на прегледите на небанковия сектор организационната структура на надзорния орган показва някои слабости по отношение на отговорностите на председателя, заместник-председателите и управителния съвет⁽²⁰⁾. Тези слабости породиха несигурност сред участниците на пазара и заплашиха да подкопаят процеса на преглед. В някои случаи липсва прозрачност в процеса на вземане на решения, което поражда опасения за оперативната независимост по отношение на политическо вмешателство или неподходящо влияние от страна на самия финансов сектор.

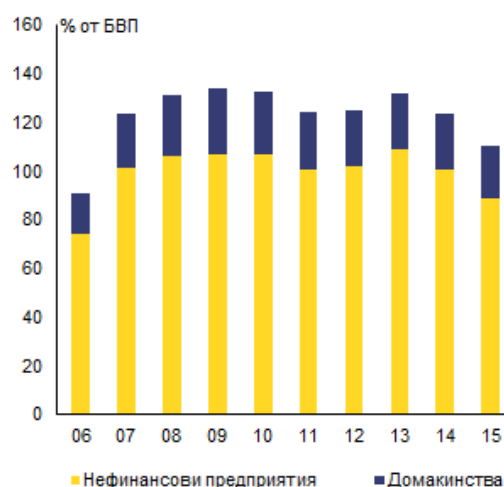
Правната рамка, по която действа небанковият надзорен орган, изглежда неадекватна, за да позволи висококачествен надзор на пазара. Действащото законодателство предвижда стимули за субектите, обект на надзор, да предприемат правни действия срещу решенията на надзорния орган. Това води до спирането на надзорното действие до постановяване на окончателно

решение от съда, след като всички възможни начини на обжалване са изчерпани от предприятието, обект на надзор. Предвид слабостите на съдебната система (вж. раздел 4.6.3) този правен процес често води до обезсилване на надзорното решение, независимо от окончателното съдебно решение. В допълнение това води до отнемане на ресурси за осъществяване на надзор от ежедневното управление на КФН. Слабата съдебна система също намалява стимулите за консервативни надзорни действия поради високия риск от лична отговорност при защитата срещу искове за обезщетения, подадени от субекти, обект на надзор.

4.2.4. ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА И НАМАЛЯВАНЕ НА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТТА*

Методичното намаляване на задлъжнялостта продължава, но големите задлъжнявания на предприятията продължават да бъдат безпокойство. Дългът на нефинансовите предприятия (НФП) постоянно намалява от 2013 г. насам. През 2015 г. той решително намаля с 11,7 процентни пункта (п.п.) до около 89 % от БВП, особено на фона на по-ниските трансгранични вътрешнофирмени заеми от много малко на брой НФП и силен икономически растеж (графика 4.2.4). Бавното и методично намаляване на задлъжнялостта на домакинствата продължи и през 2015 г. със спад от 1,4 процентни пункта до 21,7 % от БВП (Европейска комисия, 2015в).

Графика 4.2.4: Разбивка на частния дълг

Източник: Европейска комисия

съществуващо. В резултат на това рискът за счетоводния баланс може дори да надвиши инвестираната сума.

(20) Например при замаяната на членове, след като са изтекли мандатите им, като се осигурява бързото вземане на решения, гарантира се пълна независимост по отношение на предприятия, които са обект на надзор, или се приемат съгласувани позиции по време на целия процес на преглед.

Карта 4.2.1: Задлъжнялост на предприятията и необслужвани кредити (НОК)

Въпреки неотдавнашната положителна тенденция съотношението на необслужваните кредити остава високо. След значително влошаване след рецесията през 2009 г. качеството на активите в банките се възстановява бавно. Делът на НОК от всички кредити постепенно се подобряваше и достигна 11,1 % в края на 2016 г., все още доста над средното за ЕС равнище. Проблемът е донякъде смекчен от високите капиталови буфери, големите провизии срещу загуби по кредити и достатъчната ликвидност в банковата система (вж. раздел 4.2.1). Освен това обемът на НОК като процент от БВП (8,4 % през 2016 г.) е по-малък в сравнение с държавите членки с високи съотношения на НОК, което се дължи на относително малкия размер на банковия сектор.

Качеството на заемите, отпуснати на нефинансовите предприятия (НФП), продължава да буди безпокойство. Съотношението на корпоративните НОК все още е значително по-лошо от общото съотношение, като възлиза на 15,1 % в края на 2016 г. Обемът от корпоративни НОК възлизаше на 5,4 милиарда лева (2,76 млрд. евро), над 90 % от които представляват наследени експозиции. Повечето от тях са кредити на големи предприятия, които банките не са могли да разрешат или да продадат. Въпреки че съотношението на лошите кредити спада, допълнителните НОК, открити при ПКА (вж. раздел 4.2), сочат, че проблемът с високите корпоративни НОК ще продължи да бъде пречка за банковата система и икономиката като цяло.

Редица пречки възпрепятстват намаляването на корпоративните НОК. Реформата на нормативната уредба на несъстоятелността все още не е приета от парламента, което пречи на банките да използват нови процедури, като например процедури за извънсъдебно реструктуриране на дълга или бързи съдебни одобрения на предварително договорени споразумения за реструктуриране (вж. раздел 4.6.3). Вторичният пазар за необезпечени потребителски НОК е относително активен, отчасти вследствие на ПКА, но в други сегменти остава неактивен, което отразява все още значителната разлика в цените. Неefикасната нормативна уредба на несъстоятелността и непълният кредитен регистър обаче възпрепятстват бързото отстраняване на разликата в цените. По-силното вътрешно реструктуриране на банките (включително експозицията на свързани лица и заеми между свързани лица), както и по-ликвидният пазар за продажби на НОК на МСП и ипотечни НОК могат да улеснят отписването на НОК и да спомогнат за реструктурирането на жизнеспособни предприятия.

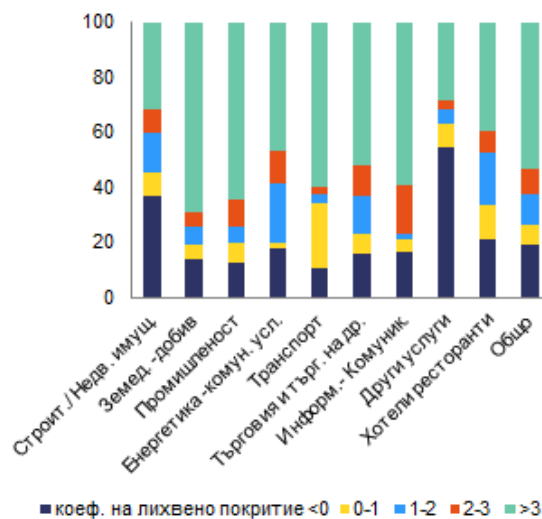
Високото равнище на НОК има отрицателно въздействие върху банковата система и икономиката като цяло. Високото равнище на НОК може да има отрицателно въздействие върху реалната икономика. То може да ограничи инвестициите и потреблението и да възпрепятства възстановяването на цените на активите (МВФ, 2015 г.). Докато повечето банки са готови да отпускат заеми при конкурентни лихви на висококачествени клиенти, те са по-малко склонни да отпускат заеми на длъжници, особено в отрасли, все още обременени от високи нива на задлъжнялост. Така, по-ниските равнища на НОК могат да насърчат банките да станат по-склонни към риск, което потенциално би могло да доведе до по-висок растеж на кредитите и инвестициите от страна на частния сектор. Като цяло по-ниските равнища на корпоративни НОК в счетоводните баланси на банките, както и продължаващото намаляване на задлъжнялостта на НФП, биха могли да допринесат за намаляване на все още съществуващите слабости на банковата система и да насърчат устойчив средносрочен икономически растеж. Опитът в различни държави в Европа показва, че пруденциалните мерки за НОК, като например срокове или цели за обезценка, могат да ускорят решаването на проблема с НОК от страна на банките ⁽¹⁾.

(1) МВФ (2015 г.). Вж. също работата на работната група за НОК на единния надзорен механизъм.

Постоянната отрицателна инфлация и високата степен на задлъжнялост са предизвикателства за НФП. Спадащите цени оказват натиск върху приходите на предприятията и върху способността им да обслужват непогасения дълг. Годишната инфлация остана отрицателна през 2016 г. на стойност от -1,3 %, но през 2017 г. прогнозното покачване до 0,8 % до края на годината (вж. раздел 1) ще подпомогне приходите на НФП. В същото време високата задлъжнялост въпреки низходящата тенденция през последните години продължава да възпрепятства капацитета за обслужване на дълг на много НФП. Освен това рентабилността остава слаба в много сектори, особено тези, които (като строителството/недвижимите имоти) са сериозно засегнати от кризата (графика 4.2.5). Високата степен на условните пасиви на държавните предприятия допълнително утежнява предизвикателствата за задлъжнялостта на предприятията (вж. раздел 1).

Намаляването на задлъжнялостта на предприятията е ограничено от редица фактори. Темпът на намаляване на задлъжнялостта на частния сектор и все още високото равнище на задлъжнялост на НФП продължават да бъдат негативно повлияни от ограничения напредък в реформирането на нормативната уредба на несъстоятелността (вж. раздел 4.6.3). Действаща нормативна уредба на несъстоятелността, задълбочаване на вторичния пазар за НОК, както и по-активни усилия в областта на надзора биха могли да бъдат от полза за това банките да намалят своите все още високи корпоративни НОК (вж. каре 4.2.1).

Графика 4.2.5: Лихвено покритие, разпределение по сектори, 2015 г.

Забележка: EBITDA (печалба преди лихви, данъци и амортизационни отчисления), разделена на разходите за лихви

Източник: Orbis, изчисления на Европейската комисия

4.3. ПОЛИТИКА НА ТРУДОВИЯ ПАЗАР, ОБРАЗОВАТЕЛНА, ЗДРАВНА И СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА

4.3.1. РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Обзор и предизвикателства

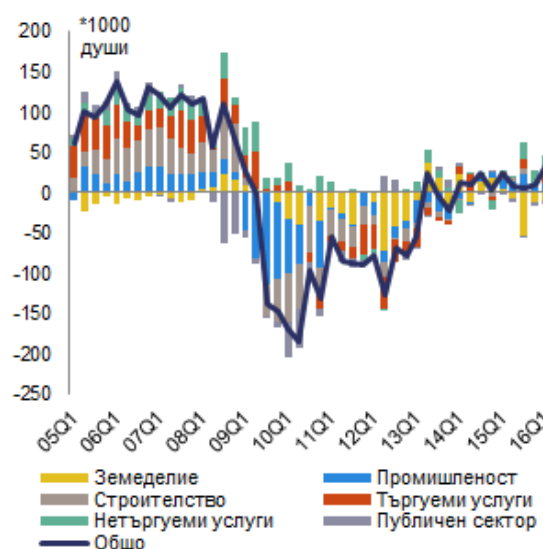
Условията на пазара на труда се подобряват бавно, но все още са налице структурни предизвикателства (вж. раздел 1 за последните тенденции). България е изправена пред неблагоприятно демографско развитие, както и структурни проблеми, като висока дълготрайна безработица и неактивност и ограничено включване на младите хора на пазара на труда. Несъответствията между търсенето и предлагането на пазара на труда по отношение на уменията, секторите и регионите, недостатъчно насочените активни политики на пазара на труда (АПТ), ограниченото предлагане на качествено образование и социалните различия представляват допълнителни предизвикателства.

Отрасловото пренасочване на заетостта напредва твърде бавно. Изчезват нискоквалифицираните работни места в селското стопанство и строителството, а повечето нови работни места се създават в сектора на услугите (графика 4.3.1). Отрасловото пренасочване допринася твърде слабо за икономическия растеж, тъй като заетостта в сектора на услугите се увеличи най-вече в сектори с ниска производителност. Въпреки че намалява, заетостта в селското стопанство остава висока (около 19 % спрямо 5 % в ЕС през 2015 г.) и прикрива скрита безработица. Допълнителното отраслово пренасочване в сектори с висока производителност ще бъде от ключово значение за сближаването на доходите.

Предприятията съобщават за трудности при наемането на хора с подходящите умения, но също и неквалифицирани работници (вж. Manpower Group, 2016 г., и Европейска комисия, 2016г). Някои от тези трудности може би са свързани с намаляващото население в трудоспособна възраст (вж. раздел 1), както и с непривлекателните условия на труд и по-високите заплати в чужбина. Като цяло се наблюдава подобряване на равнището на уменията предвид ръста в равнищата на придобиване на висше образование до 32,1 %

през 2015 г. в сравнение с националната цел по стратегията „ЕС 2020“ от 36 %. Участието в учене през целия живот обаче е сред най-ниските в ЕС, което ограничава възможностите за преквалификация и повишаване на квалификацията. Ниското равнище на цифрови умения (вж. раздел 4.4 и Европейска комисия, 2015б) заедно с ниската трудова мобилност биха могли да изострят регионалните несъответствия и несъответствията между търсените и предлаганите умения на пазара на труда. Нарастването на процента на преждевременно напускане на училище е допълнителен повод за безпокойство.

Графика 4.3.1: Заетост по сектори, промяна на годишна основа

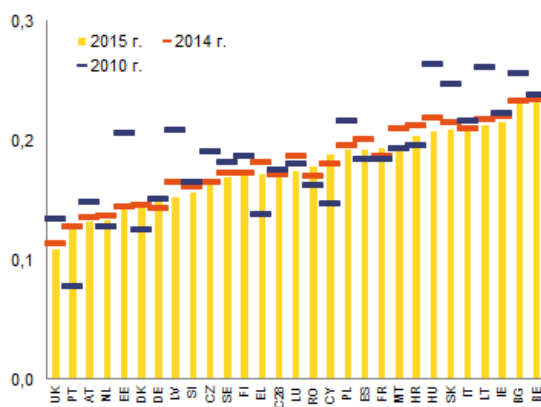
Източник: Европейска комисия

Различни видове несъответствия допринасят за слабите резултати на пазара на труда в България. Равнищата на заетост и безработица се различават значително сред отделните образователни нива, което показва, че има значително несъответствие между търсените и предлаганите умения ⁽²¹⁾ (вж. графика 4.3.2). Въпреки че повишаването на квалификацията на населението означава, че това несъответствие постепенно намалява, то продължава да е сред най-високите в ЕС.

(21) Безработицата сред лицата с висше образование беше 4,0 % през 2015 г., което е под средната стойност за ЕС. Безработицата сред лицата със средно и по-ниско образование беше съответно два пъти и шест пъти по-голяма от това равнище.

Значителните разлики в заетостта и безработицата между селските и градските райони ⁽²²⁾ показват, че са налице регионални несъответствия на пазара на труда. Българските органи прилагат АППТ за справяне с това предизвикателство, но техният мащаб е все още ограничен. Съществуват и секторни несъответствия, сочещи слаба мобилност между различните сектори. Например голям дял от безработните са работили преди това в сектора на строителството, а недостиг на работна ръка се чувства все повече в производствения сектор. Различните видове несъответствия означават, че са налице допълнителни възможности за подобряване на ефективността на АППТ.

Графика 4.3.2: Относително разсейване на равнищата на заетост по образователна степен, 2010 г., 2014 г. и 2015 г.

Разгледани са три равнища на образование: хората с ниска степен на образование (по-малко от средно образование), средно образование (гимназиален етап на средното образование или образование след завършено средно образование) и тези с висше образование.

Годишната средна стойност е основана на средната стойност от четирите тримесечия.

Източник: Европейска комисия

Въпреки подобряването на пазара на труда, уязвимите групи продължават да са изправени пред предизвикателства по отношение на заетостта. Особено засегнати са нискоквалифицираните работници (с много по-високо равнище на безработица), работещите в селското стопанство (много от които са

неплатени семейни работници) и като цяло тези, работещи в селските райони. Перспективите за заетост за ромите продължават да бъдат несигурни.

Решенията относно минималната работна заплата не се основават на прозрачен механизъм, който да отчита икономическите и социалните основни показатели. Това създава риск от това да не се постигне правилен баланс между целите на подпомагането на заетостта и конкурентоспособността, като същевременно се защитават трудовите доходи. Постигнатият напоследък напредък в разработването на механизъм за определяне на минималната работна заплата беше доста малък, тъй като критериите, които трябва да се използват, бяха договорени по принцип от социалните партньори, но не и тяхната тежест или прилагане. Несигурността, породена от липсата на такъв механизъм, оказва негативно въздействие върху предсказуемостта на бизнес условията.

Неуспешните преговори относно минималните социалноосигурителни прагове (МСОП) показват недостатъците на системата. Неуспешните преговори по МСОП, които бяха въведени през 2003 г. с цел справяне с недостатъчното деклариране на заплатите, подчертават влошаването на социалния диалог. Преговорите относно МСОП бяха прекъснати, след като работодателите отказаха да участват в обсъжданията. Синдикатите и правителството поддържат своята подкрепа за МСОП. След неуспеха на преговорите правителството реши да приложи за 2017 г. нивата на МСОП от 2016 г. Някои МСОП обаче се увеличиха допълнително поради увеличението на минималната работна заплата през 2017 г., която действа като долна граница за праговете на МСОП.

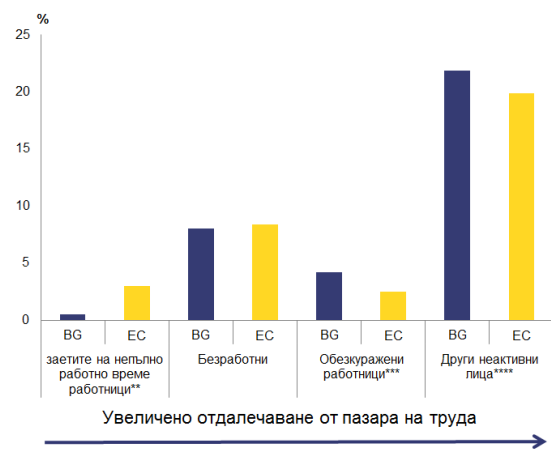
Дълготрайна безработица

България има потенциала да използва по-добре относително голямото си икономически неактивно население. Делът на икономически неактивното население е над средното равнище за ЕС, което го прави важен фактор в потенциала на работната сила (графика 4.3.3.). В сравнение със средното

(22) Разликите в безработицата между селските и градските райони (възрастова група 15+) е една от най-високите в ЕС-28 и нараства. Тя възлизаше на 92 % през 2015 г. в сравнение с -10 % в ЕС-28.

равнище за ЕС процентът на икономически неактивните лица при мъжете е непропорционално по-висок, отколкото при жените, и това особено важи за нискоквалифицираните лица.

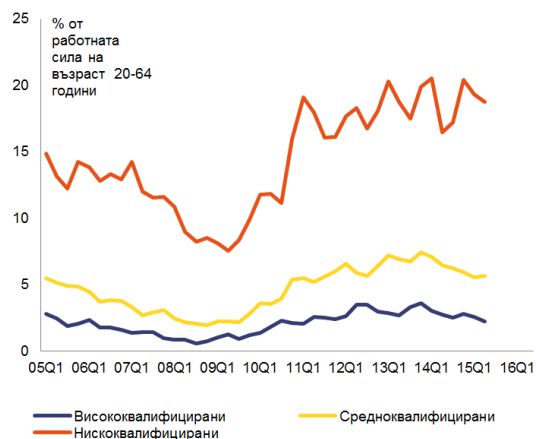
Графика 4.3.3: **Нарастващо отдалечаване от пазара на труда***

* Лица от 20 до 64 години като процент от общото население през второто тримесечие на 2016 г.
 ** Работници на непълно работно време, които биха желали да работят допълнителни часове и които могат да направят това.
 *** Лица, на разположение за работа, но които не търсят такава
 **** Икономически неактивни лица освен обезкуражените работници
Източник: Европейска комисия

Делът на дълготрайната безработица от общата безработица остана около 60 % през 2016 г. Дълготрайната безработица (ДТБ) е особено голяма при нискоквалифицираните лица (графика 4.4.3.), 4.3.4), които са изправени пред значителни предизвикателства по отношение на интеграцията на пазара на труда. Средният процент на участие на регистрираните трайно безработни лица в активните политики на пазара на труда също е много малък (3,9 % през 2014 г.), въпреки че той е започнал да се увеличава след информационни мерки от страна на Агенцията по заетостта.

Графика 4.3.4: **Дълготрайната безработица по ниво на завършено образование**

Източник: Европейска комисия

Младите хора продължават да са изправени пред предизвикателства по отношение на заетостта. Делът на младите хора, които не работят, не учат и не се обучават (NEET) остава доста над средното за ЕС равнище, въпреки прилагането на Гаранцията за младежта. Освен това голяма част от NEET остават икономически неактивни, като това е показател за структурни проблеми, свързани с приобщаването на младите хора на пазара на труда или в областта на образованието (Eurofound, 2016 г.). Процентът на NEET сред ромите е изключително висок, особено за момичетата. Прилага се Гаранцията за младежта. Мерките досега бяха насочени към младите хора със средно и висше образование и имат ограничено въздействие върху нискоквалифицираните лица. Приетите напоследък мерки на българските органи изглежда започнаха да разрешават този проблем. Гаранцията за младежта е допълнително възпрепятствана от много ниският дял на регистрираните в публичните служби по заетостта.

Отражението на родителството върху заетостта при жените е високо⁽²³⁾. Това се дължи главно на небалансирано усвояване на възможностите за отпуск между жените и мъжете и ниската степен на предоставяне на грижи за децата. Бедните семейства в селските

(23) Налице е разлика от 14,1 процентни пункта между трудовата заетост на жените с поне едно дете на възраст под шест години и жените без деца.

райони са особено засегнати (Световната банка, 2017 г.). Наскоро приетата реформа за въвеждане на финансови стимули за жените, които се завръщат от родителски отпуск по-рано, може да допринесе за увеличаване на тяхната заетост.

Ромите са все още една най-онеоправданите групи на пазара на труда. Едно проучване показва, че само при 26 % от ромите на възраст 20—64 г. е отчетено, че са участвали в „платена работа“, докато за 55 % от ромите се отчита, че са безработни (FRA, 2016 г.). Перспективите за заетост на ромите продължават да бъдат несигурни, главно поради ниските им квалификации, социалното изключване и дискриминацията (FRA, 2016 г.). По данни на Министерството на труда и социалната политика включването на ромите в професионално обучение също е много ниско. Увеличаването на перспективите за заетост на ромското население продължава да е от съществено значение за икономическия растеж, особено в светлината на недостига на работна сила и увеличаващия се дял на ромите в трудовите ресурси.

Политики за пазара на труда

Недостатъчно целенасочените активни политики на пазара на труда са съсредоточени главно върху мерки, свързани с търсенето. Прякото създаване на работни места продължи да заема най-голям дял от разходите за активни политики на пазара на труда със 74 % през 2014 г. Мерките, свързани с предлагането, остават недостатъчни. По-специално, програмите за обучение на безработните не са достатъчно развити и са насочени предимно към безработните, които са по-лесни за активиране към труд.

Участието на работната сила е все още възпрепятствано от високия дял на недекларирания труд. Неформалната заетост включва работата без официален договор, включително възнагражденията, които не са изцяло декларирани („платане на ръка“), и неплащането на социалноосигурителни вноски. Наличната информация показва, че недекларираният труд наскоро отново е

нараснал. ⁽²⁴⁾. Превантивните мерки за справяне с недекларирания труд, са ограничени.

Публичните служби по заетостта продължават осъществяването на целенасочени реформи. Реформата на публичните служби по заетостта беше подпомагана от технически експерти от няколко държави — членки на ЕС. Понастоящем се проучват подобрената способност в областта на ИТ, увеличеното използване на информационни центрове и по-тясното сътрудничество между публичните служби по заетостта и социалните служби.

В процес на разработване са интегрирани центрове за подкрепа за заетостта и за социално подпомагане. България стартира пилотен проект за въвеждане на интегрирани центрове за подкрепа за заетостта и за социално подпомагане и планира да добави 8 нови центъра в отдалечени райони към съществуващите 65. Много безработни хора вече са били обслужени от тези центрове. Работните методи, използвани съвместно от Агенцията по заетостта и Агенцията за социално подпомагане, са се подобрили. Въпреки това съществува ограничено предоставяне на социални услуги за подпомагане на дълготрайно безработните лица да започнат работа, тъй като местните общини — основните доставчици на социални услуги — не бяха включени в пилотния проект.

Редица мерки бяха предприети за подобряване на участието на пазара на труда. Беше въведена подкрепа за промяна на мястото на пребиваване, за да се подобри мобилността на пазара на труда ⁽²⁵⁾. Еднодневните договори, насочени към борба срещу недекларирания труд в селското стопанство, все повече се използват широко от работодателите. В допълнение бяха продължени мерките за понижаване на

(24) Проучването на работната сила показва увеличение на броя на хората, които са се идентифицирали като лица, наети без договор (от 37 500 през 2012 г. на 50 900 през 2015 г.).

(25) На безработните се възстановяват наемите, таксите за детски градини и интернет, когато те се преместят повече от 50 км от мястото си на пребиваване, за да приемат работно място.

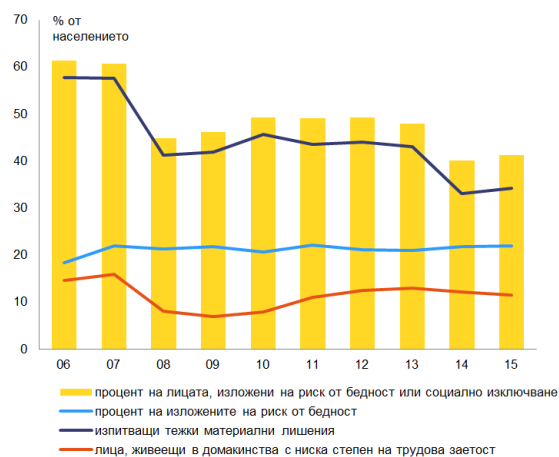
процента на лицата NEET. Бяха също така запазени специфичните мерки за справяне с дълготрайната безработица, включително субсидирана заетост и курсове за ограмотяване и квалификация.

4.3.2. БЕДНОСТ И СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ

Бедност

Процентът на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване, е най-високият в ЕС. Той достигна 41 % през 2015 г. поради влошаването както на паричната бедност,⁽²⁶⁾ така и сериозните материални лишения (графика 4.3.5). Например през 2015 г. паричната бедност е най-висока сред безработните с ниво 53,3 %. Неравенствата в доходите също са много високи и нарастващи (вж. раздел 1).

Графика 4.3.5: Процент на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване и неговите компоненти (процент на изложените на риск от бедност — ИРБ, процент на изпитващите тежки материални лишения — ТМА, лица, живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност — LWI)

Източник: Европейска комисия

Бедността и социалното изключване са особено високи сред ромското население.

(26) Счита се, че хората са изложени на риск от парична бедност, когато техният разполагаем доход след социалните плащания е под прага на риска от бедност. В националната цел на ЕС за 2020 г. се предвижда намаляване на паричната бедност с 260 000 души в сравнение с базовата линия за 2008 г. През 2015 г. бяха регистрирани 46 000 души по-малко в парична бедност, отколкото през 2008 г.

Процентът на изложените на риск от бедност ромите е приблизително четири пъти по-висок, отколкото за цялото население. Това е сравнимо с набор от сходни държави (Румъния, Чехия, Унгария, Словакия), където нивото на бедност сред ромите варира от три до шест пъти повече, отколкото за цялото население (FRA, 2016 г.)⁽²⁷⁾. Паричната бедност е особено висока сред ромското население, което оказва въздействие върху, наред с другото, техните тежки жилищни условия⁽²⁸⁾. Предаването на бедността от поколение на поколение е друг повод за безпокойство. Изпълнението на националната стратегия за интегриране на ромите изостава на национално и местно равнище, в частност координацията на действията във всички сектори.

Бедността сред възрастните хора рязко се влоши. След постоянен спад през последните 5 години процентът на изложените на риск от бедност възрастни хора (над 65 години) се увеличи рязко до 31,7 % през 2015 г. Възрастните жени са изложени на особено висок риск от бедност или социално изключване предвид техния типично по-нисък пенсионен осигурителен период.

Положителен е фактът, че се е подобрило положението с относителната бедност при децата. Рискът от бедност или социално изключване при децата спадна до 25 % през 2015 г. Въпреки това той остава сред най-високите в ЕС и е тясно свързан с образователното равнище на родителите.

Социална политика

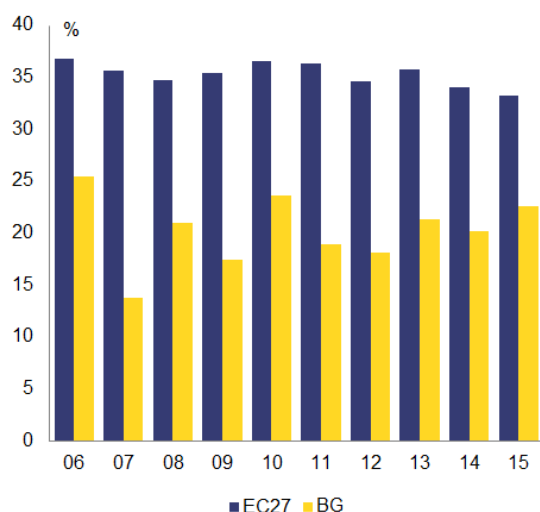
Социално-осигурителната система е ограничена от своята ниска адекватност и

(27) Проучването от 2015 г. на Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA) подобри методите за съставяне на извадка и претегляне, разработени за проучването през 2011 г. По този начин резултатите дават по-точна представа за положението на ромите в страните, обхванати от проучването. Използваните показатели са много близки до прилаганите в стандартни европейски проучвания на работната сила (EU SILC, EU LFS), но целта не е била пълна сравнимост.

(28) Например 65 % от жилищата не разполагат с основна канализация: с 19 процентни пункта над средната величина за деветте страни, обхванати от проучването на FRA.

обхват. България е сред държавите в ЕС с най-ниска ефективност на социално-осигурителната система и с едно от най-ниските равнища на социалните плащания (графика 6.4.3.). Правителството е изразходвало едва 0,2% от БВП през 2015 г. за месечни социални помощи и надбавки за отопление, което е в сърцевината на схемата за минимален доход. Правилата за допустимост са твърде ограничителни, като оставят много бедни семейства без подпомагане. Ограниченият обхват на минималния доход също така намалява достъпа до здравно осигуряване за бедните хора, които разчитат на държавата за достъп до здравни услуги.

Графика 4.3.6: Намаляване на риска от бедност след социалните плащания (с изключение на пенсиите)

Процентната разлика между процентът на изложените на риск от бедност преди и след социалните плащания
Източник: Европейска комисия

Общият минимален доход не е актуализиран от 2009 г. насам. Това се е отразило отрицателно на капацитета за закрила на социалните помощи и е допринесло за увеличаване на неравенството в страната. Липсата на предвидим механизъм за редовно преразглеждане на социалните плащания подкопава тяхната адекватност във времето и създава риск от големи извънбюджетни *ad hoc* преразглеждания.

Ограничени мерки са били предприети за подобряване на обхвата и адекватността на схемите за общия минимален доход. За да

увеличат обхвата на схемите за общия минимален доход, хората вече могат да кандидатстват за обезщетения, независимо от мястото на пребиваване. Печалбата от един ден и двойните образователни договори ще бъдат изключени от доказване на условия на бедност. От 2017 г. насам беше въведена нова надбавка за деца с увреждания. Социалните помощи за отопление за зимата на 2016/2017 г. бяха увеличени, за да компенсират нарастващите цени на електроенергията. Все пак тези мерки не променят из основи системата за обезщетения, нито позволяват те да бъдат актуализирани по предсказуем начин, който ще им позволи да запазят своята функция като предпазна мрежа.

Социалните служби не отговарят напълно на нуждите на най-уязвимите групи. Тези групи включват ромите, хората с увреждания и хората, живеещи в селските райони. Липсата на подкрепа от социалните служби често пречи на пригодността за заетост на най-уязвимите лица. Ограничената координация между социалната и здравната част на системите за дългосрочни грижи тежи върху качеството и капацитета за предоставяне на услуги.

Достъпът до подходящо и достъпно жилищно настаняване продължава да бъде предизвикателство за лицата в уязвимо положение, въпреки някои подобрения. Делът на обитателите на жилища с изключително лоши условия при бедните хора е над два пъти по-висок от средната стойност за ЕС и достъпът до социални жилища е ограничен. В България е отчетен най-високият процент в ЕС на лица, които не могат да поддържат жилището си достатъчно отоплено.

В процес на изготвяне са законодателни промени за социалните служби. В процес на подготовка е нов Закон за социалните служби, който цели да интегрира по-добре стандартите и бюджета и да въведе стандарти за качество. Органите също така реформират системата за хората с увреждания, за да се разделят медицинските оценки и оценките на пригодността за заетост на хората с увреждания. Напредна процесът на деинституционализация за деца, но изостава за хората в зряла възраст (вж. Европейска комисия, 2016д).

4.3.3. ОБРАЗОВАНИЕ И УМЕНИЯ

Голяма част от студентите не притежават подходящо равнище на основни умения. Програмата на ОИСП от 2015 г. за Международно оценяване на учениците (PISA) е установила високи равнища на слабите резултати при основните умения ⁽²⁹⁾. Делът на изостаналите ученици в трите изследвани области е сред най-високите в ЕС и около два пъти по-висок от средните стойности за ЕС. Образователната система е особено несправедлива, с около 60 % или повече от учениците от по-бедния социално-икономически слой, които не успяват да постигнат минималното ниво на умения в PISA (в сравнение със 17—20 % в горния социално-икономически слой). Равнището на изоставане сред учащите е доста високо в целия социално-икономически спектър, като делът на отличниците е малък. Това показва важната роля, която текущата реформа на образованието може да изиграе в подобряването на качеството и основаното на компетентност обучение.

Недостатъчното предлагане на качествено образование и ниската степен на финансиране продължават да бъдат големи предизвикателства. За да се подобри качеството на образованието, учебните програми се актуализират и се разработват планове за създаването на показатели за училищната успеваемост. Освен това всички училища могат да бъдат инспектирани на всеки 5 години от новосъздадения национален училищен инспекторат. Все още не съществува методология за училищно финансиране, основаваща се на успеваемостта и подпомагаща справедливи резултати. Разходите за образование остават под средното за ЕС с 4,1 % от БВП през 2014 г. (спрямо средната стойност за ЕС от 4,9 %).

Основаното на резултатите финансиране може да подобри качеството и практическата значимост на висшето образование за пазара на труда. През 2016 г.

29,8 % от публичното финансиране за висшето образование е разпределено въз основа на качеството и практическата значимост за пазара на труда на учебните програми. Очаква се този дял да достигне 60 % до 2020 г. Общо 32 приоритетни области, включително програми в областта на науката, технологиите, инженеринга и математиката, ще получат допълнително финансиране. Финансовата устойчивост на институциите за висше образование е от значение с оглед на планирания висок дял на основаващото се на резултатите финансиране. Повишаването на качеството в училищното образование и засилването на професионалното ориентиране за ученици ще бъде от основно значение за успеха на тази реформа.

Преждевременното напускане на училище се увеличава с последици за пазара на труда. Преждевременното напускане на училище е нараснало до 13,4 % през 2015 г. (над националната цел от 11 % съгласно Стратегията 2020) на фона на големите регионалните различия и различията между градските и селските райони. То е особено високо сред ромите ⁽³⁰⁾. Социално-икономическите фактори, образователните трудности, и семейните причини са основни двигатели на преждевременното напускане на училище. Фондовете на ЕС се използват за предоставяне на втори шанс за образование, курсове за ограмотвяване и квалификация за възрастните, които са отпаднали от училище. В процес на изпълнение е стратегия за справяне с това явление.

Ромите са особено изложени на образователната бедност и са изправени пред бариери пред равните образователни възможности. Участието на ромите в образованието в ранна възраст все още е на ниско равнище. Това води до недостатъчни езикови умения и образователни постижения, което увеличава риска от напускане на училище при тях. Сегрегацията в образованието на ромите, отчасти вследствие на неравномерното разпределение на ромското

(29) Проучването PISA (ОИСП, 2015 г.) показва, че 42 % от 15-годишните са функционално неграмотни, 42 % са с недостатъчно ниво на умения по математика, а 38 % са с ниски постижения в областта на науката.

(30) Неотдавнашно проучване на FRA посочва, че 67 % от ромите са напуснали училище преждевременно, като това ниво е около средното за деветте обхващани държави (FRA, 2016 г.).

население в страната, остава друго предизвикателство относно достъпа до качествено образование ⁽³¹⁾. Законът за предучилищното и училищното образование съдържа забрана за формиране на отделни класове на етническа основа, но неговият мониторинг и прилагане продължават да бъдат предизвикателство. Национално и европейско финансираните мерки, които са в сила понастоящем, включват стипендии и програми за извънучилищни занимания за учениците от ромски произход.

Качеството на професионалното образование и обучение продължава да е слабо. Финансирането от ЕС е в подкрепа на развитието на системите за професионално образование и обучение, за да се подобрят, наред с другото, гаранциите и насоките за качеството. Властите също така планират да задълбочат партньорствата между професионалното образование и обучение и предприятията. По примера на Швейцария и Германия, България е въвела чиракуването (дуално обучение като част от пилотен проект.

4.3.4. ЗДРАВНО ОБСЛУЖВАНЕ

Ниските разходи за публично здравеопазване представляват предизвикателство. Публичните разходи за здравеопазване остават много ниски, като покриват само 51,6 % от общите разходи за здравеопазване. Средната стойност за ЕС е 76,2 %. В този контекст здравеопазването е един от най-важните приоритети в бюджета за 2017 г.

Слабото покритие на здравното осигуряване ограничава достъпа до здравно обслужване. Според последните налични данни, само 88 % от населението е обхванато в системата на общественото здравно осигуряване (само 45 % от ромите в съответствие с данните на FRA,

(31) 60 % от ромските деца на възраст 6–15 години посещават училища, в които всички или повечето студенти са роми, съгласно Агенцията на Европейския съюз за основните права (FRA, 2016 г.). При използването на различна методология, индексът за ромското включване отчита, че 26 % от ромските деца получават образование в *de facto* сегрегирани училища („Десетилетие на ромското включване“, 2015 г.).

2016 г.) показателят за ЕС е: 98 %), като по този начин се компрометира ефективността на системата ⁽³²⁾. Като цяло процентът на българите, изразили недовлетворени медицински потребности поради разходите, разстоянията и времето за чакане, продължава да бъде значително над средното за ЕС. Освен това някои дълготрайно безработни лица имат достъп само до болнични грижи, финансирани от държавата, докато преобладаването на преките плащания от страна на пациентите и ниската степен на покритие на извънболничните медицински услуги правят за някои граждани труден достъпът до здравно обслужване. Достъпът до фармацевтични продукти е също затруднен в някои части на страната.

Моделът, в центъра на който стои болницата, има възможности за подобрене. Съотношението на болничните легла и делът на разходите за болнично лечение са значително над средните за ЕС ⁽³³⁾. Наскоро приетите мерки, като например селективното сключване на договори за болнични услуги въз основа на националната здравна карта, могат да бъдат от полза.

Съгласно българския лекарски съюз броят на лекарите, емигриращи всяка година, се равнява на почти 90 % от броя на дипломираните медицински висшисти. Въпреки че съотношението брой на лекарите спрямо населението все още е по-високо от средното за ЕС, изходящият поток и застаряването на лекарите е довело до недостатъчно лекарско покритие в някои области и региони. Недостигът на медицински сестри (половината от средната стойност за ЕС) също е значителен проблем, особено в светлината на емиграционните тенденции.

Неефективната система за здравеопазване вероятно допринася за едно от най-високите

(32) Хората без здравна застраховка са склонни да използват по-скъпи спешни болнични услуги. В допълнение те не участват в действия по превенция и за популяризиране.

(33) През 2014 г. е имало 593 болници за активно лечение на 100 000 души от населението, което е 50 % над средното за ЕС равнище. Делът на разходите за болнично лечение намаля през последните години, но остава над средното за ЕС равнище (32 % спрямо 27 %).

нива на смъртност в ЕС. Очакваната продължителност на живота е сред най-ниските в ЕС (Европейската комисия и Комитета за икономическа политика, 2016 г.). Освен това смъртността от заболявания на сърдечносъдовата система е най-висока в ЕС. Детската, перинаталната и предотвратимата смъртност също остават по-високи от средните стойности за ЕС за 2014 г. Предотвратимата смъртност и смъртността от ракови заболявания в България се е увеличила спрямо средната стойност за ЕС през 2010—2014 г. Преждевременната смъртност, дължаща се на незаразни болести, е сред най-високите в ЕС — два пъти повече от средното за ЕС равнище.

4.4. ИНВЕСТИЦИИ

4.4.1. ВЪНШНА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

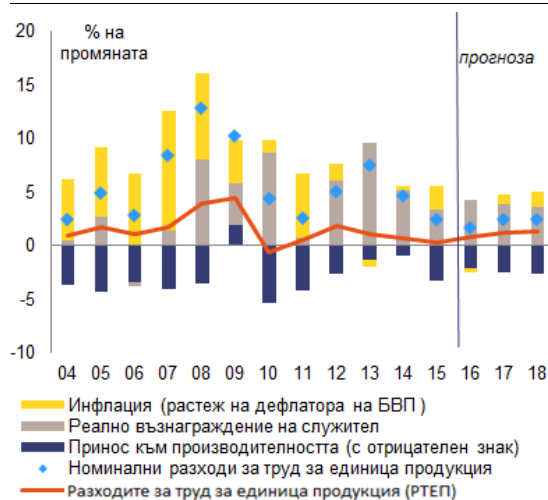
Търговският баланс отбелязва подобрение, но се очаква постепенно да намалее през следващите години. Търсенето на стоки за износ от страна на търговските партньори на ЕС остава стабилно, като същевременно туризмът спомогна за свиването на търговския дефицит (вж. раздел 1). Въпреки че възникналият търговски дефицит за стоки е оценен на 4,7 % от БВП през 2016 г., той е повече от компенсиран от значителния търговски излишък при услугите (очаква се той да възлезе на 6,4 % от БВП през 2016 г.). В бъдеще по-високият растеж на вноса, дължащ се предимно на покачващото се търсене на вътрешния пазар и нарастващите енергийни разходи, се очаква да доведе до влошаване на търговския баланс за стоките, докато излишъкът в търговията с услуги се очаква постепенно да се увеличи допълнително (вж. раздел 1).

Бързото нарастване на заплатите все още не е довело до влошаване на външната конкурентоспособност. Бързото нарастване на заплатите (графика 4.4.1) отразява затягане на пазара на труда поради цикличното подобряване на икономическата конюнктура и структурните слабости, засягащи предлагането на работна ръка (вж. раздел 4.3). Въпреки това в краткосрочен до средносрочен план производствените отрасли и мнозинството от износителите обикновено имат относително ниска чувствителност към промените в разходите. Те са силно интегрирани в глобалните вериги за създаване на стойност и все още се ползват от сравнително ниските равнища на заплащане, свързани с една догонваща икономика (Българска народна банка, 2016 г.). Също така помогна неотдавнашното стабилизиране на реалния ефективен валутен курс (РЕВК) (графика 4.4.2).

В средносрочен до дългосрочен план условията на пазара на труда ще се отразят върху инвестиционните решения. Застаряването на населението, емиграцията и несъответствията между търсените и предлаганите умения (вж. раздел 4.3) могат да окажат неблагоприятно въздействие върху потенциала за икономически растеж и външната конкурентоспособност в средносрочен и дългосрочен план. Международните инвеститори докладват, че са

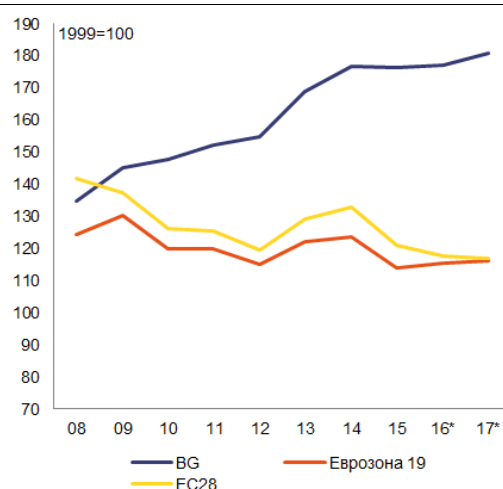
се отказали от инвестиции в България, поради трудностите, свързани с предлагането на работна ръка (Световен икономически форум, 2016б). Освен това относително високите разходи за труд в нетърговските сектори в крайна сметка биха могли да доведат до по-високи разходи за труд в търгуемия сектор. За момента търгуемият сектор все още е защитен от високата производителност.

Графика 4.4.1: Разбивка на разходите за труд за единица продукция (РТЕП)

Източник: Европейска комисия

Графика 4.4.2: Реален ефективен валутен курс (РЕВК) въз основа на РТЕП в България и ЕС

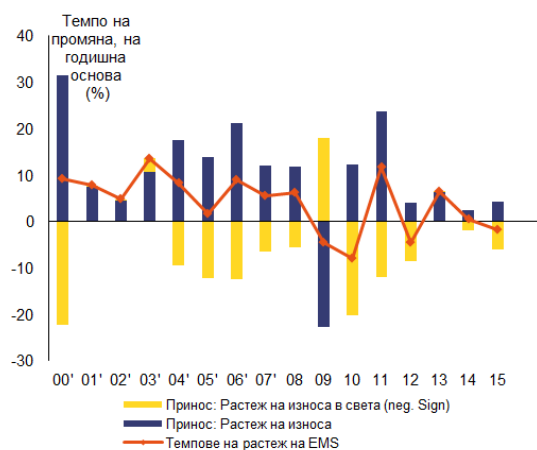

Източник: Европейска комисия

Въпреки умереното увеличение на пазарния дял на износа, той е податлив на внезапни промени във външното търсене. Пазарните

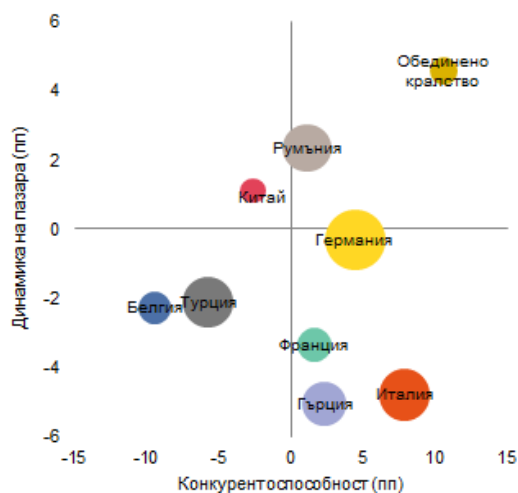
дялове в износа показват само средно подобрене след кризата от 2009—2010 г. насам. През 2015 г. те са намаляли (вж. графика 4.4.3). Повишаването на конкурентоспособността на България на пазарите в няколко търговски партньори от ЕС — Германия, Италия, Гърция и Франция — е неутрализирано от нейната ниска динамичност (графика 4.4.4.). На други важни пазари, като например в Белгия и Турция, конкурентоспособността и динамичността са източник на безпокойство⁽³⁴⁾. Тези тенденции правят износа зависим до голяма степен от външни премествания на търсенето.

Графика 4.4.3: Пазарни дялове в износа на България (EMS)

Източник: Европейска комисия

Графика 4.4.4: Динамика и конкурентоспособност на износа (стоки) в десетте най-важни страни, които се явяват експортни дестинации

Източник: Европейска комисия Бележка: Размерът на балона показва значението на съответната дестинация в износа на България за 2016 г. Пазарна динамика означава разликата между годишните темпове на растеж на световния внос по пазари и на глобализирания световен внос. Конкурентоспособност означава разликата между годишните темпове на растеж на износа на България по пазари и световния внос по пазари.

Въпреки значителните подобрения преобладава износът на стоки с ниско до средно качество. Макар дялът на стоките с високо качество да се е увеличил умерено до 18 % в периода 2010—2015 г., износът на стоки с ниско качество все още представлява 50 % от общия обем на износа, според заключението на Комисията. Същата тенденция се наблюдава и при технологичното съдържание на отраслите, където дялът на стоките с високо и средно/високо качество представлява едва 39 % от общия обем. Предизвикателствата в бизнес средата, включително нестабилната правна рамка и корупцията, както и липсата на висококвалифициран персонал, продължават да препятстват възможността за България да се придвижи нагоре по скалата на качеството на стоки за износ.

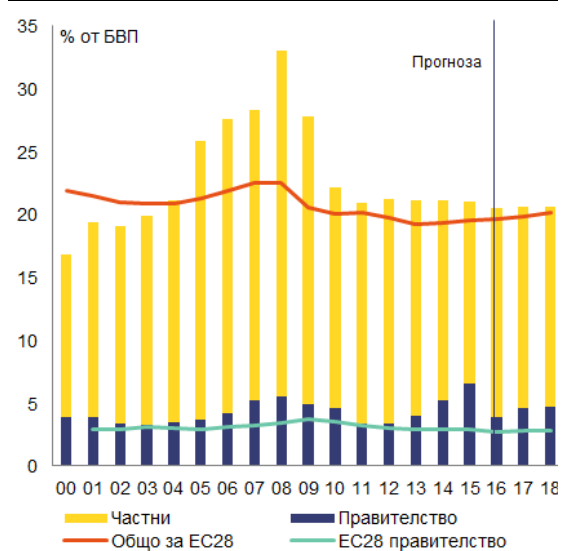
4.4.2. ИНВЕСТИЦИОННИ ТЕНДЕНЦИИ

Кризата повиши зависимостта на България от публични инвестиции. Въпреки че като цяло съотношението на инвестициите е над средното за ЕС равнище, инвестициите от

(34)Износът за Белгия през 2016 г. също е бил засегнат от временното затваряне на завода за обогатяване на медна руда в Белгия.

частния сектор отбелязват спад и се свиха допълнително през 2015 г. (графика 4.4.5). Редица инвестиционни пречки продължават да ограничават осезаемо приноса на частните инвестиции към икономическия растеж (вж. 4.4.1). От друга страна, публичните инвестиции се ускориха през 2015 г., с приключването на програмния период за фондове от ЕС 2007—2013 г., като достигнаха най-високия си дял от общите инвестиции в периода след кризата (над два пъти повече от средното за ЕС равнище). Публичните инвестиции намалеха отново през 2016 г., тъй като финансирането в рамките на новия програмен период за фондове от ЕС все още трябва да набере скорост.

Графика 4.4.5: Публични и частни инвестиции

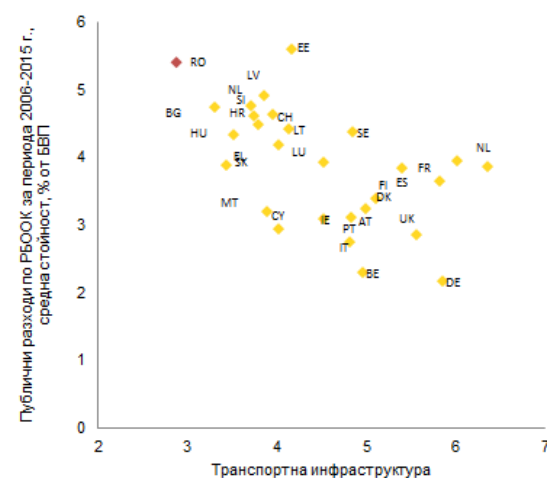
Източник: Европейска комисия

България постигна добри резултати в усвояването на фондовете на ЕС по време на предишния цикъл. Процентът на усвояване в рамките на програмния период на ЕС за 2007—2013 г. достигна 95 % през 2016 г.: най-висок сред държавите от региона, равен на този на Полша. Според органите изпълнението на програмите за периода 2014—2020 г. върви по план. Най-добрите перспективи са в областта на транспорта, околната среда, интеграцията на пазара на труда и социалното приобщаване, образованието и публичната администрация, където са налице достатъчно зрели проекти. Въпреки това все още съществуват някои рискове от прекъсване на финансирането и вследствие на това от загуба на средства, тъй

като редица действия, включени в предварителните условия, все още не са изпълнени (вж. каре 2.1 в раздел 2).

Системата за управление на публичните инвестиции все още няма дългосрочна перспектива и координация. Въпреки значителните публични инвестиции, качеството на инфраструктурата продължава да бъде относително ниско (графика 4.4.6). Не съществува нито дългосрочен план, нито списък с приоритети, особено за нефинансирани от ЕС инвестиционни проекти. В повечето случаи процесът на подбор на проекти се извършва *ad hoc* и в съответствие с политическите приоритети на правителството. Общините ръководят свои собствени инвестиционни програми и няма хоризонтално координиране и мониторинг на програмите.

Графика 4.4.6: Публични инвестиции и качество на инфраструктурата

Източник: Европейската комисия и Световния икономически форум: Индекс за глобална конкурентоспособност за 2015—2016 г.

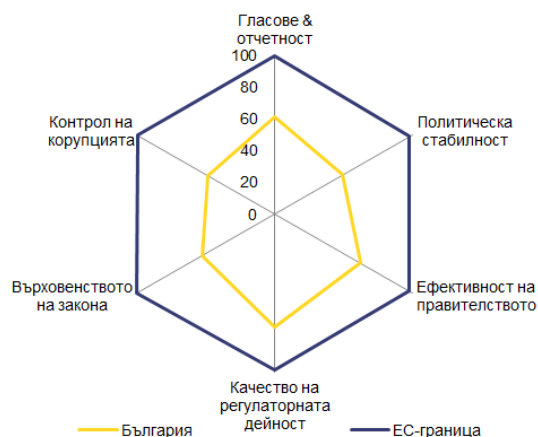
Настоящите усилия за подобряване на инвестиционната среда продължават да са обект на рискове за изпълнението. През 2016 г. правителството прие план за действие с правни, административни и общи действия за преодоляване на основните пречки пред инвестициите. Половината от всички действия са планирани за 2016 г. При повечето от тях (около 62 %) се предвиждат промени в законодателството. Извършените до момента действия включват изменения на Закона за нормативните актове (вж. раздел 4.4.3) и

Закона за професионалното образование и обучение, улесняване на няколко административни процедури, както и намаляване на времето за свързване към електропреносната мрежа. Закъсненията при някои други действия представляват риск за тяхното приемане и прилагане.

4.4.3. БИЗНЕС СРЕДА

Корупцията и слабите институции продължават да бъдат сред основните тревоги относно бизнес среда. Въпреки подобряването на конкурентоспособността в световната класация за 2016 г. (Световен икономически форум, 2016а) някои области продължават да показват слабо подобрение. „Институциите“ са особено слаби сред показателите за конкурентоспособността, което е обусловено от ниски резултати относно правата на собственост, защитата на интелектуалната собственост, съдебната независимост и прозрачността на изготвянето на правителствените политики (Световен икономически форум, 2016а. Вж. също раздел 4.6.1). Корупцията се смята от предприятията за най-проблематичния фактор, следван от недостатъчно добре образованата работна сила (Световен икономически форум, 2016б. Вж. също раздели 4.3.3 и 4.6.3). Според Heritage Foundation (2016 г.) показателите за икономическата свобода и управлението също продължават да са неудовлетворителни. При отчетените през 2016 г. показатели за управлението в света (Световната банка, 2016б), България е сред най-слабите в ЕС по отношение на отчетността, върховенството на закона и контрола на корупцията (графика 4.4.7).

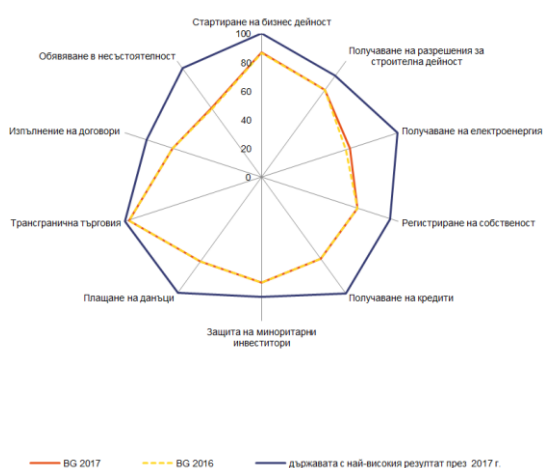
Графика 4.4.7: Показатели за управлението в света

Източник: Световна банка (2016а)

Забавеното темпо на структурните реформи се отразява допълнително в икономическите условия. Класирането на България в доклада на Световната банка „Условия за стопанска дейност“ („Doing Business“) се влоши през 2016 г. (Световната банка, 2016б). Най-уязвимите области продължават да са свързаността към електроенергийната мрежа и несъстоятелността, където разликата с държавата с най-добри постижения е най-голямата въпреки незначителни подобрения (графика 4.4.8). В класирането по конкурентоспособност в световен мащаб (Световен икономически форум, 2016а), иновациите и степента на развитие на бизнеса също са подчертани като трайно възпрепятстващи бизнес средата.

Графика 4.4.8: „Условия за стопанска дейност“ („Doing Business“) 2017 г., разстояние до границата

Източник: Световна банка (2016б)

Остават лошите условия за потребителите и недостатъчното прилагане на правилата на ЕС за защита на потребителите.

Потребителите продължат да имат ниско доверие в организациите за защита на потребителите (включително публични органи и неправителствени организации) и в механизмите за правна защита⁽³⁵⁾. Засилването на капацитета на правоприлагащите органи би могло да подобри бизнес средата. Тези проблеми водят до нелоялни търговски практики и до други незаконни практики⁽³⁶⁾.

Очаква се бизнес средата и правната рамка да се възползват от подобренията в процеса на изготвяне на политиките. С измененията на Закона за законовите инструменти от 2016 г. се въведоха задължителна предварителна и последваща оценка на въздействието на предложенията за политики и се увеличи минималният период за обществени консултации. Бяха разработени насоки за оценяване на въздействието върху МСП на новото законодателство. В зависимост от изпълнението тези промени могат да допринесат за по-стабилна и предвидима

(35) Доверието на потребителите в механизмите за правна защита (28 % спрямо 47 % в ЕС-28) е ниско и има само незначително увеличение (Европейска комисия, 2017а).

(36) Делът на потребителите, които съобщават за нелоялни търговски практики и други незаконни практики, е доста над средното за ЕС равнище. Същото се отнася и за процента на търговците на дребно, които съобщават за нелоялни търговски практики от страна на конкуренти (Европейска комисия, 2017а).

правна рамка. Освен това капацитетът на администрацията да изготвя висококачествени оценки на въздействието представлява потенциален риск.

Умерен напредък бе отбелязан по отношение на намаляването на административната тежест. Министерството на икономиката приблизително оценява общите годишни стопански икономии от намаляването на административната тежест в размер до 417 милиона лева (213 милиона евро). Въпреки това само 78 % от мерките от първия и втория план за действие са били изпълнени към декември 2016 г. (Европейска комисия, 2016 г.). Освен това само около 54 % от действията по третия план за действие са били завършени в края на 2016 г.

Бизнес средата продължава да оказва малка подкрепа на малките и средни предприятия (МСП), отколкото в ЕС⁽³⁷⁾. Малък напредък е отбелязан през 2016 г. в прилагането на подходящи мерки или подобряването на основните показатели на политиката, особено в областта на предприемачеството, уменията и иновациите, интернационализацията, отговорната администрация, както и процедурите за обществените поръчки. Това е сериозна причина за безпокойство, особено като се има предвид големият принос на МСП към заетостта и добавената стойност.

(37) Информационна таблица във връзка със Законодателния акт за малкия бизнес в Европа (SBA), България.

Каре 4.4.1: Предизвикателства пред инвестициите и реформи в България

Раздел 1. Макроикономическа перспектива

От началото на кризата спадът в общите инвестиции в по-силен, отколкото е средната стойност за ЕС, главно поради частните инвестиции. До 2015 г. спадът в частните инвестиции беше частично неутрализиран от по-високите публични инвестиции, тъй като усвояването на средства от структурните фондове на ЕС се увеличи. Слабото начало на програмния период 2014—2020 г. за фондовете на ЕС имаше силно въздействие върху публичните инвестиции, но се очаква постепенно възстановяване през 2017 г. (Вж. раздел 1). Вследствие на това се очаква общите инвестиции да се увеличават плавно, в съответствие със средната стойност за ЕС. При все това високата задлъжнялост в частния сектор, въпреки текущия процес на намаляване на задлъжнялостта, слабото търсене на кредити, както и постепенно намаляващият голям обем на необслужваните кредити, ограничават капацитета на банките да увеличат кредитирането и частните инвестиции (Вж. Раздел 4.2.4). Въпреки че бяха предприети някои стъпки, продължаващите слабости в бизнес средата все още оказват отрицателно влияние върху инвестициите и ограничават търсенето на кредити (вж. раздел 4.4.3 и Европейска комисия, 2015б).

Раздел 2. Оценка на пречките пред инвестициите и продължаващи реформи

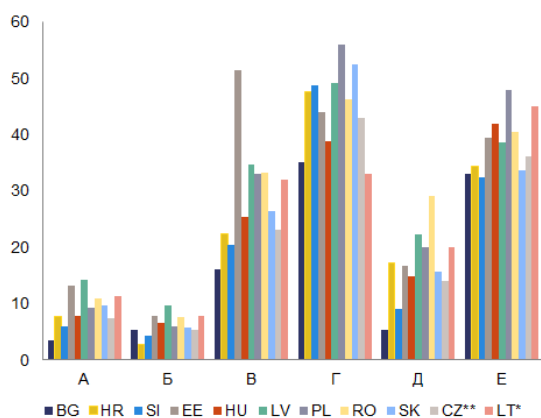
Таблица 1:

Публична администрация/ бизнес среда	Регулаторна/административна тежест		Финансов сектор/данъчно облагане	Данъчно облагане	
	Публична администрация			Достъп до финансиране	
	Обществени поръчки/публично-частни партньорства (ПЧП)	КСО	НИРДИ	Сътрудничество между академичните среди, научните изследвания и бизнеса	
	Съдебна система			Финансиране на НИРДИ	
	Нормативна уредба на несъстоятелността	КСО	Специфично за сектора регулиране	Бизнес услуги/регулирани професии	
	Конкуренция и регулаторна рамка			Търговия на дребно	
Законодателство за защита на заетостта (ЗЗЗ) & рамка за трудовите договори		Строителство			
Възнаграждения & определяне на възнагражденията		Цифрова икономика/телекомуникации			
Образование	КСО	Енергетика			
		Транспорт			
Легенда: Не са установени пречки пред инвестициите Пречки пред инвестициите, които също са предмет на специфичните за всяка държава препоръки (СДП). КСО Без напредък Ограничен напредък			Известен напредък Значителен напредък Напълно преодоляно		

- Коруptionята и слабите публични институции продължават да възпрепятстват бизнес средата в България. Регулаторната и административната тежест остават значителни и възпрепятстват бизнес дейността. Недостатъците на публичната администрация, ниското качество на регулирането, честите промени в законодателството и бавното прилагане, дължащо се на дългите процедури, отслабват ефективността на българското законодателство и възпират инвестициите (Вж. раздели 4.4.3 и 4.6.2).
- Продължаващият недостиг на адекватно квалифицирани работници влияе лошо на инвестициите. Качеството на системите за образование и обучение и тяхната ограничена адекватност спрямо пазара на труда продължават да ограничават насищането с работници с подходящи умения в икономиката, като по този начин се отразяват отрицателно на инвестиционните решения (вж. раздел 4.3.1).
- Няколко слабости на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност в България продължават да възпрепятстват частните инвестиции. Нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност се характеризира със забавяния, сложни процедури, високи разходи, ниски нива на възстановяване и тенденция случаите на реструктуриране да завършват с ликвидация. Въпреки че правителството признава необходимостта от реструктуриране на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност, налице са множество забавяния. Освен необходимите изменения в Търговския кодекс и неговото прилагане, ефективността на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност зависи също така от подобряване инфраструктурата на съдебната система (вж. раздел 4.6.3).

България продължава да показва слаби резултати в областта на предприемачеството. С доклада за България на Global Entrepreneurship Monitor (GEM – Глобален наблюдател на предприемачеството, 2016 г.) бяха подчертани многобройните предизвикателства, пред които са изправени предприемачите (графика 4.4.9) ⁽³⁸⁾. За преодоляване на пропуските в предприемаческата екосистема, в края на 2015 г. правителството прие план „Предприемачество 2020 в България“. През 2016 г. то въведе модул по предприемачество във всички степени на образованието, но остава неясно доколко качествена е тази инициатива. Освен това текущата реформа на нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност е от изключително важно значение за осигуряване на реструктуриране и ново начало за изпадналите в несъстоятелност предприемачи.

Графика 4.4.9: Глобален наблюдател на предприемачеството (GEM)

A: общо предприемаческа дейност в начален стадий
 Б: процент на собственост на създадени предприятия (%)
 В: установени възможности
 Г: установени способности
 Д: намерение за започване на предприемаческа дейност
 Е: страх от неуспех

Източник: Gem (2016), GEM Профили на страните
 Забележка: Данните за Литва* са за 2014 г. а за Чехия** — за 2013 г.

С Инициативата на ЕС за МСП и Плана за инвестиции за Европа ще се увеличи финансирането за МСП. Достъпът до

финансиране продължава да бъде предизвикателство за малките и средни предприятия. С Инициативата на ЕС за МСП, която действа от 2016 г., се очаква да се мобилизират около 600 милиона евро за българските МСП чрез търговски банки. Инструментът се управлява от Европейския инвестиционен фонд и е съфинансиран от европейските структурни и инвестиционни фондове, Европейската комисия (чрез нейната програма „Хоризонт 2020“), и от Групата на Европейската инвестиционна банка. Освен това са одобрени десет споразумения с български финансови посредници, по линия на предназначенията за МСП част от Европейския фонд за стратегически инвестиции, първият стълб на Плана за инвестиции за Европа, целящ мобилизиране на финансиране в размер на 575 милиона евро. Могат да бъдат мобилизирани още 408 милиона евро за финансиране на МСП чрез споразумение, одобрено от ЕИБ в рамките на инфраструктурния и иновационен прозорец.

Още прощаващата система за стартиране на предприемаческа дейност продължава да е силно зависима от публично подпомагане. Нивото на финансирането чрез рисков капитал и бизнес ангели за нови и разрастващи се дружества е много под средното за ЕС. През юли 2015 г. правителството създаде длъжността управител на фондовете, който отговаря за всички финансови инструменти, съфинансирани от европейските структурни и инвестиционни фондове (т.нар. Фонд на фондове). Напредъкът през 2016 г. обаче беше бавен, без оперативни резултати до момента. Недостатъчната публично достъпна информация относно стратегията за инвестиции на управителя на фонда и несигурността относно планираната финансова гама от финансови продукти през 2016 г. допълнително повишиха риска около проекта.

Бавното внедряване на цифрови технологии, главно поради ниско равнище на цифрови умения, представлява допълнително предизвикателство. През 2016 г. България се нарежда сред страните в ЕС с най-малък процент на цифровите публични услуги, използване на електронното правителство и интегриране на цифровите технологии от предприятията (Европейска комисия, 2016е). Допълнителните инвестиции в стационарна и

(38) Друг ограничаващ фактор е липсата на национални правила за дружествата, желаещи да прехвърлят пряко своите вписани седалища на трансгранична основа.

мобилна широколентова инфраструктура все още са възпрепятствани въпреки постигнатия известен напредък при мобилните широколентови услуги (вж. също Европейска комисия, 2015в). Въпреки неотдашните подобрения доверието на потребителите в електронната търговия е едно от най-ниските в ЕС (Европейска комисия, 2017б). Делът на населението, поръчали стоки или услуги по Интернет през последните 12 месеца, е по-малък от една трета от средната стойност за ЕС-28 (17 % спрямо 55 % в ЕС-28). Само 5 % от българските МСП продават онлайн през 2016 г. (при 17 % за ЕС-28), (Европейска комисия, 2016е).

Карта 4.4.2: Избрани елементи — Използването от България на Плана за инвестиции за Европа

България демонстрира обещаващо участие в дейностите, предоставени по линия на Плана за инвестиции за Европа. България се класира на второ място сред държавите — членки на ЕС, относно очакваните инвестиции по Плана за инвестиции, отнесено към БВП. Тя е била особено успешна в усвояването по финансовите инструменти, които подпомагат достъпа на МСП до финансиране по линия на Европейския фонд за стратегически инвестиции (ЕФСИ). От 15 декември 2016 г. насам са одобрени 10 споразумения с български финансови посредници по кредитния прозорец за МСП към ЕФСИ. Очакваният размер на мобилизираните инвестиции е 575 милиона евро, въз основа на принос от 54 милиона евро от Европейския инвестиционен фонд (ЕИФ). МСП проявяват значителен интерес към финансирането, предоставено при подобрени условия благодарение на подкрепата от ЕФСИ. Например ЕИФ е предоставил повече от предвидените средства по линия на първото споразумение между ЕФСИ и COSME в България (подписано през октомври 2015 г.), тъй като портфейлът на заемите за МСП превишава 75 % от планирания обем.

Освен кредитния прозорец за МСП към ЕФСИ се предоставя също така финансиране по прозореца за инфраструктурни и иновативни проекти. Европейският инвестиционен фонд (ЕИФ) и Българската банка за развитие (ББР) подписаха първото споразумение през ноември, с цел да осигурят финансиране в рамките на инфраструктурния и иновационен прозорец. Очаква се споразумението да доведе до инвестиции в размер на 420 милиона евро. ЕИФ осигури заем от 150 милиона евро за ББР за отпускането на заеми, пряко или чрез партньорски банки, на МСП и дружества със средна пазарна капитализация в България.

Също така наскоро беше подписан меморандум за разбирателство за установяване на консултивна платформа за засилване на подкрепата за ръководителите на местни проекти. ЕИФ и българските органи подписаха меморандума през декември 2016 г. съгласно рамката на Европейския консултантски център по инвестиционни въпроси (ЕКЦИВ). Платформата, която ще бъде първата подкрепена от ЕКЦИВ на равнище държави членки, се планира да бъде създадена до средата на март 2017 г. Платформата има за цел да се подкрепят ръководители на местни проекти при идентификацията, подготовката, структурирането и прилагането на стратегическите проекти. По-специално, акцентът ще бъде върху МСП и дружества със средна пазарна капитализация, с цел справяне с трудностите на дружествата при тяхното разрастване и за подкрепа на достъпа им до съответните финансови инструменти. Най-накрая, българските бизнес ръководители също са били активни ползватели на Европейския портал за инвестиционни проекти (ЕПИП), като 7 проекта са били вече публикувани до края на 2016 г.

4.5. СЕКТОРНИ ПОЛИТИКИ

4.5.1. НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ И ИНОВАЦИИ

Бавният технологичен напредък и слабите резултати в областта на иновациите ограничават потенциала за растеж на България. България е държава със скромни резултати в областта на иновациите, които са едва 46 % от средните за ЕС (Европейска комисия, 2016e)). Главните слабости се наблюдават в областите „връзки и предприемачество“, „отворени, отлични и атрактивни научноизследователски системи“ и „финанси и подкрепа“. Въпреки по-добрите резултати в областите обществени търговски марки и промишлен дизайн, заявките за патент са малко на брой, което може отчасти да се обясни с недостатъчната степен на сътрудничество между предприятията и академичните среди (вж. по-долу).

Системата за научноизследователска дейност и иновации (НИИ) продължава да бъде неефективна. Системата за НИИ страда от слаба дългосрочна финансова ангажираност, неефективни управленски структури, неподходящи стимули за висококачествени научни изследвания, липса на ефективни политики за засилване на сътрудничеството между сектора на научните изследвания и предприятията и слаба база на човешките ресурси. В резултат на това тази система не създава необходимите рамкови условия за насърчаване на бизнеса да инвестира в научноизследователска и развойна дейност и иновации.

Все още са налице редица недостатъци по отношение на финансирането на НИИ. Установените недостатъци⁽³⁹⁾ включват нуждата от осигуряването на дълготрайна подкрепа за инвестиции в НИИ и от гарантиране на независимо, надеждно и координирано управление на националното и европейското финансиране за НИИ⁽⁴⁰⁾. Бързото

привеждане в съответствие с международните стандарти за партньорска проверка с цел да се гарантира адекватна оценка на проектите за НИИ, както и институционално финансиране, основано на резултати, също ще спомогнат за засилването на ефикасността и въздействието на публичното финансиране на НИИ. От ключова важност за подобряване на средата за иновации са подкрепата за дружества, които извършват научноизследователска и развойна дейност и иновации („НИРДИ“), чрез по-широк набор от инструменти с подходящо финансиране⁽⁴¹⁾, както и използването на европейските структурни и инвестиционни фондове („ЕСИ фондове“).

Ниското равнище на инвестициите в НИРД е пречка за конкурентоспособността. Инвестициите в НИРД се увеличиха с повече от 21,5 % през 2015 г., достигайки 0,96 % от БВП. Това обаче все още е доста под националната цел от 1,5 % от БВП. Според предварителни данни от Националния статистически институт (НСИ) по-голямата част от растежа се дължи на по-високото равнище на бизнес НИРД (представляващи 73 % от общите разходи за НИРД). Чуждестранните дружества са най-големите източници на финансиране за бизнес НИРД (графика 4.5.14.5.1)⁽⁴²⁾.

(39) Органите отправиха молба за оценка на системата за НИИ чрез механизма за подкрепа в областта на политиките по линия на програмата „Хоризонт 2020“. През октомври 2015 г. беше публикуван доклад с послания на политиката и оперативни препоръки (Европейска комисия, 2015г).

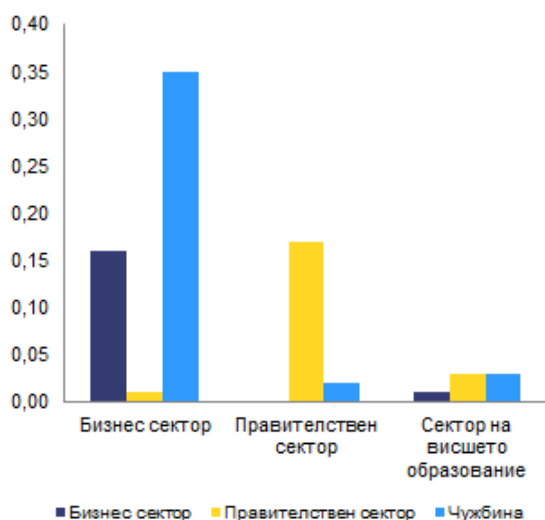
(40) Тази цел ще бъде подкрепена чрез задействането на ефективен механизъм на управление между

министерствата и заинтересованите страни в областта на НИИ, а именно на Съвета за интелигентен растеж.

(41) Включително ваучери за иновации, средства за „доказване на концепцията“ и схеми за мобилност между науката и бизнеса.

(42) Секторите с най-големи инвестиции в бизнес НИРД са професионалните, научните и техническите дейности, свързани с инвестиции в клинични опити от чуждестранни дружества, и производството. Въпреки това инвестициите в НИРД в производствения сектор са на най-ниско равнище в ЕС.

Графика 4.5.1: Разходи за НИРД по сектори и източници на финансиране, 2014 г.

Източник: Европейска комисия

Финансирането за НИРД за университетите е на най-ниското равнище в ЕС. Предварителните данни на НСИ сочат допълнителен спад от 0,02 процентни пункта през 2015 г. до 0,05 % от БВП. Бизнес инвестициите в НИРД в сектора на висшето образование са на ниско равнище, което показва липсата на достатъчен интерес за сътрудничество⁽⁴³⁾.

Ефектът на ЕСИ фондовете и развитието на научната база са ограничени поради структурните слабости в системата за НИИ. Инициативи на политиката, като например актуализираната национална стратегия за развитие на научните изследвания и промените в Закона за насърчване на научните изследвания, не са достатъчни за преодоляването на недостатъците в системата за НИИ. Главни проблемни области продължават да бъдат: i) недостатъчният административен капацитет и недостатъчното прилагане на разпределение на финансирането, което се основава на постижения; ii) разпокъсаността на системата за НИИ и липсата на систематичен диалог и стимули за по-тясно сътрудничество между академичните

среди, сектора на научните изследвания и бизнеса; iii) липсата на всеобхватна актуализация на картографирането на научноизследователската инфраструктура, включваща систематично приоритизиране; и iv) липсата на полезни взаимодействия с процеса на интелигентно специализиране.

4.5.2 ЕНЕРГЕТИКА И ДЕЙСТВИЯ В ОБЛАСТТА НА КЛИМАТА

Усилията на органите за реформиране на енергийния сектор доведоха до някои осезаеми резултати. Независимостта на Комисията за енергийно и водно регулиране бе засилена чрез изменения в Закона за енергетиката. Финансовата стабилност на стратегическите държавни енергийни предприятия бе засилена посредством уреждането на просрочени задължения и създаването на Фонд „Сигурност на електроенергийната система“. Приветстват се по-пазарно ориентиран подход към възобновяемите енергийни източници, стартирането на оперирането на борсов пазар „ден напред“ в Българската независима енергийна борса (IBEX) и подготвителните стъпки за отваряне на сектора на дребно за конкуренцията. В допълнение България участва активно в регионалната инициатива за свързаност на газопреносната система в Централна и Югоизточна Европа (CESEC). И накрая, през ноември 2016 г. беше поставено началото на междусистемната газова връзка България — Румъния.

Въпреки това реформите в сектора на електроенергията все още са непълни и може да имат евентуални отрицателни фискални последици. Комисията за енергийно и водно регулиране все още не разполага с достатъчни финансови и човешки ресурси. Фактът, че дружеството „Български енергиен холдинг (БЕХ)“ е собственик на Българската независима енергийна борса (IBEX), поражда известни опасения с оглед на възможни конфликти на интереси.

Ниската рентабилност и ресурсна ефективност на стратегическите държавни енергийни предприятия представляват възможни рискове за финансовата

(43) В Доклада за глобалната конкурентоспособност за 2016—2017 г. от общо 138 държави България е на 74^{то} място по сътрудничество между университетите и промишлеността в областта на НИРД (Световен икономически форум, 2016 г., а).

стабилност и фискалната позиция. Повечето стратегически държавни енергийни предприятия са постигнали по-незадоволителни резултати в сравнение с конкурентите си от частния сектор (МВФ, 2016 г.). Стратегическите държавни енергийни предприятия акумулират дългове, като те разчитат главно на трансфери от централния бюджет или на косвени държавни гаранции за достъп до международните капиталови пазари. Това допринася за корпоративната задлъжнялост в енергийния сектор и е източник на потенциални рискове на условните задължения (вж. Раздел 1, графика 1.9). В допълнение икономическите резултати на стратегическите държавни енергийни предприятия в съчетание с честите промени в техните управителни съвети, често пъти предприети въз основа на неясни правила, са признак за като цяло слабото корпоративно управление на тези предприятия.

4.6. ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ

4.6.1. ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ

Все още се очаква реформата на публичната администрация да даде така необходимия устрем за повишаване на ефективността на публичния сектор. Амбициозните мерки в областта на публичната администрация и електронното управление, включително законодателните инициативи, приети през 2016 г., досега имат само ограничен ефект върху ефективността на публичните институции. Изпълнението е бавно и фрагментирано. Така например има забавяне по отношение на въвеждането на споделено и комплексно административно обслужване. Поради това е необходимо ускорено и по-систематично изпълнение, в това число ефикасно прилагане и всеобхватен надзор.

Темпото на реформите в областта на електронното управление се забави. През 2016 г. беше създадена държавна агенция с цел да се ускори въвеждането на електронно управление и да се подобри координацията. За да стане напълно функционална обаче, агенцията се нуждае от подходящ експертен опит и ресурси. Беше забавено изпълнението на приоритетните проекти, което в пътната карта за изпълнение на Стратегията за развитие на електронното управление се предвиждаше за 2016 г. За изпълнението на тези проекти се изисква по-силна политическа подкрепа. Беше постигнат напредък в областта на свободно достъпните данни с приемането на нормативната рамка и публикуването на над 1500 масива от данни, за което свидетелства и добрата позиция на България в ЕС по отношение на качеството на нейния портал с данни (Европейска комисия, 2016з).

Текущите реформи в публичната администрация продължават да бъдат възпрепятствани от редица недостатъци. Като положителна стъпка се отчитат неотдашните законодателни изменения, които дават възможност за централизиране на първата стъпка от процеса на набиране на всички държавни служители в задължителни конкурси. При все това настоящите предложения за обвързаното с резултатите възнаграждение и системата за кариерно развитие биха могли да бъдат усъвършенствани и опростени.

Корупцията продължава да представлява сериозно предизвикателство.

Институционалните механизми за справяне с това предизвикателство остават фрагментирани и до голяма степен неефективни. През 2015 г. органите представиха амбициозна стратегия в борбата срещу корупцията. Нейното изпълнение обаче все още е на ранен етап. Една от ключовите мерки, предвидени в стратегията, е създаването на единна агенция за борба с корупцията, която да разследва конфликти на интереси и незаконно обогатяване. Предложението на правителството за необходимите законодателни промени обаче все още е на етап парламентарно разглеждане. Що се отнася до последващите съдебни действия, свързани с обвинения в корупция, България продължава да демонстрира слаби резултати по отношение на делата за корупция, довели до окончателни съдебни присъди (Европейска комисия, 2017б)).

4.6.2. ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ

Въпреки известни подобрения в системата на обществените поръчки все още са налице някои слабости. Равнището на публикуване на поръчки е по-високо от средното за ЕС. При все това обстоятелството, че най-ниската цена често е единственият критерий за избор (при около 64 % от възложените поръчки през 2016 г.), не дава достатъчно възможности за насърчаване на качеството и иновациите в избраните проекти. По-малко прозрачната процедура на договаряне без предварително публикуване на обявление за поръчка също се използва по-често от средното за ЕС (Европейска комисия, 2016з)), а обществените поръчки със съвместно възлагане са само 2 % от всички оферти.

България е постигнала сравнително добри резултати по отношение на транспонирането на европейското законодателство в областта на обществените поръчки. Транспонирането на две директиви на ЕС от 2014 г. в закон за обществените поръчки повиши правната сигурност. Прието беше вторично законодателство и беше изготвен наръчник с насоки за прилагането на закона и вторичното законодателство. Изготвени бяха някои

стандартни тръжни документи и договорни клаузи.

Продължават усилията за укрепване на капацитета на Агенцията по обществен поръчки и на възлагащите органи. Органите планират да увеличат капацитета на Агенцията по обществен поръчки (АОП), включително чрез увеличаване на нейния персонал. Очаква се новосъздаденият Методически съвет да спомогне за установяването на последователни насоки и контролни практики относно правилата за възлагане на обществен поръчки. Институтът по публична администрация провежда обучения за повишаване на професионализацията на АОП и възлагащите институции.

През септември 2016 г. беше въведена нова система за осъществяване на предварителен контрол. Преминването към предварителен контрол въз основа на риска и на случаен принцип би могло да увеличи ангажираността от страна на възлагащите органи, като същевременно се даде възможност на АОП да подобри качеството на провеждания от нея контрол. Все още предстои да се види доколко е ефективна новата система.

Въпреки че обществените поръчки със съвместно възлагане дадоха положителни резултати, продължават да са налице някои предизвикателства. Въвеждането на електронните обществен поръчки в Централния орган за покупки (ЦОП) за държавната администрация се оценява като положително развитие. В същото време напредъкът по отношение на общинските поръчки със съвместно възлагане и ЦОП в сектора на здравеопазването е все още ограничен.

Системата за обжалване на обществен поръчки е от ключово значение за ефективното изпълнение на публичните средства. В оценката на системата за обжалване на обществен поръчки се посочват някои области, в които могат да бъдат предприети подобрения (Агенция по обществен поръчки *et al.*, 2016 г.). Въвеждането на подходящи мерки за отстраняване на оставащите недостатъци е от важно значение, за да се гарантира

ефективното използване през текущия програмен период 2014—2020 г. както на средствата от националния бюджет, така и на европейските структурни и инвестиционни фондове.

Обществените поръчки продължават да бъдат един от секторите, които са изложени в най-голяма степен на риск от корупция. Това може да повиши цената и да понижи качеството на публичните услуги. Тези рискове засягат както по-малките местни договори, така и по-големите обществен работи, като например строителството на пътища. През 2015 г. почти 60 процента от предприятията в България (най-високото равнище от всички държави членки) са заявили, че през последните три години са били в ситуация, в която корупция им е попречила да спечелят публичен търг (Европейска комисия, 2015д).

4.6.3 СЪДЕБНА СИСТЕМА И НОРМАТИВНА УРЕДБА НА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТТА

Въпреки положителния напредък в съдебната система все още съществуват редица слабости. Ефективната национална съдебна система с независими съдии е от важно значение, за да стане бизнес средата в страната по-благоприятна за инвеститорите. Качеството и независимостта на съдебната система продължават да пораждаат безпокойство. Доверието в независимостта на съдебната система продължава да бъде на едно от най-ниските равнища в ЕС (Европейска комисия, 2017в)). Освен това големият обем дела и свързаните с това закъснения в съдебните производства продължават да бъдат предизвикателство в някои съдилища, особено в столицата. В ход са редица реформи, с които се цели да се подобри ефективността. Освен това правителството възнамерява да разшири инфраструктурата на съдебната система, включително чрез модернизиране на системата на съдилищата за управление на документи.

Очаква се ефективното прилагане на законодателните изменения, приети през 2016 г., да има положителен ефект върху съдебната система. Приетите изменения в Конституцията и в Закона за съдебната власт представляват още една важна стъпка в

реформата на съдебната система. Въпреки това, тъй като тези реформи бяха предприети едва наскоро, все още е твърде рано да се оцени тяхното въздействие.

Нормативната уредба на несъстоятелността продължава да бъде възпрепятствана от редица слабости. Неефективната нормативна уредба на несъстоятелността е фактор, допринасящ за бавното намаляване на задлъжнялостта на частния сектор (вж. раздел 4.2.4). Рамката се характеризира с голяма сложност, продължителни и скъпи процедури и нисък процент на събиране на вземанията.

Българските органи полагат усилия за реформиране на системата на несъстоятелността от 2015 г. насам, напредъкът обаче е бавен. Тази реформа включва въвеждането на бърза процедура за одобрение от съда на предварително договорени споразумения за реструктуриране, въвеждане на стабилна рамка, която създава условия за извънсъдебно реструктуриране на дълга и превантивни процедури, осигуряване на взаимосвързаност между съдилищата и регистъра по несъстоятелност, подобряване на качеството на данните в търговския регистър и подобряване на надзора на одитните дружества. В допълнение би могло да бъде от полза подобряването на капацитета на съдиите да разглеждат дела за несъстоятелност. При все това реформите напредват бавно. Измененията в Търговския закон и в Закона за особените залози бяха приети едва наскоро⁽⁴⁴⁾. Все още предстои да се оцени тяхната ефективност. В Парламента беше внесен проектозакон за надзор над финансовите одитни дружества, но той все още не е приет.

(44) Държавен вестник № 105/30.12.2016 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ А

Общ преглед

Специфични за държавата препоръки (СДП) за 2016 г.

Ангажименти

Обобщена оценка⁽⁴⁵⁾

<ul style="list-style-type: none">• СДП 1: Да постигне годишна фискална корекция от 0,5 % от БВП за постигане на средносрочната бюджетна цел през 2016 г. и 2017 г. Да продължи да подобрява събирането на данъци и да вземе мерки за намаляване на размера на неформалната икономика, включително недекларирания труд.• Да постигне годишна фискална корекция от 0,5 % от БВП за постигане на средносрочната бюджетна цел през 2016 г. и 2017 г.• Да продължи да подобрява събирането на данъци и да вземе мерки за намаляване на размера на неформалната икономика, включително недекларирания труд.	<p>България е постигнала известен напредък по отношение на изпълнението на СДП 1 (настоящата обща оценка на СДП 1 не включва оценка на спазването на Пакта за стабилност и растеж).</p> <p>Оценката на спазването на Пакта за стабилност и растеж ще бъде изготвена през пролетта, когато ще бъдат на разположение окончателните данни за 2016 г.</p> <ul style="list-style-type: none">• Известен напредък по отношение на подобряването на събирането на данъци и намаляването на размера на неформалната икономика. През октомври 2015 г. правителството прие единна национална стратегия за 2015—2017 г. за повишаване на събираемостта на данъците, справяне със сенчестата икономика и намаляване на разходите за спазване на законодателството. Изпълнението на тази стратегия и на придружаващия я план за действие е в ход, като някои от мерките вече са
---	--

(45) При оценката на напредъка по изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки (СДП) за 2016 г. са използвани следните категории:

Никакъв напредък: Държавата членка не е обявила по надежден начин, нито е приела мерки за изпълнение на съответната СДП. По-долу е представен неизчерпателен набор от типични ситуации, които могат да бъдат обхванати в тази категория. Те следва да се тълкуват за всеки случай поотделно, като се вземат предвид специфичните за всяка държава обстоятелства:

- никакви правни, административни или бюджетни мерки не са били обявени в националната програма за реформи или в други официални съобщения до националния парламент/съответните парламентарни комисии, Европейската комисия, или публично (например в изявление за пресата, информация на уебсайт на правителството и др.);
- управляващият или законодателният орган не е представил никакви незаконодателни актове;
- държавата членка е предприела първи стъпки за изпълнение на СДП, като например възлагане на проучване или създаване на проучвателна група, която да анализира възможните мерки, които е необходимо да бъдат предприети (освен ако в СДП изрично се съдържа изискване за насоки или проучвателни действия), но не е предложена ясно формулирана мярка/мерки за изпълнение на СДП.

Ограничен напредък: Държавата членка:

- е обявила някои мерки, но те изпълняват СДП само в ограничена степен;

и/или

- е представила законодателни актове пред управляващия или законодателния орган, но те все още не са приети и са необходими значителни допълнителни незаконодателни действия преди да бъдат изпълнени СДП;
- е представила незаконодателни актове, но не са предприети последващи действия по отношение на изпълнението, които са необходими за изпълнението на СДП.

Известен напредък: Държавата членка е приела мерки за частично изпълнение на СДП

и/или

държавата членка е приела мерки за изпълнение на СДП, но все още са необходими съществени действия за пълното изпълнение на СДП, тъй като са приложени само някои от приетите мерки. Например: приети са от националния парламент; с министърско решение; но не са налице решения за изпълнение.

Съществен напредък: Държавата членка е приела мерки, които изпълняват в голяма степен СДП и повечето от които вече са приложени.

Изпълнение в пълна степен: Държавата членка е предприела всички мерки, необходими за подходящото изпълнение на СДП.

	<p>въведени. В ход е и изпълнението на допълнителни мерки, като например проверки на предприятия въз основа на риска и засилени проверки на продуктите, подлежащи на облагане с акцизи. Данъчните приходи нарастват, като част от това увеличение се обяснява с подобреното събиране, но размерът на сенчестата икономика остава голям. За да се справят с недеklarирания труд, органите са увеличили трудовите инспекции, но са необходими повече усилия в тази област.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • СДП 2: До края на 2016 г. да приключи анализа на качеството на активите и тестовете за устойчивост на банките. До края на 2016 г. да приключи анализа на счетоводния баланс и тестовете за устойчивост на застрахователните предприятия, както и анализа на активите на частните пенсионни фондове. Да предприеме, според необходимостта, последващи действия в тези три сектора и да продължи да подобрява банковия и небанковия надзор. • До края на 2016 г. да приключи анализа на качеството на активите и тестовете за устойчивост на банките. • До края на 2016 г. да приключи анализа на счетоводния баланс и тестовете за устойчивост на застрахователните предприятия, както и анализа на активите на частните пенсионни фондове. • Да предприеме, според необходимостта, последващи действия в тези три сектора и да продължи да подобрява банковия и 	<p>България е постигнала известен напредък в изпълнението на СДП 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Известен напредък по отношение на приключването на анализа на качеството на активите и тестовете за устойчивост на банките. Резултатите от анализа и тестовете за устойчивост бяха публикувани, но степента на независимост и естеството на тестовете за устойчивост не отговаряха изцяло на изискванията на препоръката. • Съществен напредък по отношение на приключването на анализа на счетоводния баланс и тестовете за устойчивост на застрахователните предприятия, както и на анализа на активите на частните пенсионни фондове. Анализите бяха приключени с висока степен на независимост и прозрачност. Някои въпроси, включително оценката на неликвидните финансови инструменти и активи, както и сделките между свързани лица, не са били засегнати в пълна степен. • Ограничен напредък по отношение на предприемането, според необходимостта, на последващи действия във всички три сектора и по отношение на подобряването на банковия и небанковия надзор. Двата регулаторни органа публикуваха последващи действия във

небанковия надзор.	връзка с анализите и тестовите за устойчивост. Изпълнението на тези действия все още предстои. Изпълнението на плана за действие на БНБ относно банковия надзор е в ход, макар да се наблюдават забавяния в някои важни области. Оценката на МВФ/СБ е в процес на изпълнение. Небанковият надзор трябва да бъде подобрен чрез преодоляване на проблемите, посочени в анализите.
<ul style="list-style-type: none"> • СДП 3: Да подсили и интегрира социалното подпомагане, включително съответните социални услуги, и активните политики по заетостта, по-специално за дълготрайно безработните и за младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. Да увеличи предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, включително ромите. Да подобри ефективността на системата на здравеопазване чрез подобряване на достъпа и финансирането, както и на здравните резултати. В консултация със социалните партньори да състави насоки и критерии за определянето на минималната работна заплата. Да увеличи обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход. • Да подсили и интегрира социалното подпомагане, включително съответните социални услуги, и активните политики по заетостта, по-специално за дълготрайно безработните и за младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. 	<p>България постигна ограничен напредък по отношение на изпълнението на СДП 3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Известен напредък по отношение на подсилването и интегрирането на социалното подпомагане, включително съответните социални услуги, и активните политики по заетостта, по-специално за дълготрайно безработните и за младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение. България стартира пилотен проект за въвеждане на интегрирани Центрове за заетост и социално подпомагане и планира да добави към съществуващите 65 центъра 8 нови центъра в отдалечени райони. Тези центрове вече са обслужили голям брой безработни лица. Работните методи между Агенцията по заетостта и Агенцията за социално подпомагане са се подобрили. Въпреки това предоставянето на социални услуги за подпомагане на дълготрайно безработните лица да

<ul style="list-style-type: none"> • Да увеличи предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, включително ромите. 	<p>започнат работа е ограничено, тъй като общините, които са основните доставчици на социални услуги, не са част от този процес. Усилията за преодоляване на високия процент на млади хора, незаети с работа, учене или обучение, започват да дават резултати с ускоряването на изпълнението на гаранцията за младежта. При все това показателите за заетостта все още пораждаат безпокойство. Няколко проекта на национално ниво въз основа на плановете на общините и финансирани от Европейския социален фонд имат за цел да се предоставят интегрирани услуги за ромите, мигрантите и лицата в неравностойно положение, включително заетост, образование, жилищно настаняване и социални услуги. Голям брой лица в тези целеви групи са дълготрайно безработни.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ограничен напредък по отношение на увеличаването на предоставянето на качествено образование на групите в неравностойно положение, включително ромите. Въпреки бюджетните увеличения осигуряването на необходимото финансиране за продължаване на реформите представлява предизвикателство и финансовият стандарт все още не е приет. Изработването на показатели за постижения в училище и на методологията за финансиране въз основа на постигнатите резултати все още предстои. Разпоредбата за забрана на сегрегирани класове в рамките на едно и също училище/детска градина трябва да бъде правилно прилагана и да подлежи на съответен контрол, но тези механизми продължават да бъдат слаби. След влизането в сила на новия Закон за училищното образование през август 2016 г., за първи път през новата учебна година ще се прилага нов образователен стандарт, който ще се съсредоточи върху межкултурното образование⁽⁴⁶⁾.
---	--

(46) Приетият стандарт е по-малко амбициозен от първоначално планираното, тъй като той включва гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование, но все пак представлява стъпка напред към по-приобщаващи и новаторски методи на обучение. Програмата трябва да бъде приета от училищата в зависимост от техните нужди.

<ul style="list-style-type: none"> • Да подобри ефективността на системата на здравеопазване чрез подобряване на достъпа и финансирането, както и на здравните резултати. • В консултация със социалните партньори да състави насоки и критерии за определянето на минималната работна заплата. • Да увеличи обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ограничен напредък по отношение на подобряването на ефективността на системата на здравеопазване чрез подобряване на достъпа и финансирането, както и на здравните резултати. Повечето от мерките, свързани с ценообразуването на фармацевтичните продукти, чиято цел е намаляване на цените на лекарствата, няма да влязат в сила поне до началото на 2017 г. Други мерки, като например възлагането на болнични услуги въз основа на Националната здравна карта, са изпълнени само частично — договорите с болниците до април 2017 г. бяха формулирани на основата на исторически данни. Съществена част от населението продължава да е без здравна застраховка. • Ограничен напредък по отношение на изготвянето на насоки и критерии за определянето на минималната работна заплата. Ограничен напредък е постигнат и по отношение на изработването на механизъм за определяне на минималната работна заплата. Макар между правителството и социалните партньори да беше постигнато принципно съгласие относно бъдещите стъпки, все още трябва да бъдат предприети конкретни действия. • Ограничен напредък по отношение на увеличаването на обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход. Вече е възможно кандидатстването за помощи независимо от мястото на пребиваване. Приходите от еднократни договори и договори за дуално образование ще бъдат изключени от оценката на средствата. Размерът на помощите за отопление през зимния сезон на 2016/2017 г. нарасна незначително. Въпреки това планираните мерки за увеличаване на обхвата и адекватността на схемата на общия минимален доход не съответстват на мащаба на бедността в страната и не позволяват помощите да запазят своята
--	---

Центърът „Амалипе“ сподели своя опит в тази област и публикува насоки за училищата за това как да планират дейностите си в това отношение.

	функция на защитна мрежа във времето.
<ul style="list-style-type: none"> • СДП 4: Да реформира правната уредба на несъстоятелността, за да се ускорят процедурите за възстановяване и реструктуриране и да се подобрят ефективността и прозрачността на тези процедури. Да увеличи капацитета на съдилищата по отношение на производствата по несъстоятелност. Да укрепи капацитета на Агенцията по обществени поръчки и на възлагащите органи и да подобри планирането и контрола на процедурите за възлагане на обществени поръчки, по-конкретно чрез цялостно изпълнение на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки (2014—2020 г.). Да ускори въвеждането на електронни обществени поръчки. • Да реформира правната уредба на несъстоятелността, за да се ускорят процедурите за възстановяване и реструктуриране и да се подобрят ефективността и прозрачността на тези процедури. Да увеличи капацитета на съдилищата по отношение на производствата по несъстоятелност. • Да укрепи капацитета на Агенцията по обществени поръчки и на възлагащите органи и да подобри планирането и контрола на 	<p>България е постигнала ограничен напредък по отношение на изпълнението на СДП 4.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ограничен напредък по отношение на реформирането на правната уредба на несъстоятелността, за да се ускорят процедурите за възстановяване и реструктуриране и да се подобрят тяхната ефективност и прозрачност, както и по отношение на увеличаването на капацитета на съдилищата по производства по несъстоятелност. Реформата на несъстоятелността напредва с бавни темпове въпреки високото равнище на задлъжнялост на частния сектор и незадоволителните резултати на рамката на производствата по несъстоятелност. Усилията за подобряване на законодателната и съдебната рамка не съответстват на сериозността на проблема. Според оценката на Комисията ефективното изпълнение на обявените инициативи трябва да бъде съпроводено от допълнителни стъпки, по-специално в съдебната система. Измененията в Търговския закон и в Закона за особените залози бяха приети едва наскоро. Те трябва да бъдат допълнени с подобрения на инфраструктурата на съдебната система и на капацитета на съдиите да разглеждат дела за несъстоятелност. • Известен напредък по отношение на укрепването на капацитета на Агенцията по обществени поръчки и възлагащите

<p>процедурите за възлагане на обществени поръчки, по-конкретно чрез цялостно изпълнение на Националната стратегия за развитие на сектора на обществените поръчки (2014—2020 г.). Да ускори въвеждането на електронни обществени поръчки.</p>	<p>органи и по отношение на подобряването на планирането и контрола на процедурите за възлагане на обществени поръчки [...] и ограничен напредък по отношение на ускоряването на въвеждането на електронни обществени поръчки. Българското правителство вече е предприело редица действия. При все това повечето от тях понастоящем са на ранен етап на изпълнение и затова техният ефект все още престои да се види и оцени. Тръжната процедура за въвеждането на система на електронни обществени поръчки беше стартирана съвсем наскоро от българските органи.</p>
---	---

Стратегия „Европа 2020“ (национални цели и напредък)	
Цел по отношение на заетостта: 76 %	67,1 % през 2015 г.
Цел по отношение на преждевременно напусналите училище: 11 %	13,4 % през 2015 г.
Цел по отношение на висшето образование: 36 %	32,1 % през 2015 г.
Цел по отношение на изложените на риск от бедност в брой лица: намаление с 260 000 (базово равнище 2008 г.: 1 630 000)	1 578 000 през 2015 г.
Цел по отношение на емисиите на парникови газове: 20 % през 2020 г. в сравнение с 2005 г. (в секторите извън СТЕ)	Цел за 2020 г.: 20 % Според последните национални прогнози, предоставени на Комисията, и като се вземат предвид съществуващите мерки, се очаква тази цел да бъде постигната: -5,5 % през 2020 г. в сравнение с 2005 г. (с марж от 25 процентни пункта). Цел по отношение на секторите извън СТЕ за 2015 г.: 14 % Въз основа на косвени данни емисиите на парникови газове между 2005 г. и 2015 г. в секторите извън СТЕ са намалели с -3 %; което е със 17 процентни пункта под целта за 2015 г., определена в Решението за разпределяне на усилията.
Цел по отношение на дела на възобновяемата енергия до 2020 г.: 16 %	Целта е постигната. От 18 % през 2014 г., през 2015 г. дялът на енергията от възобновяеми източници е нараснал на 18,4 % ⁽⁴⁷⁾ .
Национална индикативна цел за енергийна ефективност: 16,9 Мтое, изразени в първично енергопотребление	Националната индикативна цел все още не е постигната. България трябва да положи повече усилия, за да намали своето първично и крайно енергопотребление. През 2015 г. първичното енергопотребление

(47) Данните за дела на енергията от възобновяеми източници през 2015 г. не са официални, а представляват приблизителни стойности, отразяващи наличните данни (4.10.2016 г.). Вж. доклада на Öko-Institut: Study on Technical Assistance in Realisation of the 2016 Report on Renewable Energy (Проучване относно техническата помощ при изготвянето на Доклада за енергията от възобновяеми източници за 2016 г.), <http://ec.europa.eu/energy/en/studies>.

8,6 Мтое, изразени в крайно енергопотребление	<p>възлиза на 17,9 Мтое, което е увеличение с 4 % в сравнение с равнището от 17,2 Мтое през 2014 г.</p> <p>През 2015 г. крайното енергопотребление възлиза на 9,5 Мтое, което е увеличение с 6 % в сравнение с равнището от 9,0 Мтое през 2014 г.</p>
Цел по отношение на НИРД: 1,5 % от БВП	<p>0,96 % (2015 г.)</p> <p>Ограничен напредък по отношение на постигането на целта: Интензитетът на НИРД нарасна от 0,79 % от БВП през 2014 г. на 0,96 % през 2015 г., което е сред най-ниските равнища в ЕС. Увеличението в интензитета на НИРД се дължи главно на бизнеса (инвестиции от чуждестранни дружества в НИРД услуги, и по-специално в клинични изследвания), а интензитетът на публичните НИРД (по-специално в сектора на висшето образование) е намалял. През 2015 г. интензитетът на НИРД в България беше съставен от 0,25 % публичен интензитет, 0,7 % бизнес интензитет и 0,01 % разходи на частни нестопански организации за НИРД.</p>

ПРИЛОЖЕНИЕ Б

Таблица с показатели за ПМД

Таблица Б.1: Таблица с показатели за ПМД

			Прагове	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Външни дисбаланси и конкурентоспособност	Сaldo по текущата сметка (% от БВП)	3 години средно	-4 %/6 %	-10,7	-3,2	-0,7	0,3	0,2	0,6
	Нетна международна инвестиционна позиция (% от БВП)		-35 %	-31,9	-82,8	-77,9	-73,3	-75,2	-60,0
	Реален ефективен валутен курс — 42 търговски партньори, дефлатор ХИПЦ	3-годишно изменение в %	±5 % & ±11 %	9,7	1,9	-4,0	-1,0	-2,8	-4,1
	Експортен пазарен дял — % от световния износ	5-годишно изменение в %	-6 %	8,3	11,6	-0,3	0,6	6,0	12,8
	Номинален индекс на единичните разходи за труд (2010 г.=100)	3-годишно изменение в %	9 % & 12 %	29,5	17,7	12,2p	15,6p	18,0p	14,3p
Вътрешни дисбаланси	Дефлирани цени на жилищата (% изменение спрямо предходната година)		6 %	-12,3p	-8,7p	-5,3p	0,4p	1,5p	1,6bp
	Кредитен поток на частния сектор като % от БВП, консолидирани данни		14 %	3,7	1,4	3,0	7,2	-1,1	-0,3
	Дълг на частния сектор като % от БВП, консолидирани данни		133 %	132,5	124,2	125,0	131,9	123,6	110,5
	Дълг на сектор „Държавно управление“ ¹⁾ като % от БВП		60 %	15,3	15,2	16,7	17,0	27,0	26,0
	Равнище на безработицата	3 години средно	10 %	7,6i	9,5	11,3	12,2	12,2	11,2
Общо задължения на финансовия сектор (% изменение спрямо предходната година)		16,5 %	-5,4	5,4	10,2	4,3	5,6	7,0	
Нови показатели за заетостта	Коефициент на активност — % от общото население на възраст 15—64 години (3-годишно изменение в процентни пунктове)		-0,2 %	0,4b	-1,9b	-0,1	1,7	3,1	2,2
	Коефициент на дълготрайна безработица — % от активното население на възраст 15—74 години (3-годишно изменение в процентни пунктове)		0,5 %	0,7	3,4	3,9	2,7	0,6	-1,2
	Равнище на младежка безработица — % от активното население на възраст 15—24 години (3-годишно изменение в процентни пунктове)		2 %	7,8i	13,1	13,0	6,5	-1,2	-6,5

1) Равнище на безработицата: за 2010 г. i = обратно пресмятане на Евростат с цел да се включат резултатите от преброяването на населението през 2011 г. 2) Равнище на младежката безработица: за 2010 г. i = обратно пресмятане на Евростат с цел да се включат резултатите от преброяването на населението през 2011 г.

Източник: Европейска комисия, МВФ

ПРИЛОЖЕНИЕ В

Стандартни таблици

Таблица В.1: Показатели за финансовите пазари

	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Общо активи на банковия сектор (% от БВП)	102,1	108,2	112,9	110,8	107,3	108,7
Дял на активите на петте най-големи банки (% от общите активи)	52,6	50,4	49,9	55,0	57,6	-
Чуждестранна собственост в банковата система (% от общите активи)	75,0	73,0	69,6	75,5	75,4	-
Показатели за финансова стабилност: ¹⁾						
- необслужвани кредити (% от общите кредити)	19,7	19,8	18,6	14,4	13,0	12,3
- коефициент на капиталова адекватност (%)	17,6	16,6	17,0	21,5	21,6	22,2
- възвръщаемост на собствения капитал (%) ²⁾	4,7	4,7	4,4	7,2	8,0	7,0
Банкови кредити за частния сектор (% изменение спрямо предходната година)	3,8	3,5	1,1	2,2	-0,3	3,1
Жилишни кредити (% изменение спрямо предходната година)	1,3	1,0	-0,8	-1,7	-0,7	2,3
Съотношение на кредитите спрямо депозитите	107,6	102,4	94,1	86,0	77,5	75,3
Ликвидност на централната банка като % от пасивите	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Частен дълг (% от БВП)	124,2	125,0	131,9	123,6	110,5	-
Брутен външен дълг (% от БВП) ¹⁾ - публичен	6,7	8,3	8,1	14,1	12,3	14,2
- частен	66,2	66,1	65,9	65,4	54,0	52,3
Разлика между дългосрочния лихвен спред и доходността на германските държавни облигации (базисни пунктове)*	274,8	300,3	190,3	218,4	199,6	223,9
Спредове по суап за кредитно неизпълнение за държавни ценни книжа (5-годишни)*	248,6	227,7	102,1	119,4	153,8	139,0

1) Последни данни (второ тримесечие на 2016 г.)

2) Тримесечните стойности не са на годишна основа.

* Измерено в базисни пунктове.

Източници: Европейска комисия (дългосрочни лихвени проценти); Световната банка (брутен външен дълг); Евростат (частен дълг); ЕЦБ (всички други показатели).

Таблица В.2: Показатели за пазара на труда и социални показатели

Таблица II. Показатели за пазара на труда и социални показатели						
	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г. ⁴
Коефициент на заетост (% от населението на възраст между 20 и 64 години)	62,9	63,0	63,5	65,1	67,1	67,7
Растеж на заетостта (% изменение спрямо предходната година)	-2,2	-2,5	-0,4	0,4	0,4	0,6
Заетост на жените (% от жените на възраст между 20 и 64 години)	59,8	60,2	60,7	62,0	63,8	64,1
Заетост на мъжете (% от мъжете на възраст между 20 и 64 години)	66,0	65,8	66,4	68,1	70,4	71,2
Заетост на възрастните работещи лица (% от населението на възраст между 55 и 64 години)	44,6	45,7	47,4	50,0	53,0	54,4
Заетост на непълно работно време (% от общата заетост, на възраст 15—64 години)	2,2	2,2	2,5	2,5	2,2	1,9
Срочна заетост (% на служителите, наети на срочен трудов договор, на възраст между 55 и 64 години)	4,0	4,4	5,6	5,3	4,4	4,2
Преход от временна към постоянна заетост	38,6	40,9	24,5	29,2	33,1	:
Равнище на безработицата ¹ (% от активното население на възраст 15-74)	11,3	12,3	13,0	11,4	9,2	7,8
Равнище на дълготрайна безработица ² (% от работната сила)	6,3	6,8	7,4	6,9	5,6	4,7
Младежка безработица (% от активното население на възраст между 15 и 24 години)	25,0	28,1	28,4	23,8	21,6	17,8
Равнище на младежката NEET ³ безработица (% от населението на възраст между 15 и 24 години)	21,8	21,5	21,6	20,2	19,3	:
Напусналите преждевременно системата на образование и обучение (% от населението на възраст между 18 и 24 години със завършен най-много долния курс на средното образование, които не са продължили своето образование или обучение)	11,8	12,5	12,5	12,9	13,4	:
Висшисти (% от населението между 30 и 34 години, завършили успешно висше образование)	27,3	26,9	29,4	30,9	32,1	:
Официални грижи за деца (30 часа или повече; % от населението на възраст под 3 години)	7,0	8,0	11,0	10,0	:	:

1 Безработни са всички лица, които не са наети, но активно са търсили работа и са готови да постъпят на работа незабавно или в срок от две седмици.

2 Дълготрайно безработни са лицата, които са били безработни в продължение на най-малко 12 месеца.

3 Неработещи, неучещи и необучаващи се.

4 Средно за първите три тримесечия на 2016 г. Данните за общия размер на безработицата и младежката безработица са сезонно коригирани.

Източник: Европейска комисия (Проучване на работната сила в ЕС)

Таблица В.3: Показатели за пазара на труда и социални показатели (продължение)

Разходи за обезщетения за социална закрила (% от БВП)	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Болест/здравеопазване	4,0	4,2	4,2	4,4	4,9	:
Инвалидност	1,3	1,2	1,2	1,4	1,4	:
Старост и преживели лица	8,5	8,0	8,0	8,6	8,9	:
Семейни/детски	1,9	1,7	1,7	1,8	1,9	:
Безработица	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	:
Жилишна политика	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	:
Социално изключване, неклассифицирано другаде	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	:
Общо	16,5	15,9	16,0	16,9	17,9	:
от които: обвързани с имущественото състояние обезщетения	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	:
Показатели за социално приобщаване	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Хора, изложени на риск от бедност или социално изключване ¹ (% от общото население)	49,2	49,1	49,3	48,0	40,1	41,3
Деца, изложени на риск от бедност или социално изключване (% от населението на възраст между 0 и 17 г.)	49,8	51,8	52,3	51,5	45,2	43,7
Процент на изложените на риск от бедност ² (% от общото население)	20,7	22,2	21,2	21,0	21,8	22,0
Процент на тежките материални лишения ³ (% от общото население)	45,7	43,6	44,1	43,0	33,1	34,2
Дял на хората, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност ⁴ (% от хората на възраст между 0 и 59 години)	8,0	11,0	12,5	13,0	12,1	11,6
Риск от бедност сред работещите (% от заетите лица)	7,7	8,2	7,4	7,2	9,2	7,7
Въздействие на социалните трансфери (без пенсиите) върху намаляването на бедността	23,6	19,0	18,1	21,3	20,1	22,5
Прагове на бедността, изразени в национална парична единица по постоянни цени ⁵	2869	2690	2553	2549	2875	2941
Брутен разполагаем доход (домакинства; ръст в %)	0,6	6,6	1,2	2,5	-7,2	1,4
Неравенство в разпределението на доходите (квинтилно съотношение на доходите, S80/S20)	5,9	6,5	6,1	6,6	6,8	7,1
Коефициент на Джини преди данъци и трансфери	46,5	46,3	47,0	47,7	49,7	50,2
Коефициент на Джини след данъци и трансфери	33,3	34,9	33,6	35,4	35,4	37,0

1 Хора, изложени на риск от бедност или социално изключване: лица, изложени на риск от бедност и/или понасящи тежки материални лишения, и/или живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност.

2 Процент на изложените на риск от бедност: дял на хората с приравнен разполагаем доход под 60 % от националния приравнен среден доход.

3 Дял на хората, които са подложени на най-малко четири от следните форми на лишения: неспособност: i) да плащат своя жилищен наем или своите сметки за битови нужди, ii) да поддържат адекватно отопление в дома, iii) да посрещнат неочаквани разходи, iv) да консумират месо, риба или еквивалентни белтъчини всеки втори ден, v) да си позволят едноседмична почивка извън дома веднъж годишно, vi) да си позволят кола, vii) да си позволят перална машина, viii) да си позволят цветен телевизор или ix) да си позволят телефон.

4 Хора, живеещи в домакинства с много нисък интензитет на икономическа активност: дял на хората на възраст между 0 и 59 години, живеещи в домакинства, в които пълнолетните лица (без децата на издръжка) са работили по-малко от 20 % от своето потенциално работно време през предходните 12 месеца.

5 За EE, CY, MT, SI и SK праговете са в номинална стойност в евро; хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ) = 100 през 2006 г. (в изследването за 2007 г. са взети предвид доходите от 2006 г.)

Източници: ESSPROS за разходите за обезщетения за социална закрила; EU-SILC за социалното приобщаване.

Таблица В.4: Показатели за резултатите и политиката на продуктите пазари

Показатели за резултатите	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Производителност на труда (реална, на заето лице, изменение в % спрямо предходната година)						
Производителност на труда в промишлеността	5,51	7,61	3,06	4,95	0,69	2,28
Производителност на труда в строителството	0,98	9,13	0,26	5,05	-2,43	0,35
Производителност на труда в пазарните услуги	8,55	3,91	0,21	2,06	1,07	3,63
Единични разходи за труд (ЕРТ) (цялата икономика, изменение в % спрямо предходната година)						
ЕРД в промишлеността	6,68	-2,42	2,58	1,53	6,15	0,66
ЕРД в строителството	4,02	-2,03	3,33	2,09	12,32	4,57
ЕРД в пазарните услуги	0,79	4,75	9,94	2,51	5,67	3,33
Бизнес среда	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Време за принудително изпълнение на договорите ¹ (дни)	564,0	564,0	564,0	564,0	564,0	564,0
Време за започване на бизнес ¹ (дни)	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0
Резултат от заявленията на МСП за банкови заеми ²	Не се прилага	0,59	Не се прилага	0,86	0,97	0,54
Научни изследвания и иновации	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Интензитет на НИРД	0,56	0,53	0,60	0,63	0,79	0,96
Общо публични разходи за образование като % от БВП, комбинирано за всички нива на образование	4,10	3,82	3,68	4,27	Не се прилага	Не се прилага
Брой на заетите в сферата на науките и технологиите като % от общата заетост	28	28	29	31	32	33
Население със завършено висше образование ³	20	20	21	22	24	24
Млади хора със завършен гимназиален етап на средното образование ⁴	86	87	86	86	86	85
Търговски баланс на високотехнологичните продукти като % от БВП	Не се прилага	Не се прилага	-3,50	Не се прилага	-2,56	-2,38
Пазари на стоки и услуги и конкуренция				2003 г.	2008 г.	2013 г.
ОИСР регулиране на стоките пазари (РСП) ⁵ , общо				Не се прилага	Не се прилага	1,57
ОИСР РСП ⁵ , търговия на дребно				Не се прилага	Не се прилага	0,20
ОИСР РСП ⁵ , професионални услуги				Не се прилага	Не се прилага	Не се прилага
ОИСР РСП ⁵ , мрежови индустрии ⁶				Не се прилага	Не се прилага	2,45

¹ Методиките, включително допусканията, за този показател са представени подробно на уебсайта:

<http://www.doingbusiness.org/methodology>.

² Средна стойност на отговора на въпрос Q7B_a. „[Банков заем]: Ако сте кандидатствали и сте се опитали да се договорите за този вид финансиране през последните шест месеца, какъв бе резултатът?“. Отговорите са кодифицирани, както следва: нула, ако е получена цялата сума, едно, ако е получена по-голямата част от сумата; две, ако е получена само ограничена част от нея; три, ако заявлението е отказано или отхвърлено; и липсва стойност, ако заявлението е все още в ход или резултатът е неизвестен.

³ Процент от населението на възраст 15—34 г. със завършено висше образование.

⁴ Процент от младежите на възраст 20—24 г. с най-малкото завършен гимназиален етап на средното образование.

⁵ Индекс: 0 = не е регулиран; 6 = най-силно регулиран. Методиките на показателите на ОИСР за регулирането на продуктите пазари са посочени подробно на уебсайта:

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>.

⁶ Агрегирани показатели на ОИСР за регулирането в енергетиката, транспорта и комуникациите.

Източници: Европейска комисия; Световната банка, Doing Business (Извършване на стопанска дейност) (за изпълнението на договорите и за времето, необходимо за започване на бизнес); ОИСР (за показателите за регулирането на продуктите пазари); SAFE (за резултата от заявленията на МСП за банкови заеми).

Таблица В.5: Екосяобразен растеж

Резултати в областта на екологосъобразния растеж		2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
Макроикономически							
Енергоемкост	kgoe / €	0,46	0,49	0,47	0,43	0,45	0,45
Въглероден интензитет	kg / €	2,11	2,25	2,08	1,89	1,94	-
Ресурсоемкост (обратно на производителността на ресурсите)	kg / €	4,26	4,63	4,55	4,38	4,74	4,82
Интензитет на генерирането на отпадъци	kg / €	5,91	-	5,58	-	6,08	-
Енергиен баланс на търговията	% от БВП	-5,7	-6,3	-6,9	-6,2	-5,7	-
Дял на енергията в ХИПЦ	%	14,08	11,94	13,67	15,01	14,05	13,06
Разлика между промяната в цената на енергията и инфлацията	%	-3,7	-0,4	6,5	-2,9	-1,3	6,2
Действителни единични разходи за енергия	% от добавената стойност	32,8	35,2	37,3	35,8	36,4	-
Съотношение между екологичните данъци и облагането на труда	съотношение	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-
Съотношение между екологичните данъци и БВП	съотношение	2,8	2,7	2,7	2,8	2,7	-
Секторни							
Енергоемкост на промишлеността	kgoe / €	0,50	0,49	0,47	0,46	0,46	0,45
Действителни единични разходи за енергия за преработващата промишленост без дейности по рафиниране	% от добавената стойност	65,8	61,0	57,8	65,4	65,8	-
Дял на енергоемките отрасли в икономиката	% от БВП	11,68	12,46	12,50	12,63	10,40	-
Цени на електроенергията за средноголеми промишлени потребители	€/kWh	0,07	0,07	0,07	0,08	0,08	0,07
Цени на газа за средноголеми промишлени потребители	€/kWh	0,03	0,03	0,04	0,04	0,03	0,03
Публични НИРД в областта на енергетиката	% от БВП	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Публични НИРД за защита на околната среда	% от БВП	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00
Степен на рециклиране на битовите отпадъци	%	24,5	26,2	25,0	28,5	23,1	29,4
Дял на емисиите на парникови газове, включени в схемата за търговия с емисии*	%	58,6	63,8	60,7	59,5	60,0	60,8
Енергоемкост на транспорта	kgoe / €	1,91	2,12	2,36	2,02	2,09	2,11
Въглероден интензитет на транспорта	kg / €	5,34	5,90	6,47	5,40	5,72	-
Сигурност на енергийните доставки							
Зависимост от внос на енергия	%	39,6	36,0	36,1	37,7	34,5	35,4
Агрегиран индекс на концентрация на доставчика	НИИ	66,2	71,9	77,2	65,5	60,3	-
Диверсификация на енергийния микс	НИИ	0,27	0,29	0,27	0,25	0,26	-

Всички макропоказатели за интензитет са изразени като съотношение между физическа величина и БВП (по цени от 2005 г.)

Енергоемкост: съотношение между брунтото вътрешно енергопотребление (в kgoe) и БВП (в EUR)

Въглероден интензитет: съотношение между емисиите на парникови газове (изразени в kg CO₂ еквиваленти) и БВП (в EUR)

Ресурсоемкост: съотношение между вътрешното потребление на материали (в kg) и БВП (в EUR)

Интензитет на генерирането на отпадъци: съотношение между отпадъците (в kg) и БВП (в EUR)

Енергиен търговски баланс: балансът на износа и вноса на енергия, изразен като % от БВП. Дял на енергията в ХИПЦ: дялът на „енергийните“ продукти в потребителската кошница, използвана за съставянето на ХИПЦ.

Разлика между промяната в цената на енергията и инфлацията: енергийният компонент в ХИПЦ и общата инфлация в ХИПЦ (годишна промяна в %).

Действителни единични разходи за енергия: действителните разходи за енергия като процент от общата добавена стойност за икономиката

Екологични данъци спрямо облагането на труда и БВП: от базата данни на Европейската комисия, „Тенденции в данъчното облагане в Европейския съюз“.

Енергоемкост на промишлеността: съотношение между крайното потребление на енергия в промишлеността (в kgoe) и брунтата добавена стойност на промишлеността (в EUR по цени от 2005 г.). Действителни единични разходи за енергия за производствения сектор, с изключение на дейностите по рафиниране: действителните разходи като процент от добавената стойност за производствения сектор

Дял на енергоемките отрасли в икономиката: дял на брунтата добавена стойност на енергоемките отрасли от БВП.

Цени на електроенергията и газа за средните промишлени потребители: интервал на потребление 500—2 000 MWh и 10 000—100 000 GJ; стойности без ДДС.

Степен на рециклиране на битовите отпадъци: съотношението между рециклираните и компостираните битови отпадъци и общите битови отпадъци.

Публични инвестиции в НИРД в областта на енергията или околната среда: публични разходи за НИРД за тези категории като % от БВП.

Съотношение на емисиите на парникови газове (ПГ), обхванати от схемата за търговия с емисии на ЕС (СТЕ) (с изключение на авиационния сектор): въз основа на емисиите на парникови газове (без земеползването, промените в земеползването и горското стопанство), за които държавите членки са докладвали на Европейската агенция за околната среда.

Енергоемкост на транспорта: крайното потребление на енергия на транспортната дейност (kgoe), разделено на брунтата добавена стойност от транспортния сектор (в EUR, по цени от 2005 г.)

Въглероден интензитет на транспорта: съотношение между емисиите на парникови газове в транспорта и брунтата добавена стойност на транспортния сектор.

Зависимост от внос на енергия: съотношение между нетния внос на енергия и брунтото вътрешно енергопотребление, в това число на международни котелни горива.

Агрегиран индекс на концентрация на доставчика: обхваща нефт, газ и въглища. По-маките стойности показват по-голяма диверсификация и следователно по-нисък риск.

Диверсификация на енергийния микс: индексът на Херфиндал спрямо природния газ, общо нефтените продукти, ядрената топлоенергия, енергията от възобновяеми източници и твърдите горива

Източник: Европейска комисия; *Европейската комисия и Европейската агенция за околната среда

ПОЗОВАВАНИЯ

Българска народна банка (БНБ, 2016а)), *Икономически преглед, 03/2016*, на разположение на адрес: http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_publication/pub_ec_r_2016_03_bg.pdf

Българска народна банка (БНБ, 2016б)), *Доклад за прегледа и качеството на активите и стрес теста на българската банкова система*, на разположение на адрес: http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_download/bs_aqr_results_a1_bg.pdf

Българска народна банка (БНБ, 2016в)), *Доклад за прегледа и качеството на активите и стрес теста на българската банкова система. Индивидуални данни за банките*, на разположение на адрес: http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_download/bs_aqr_results_a2_bg.pdf

Българска народна банка (БНБ, 2016г)), *Годишен преглед на изпълнението на Плана за реформиране и развитие на банковия надзор*, на разположение на адрес: http://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_pressrelease/pr_20161103_a1_bg.pdf

Български лекарски съюз (2016 г.), *презентация*, достъпна на адрес: http://www.blsbg.com/images/Documents/zeva_presentacia_dr_grozev.ppt

CASE at al. (2016 г.), *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2016 Final Report* (Изследване и доклади относно разликите в ДДС в 28-те държави — членки на ЕС: Окончателен доклад, 2016 г.), TAXUD/2015/CC/131, на разположение на адрес: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2016-09_vat-gap-report_final.pdf

Cedefop (2016 г.), *EU Skills Panorama* (Панорама на уменията в ЕС), на разположение на адрес: <http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/countries/bulgaria>

Eurofound (2016 г.), *Exploring the diversity of NEETs* (Проучване на разнообразието на незаетите с работа, учене или обучение лица), на разположение на адрес: http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf

Европейска комисия (2017а)), *Индекс на условията за потребителите* (предстоящо публикуване)

Европейска комисия (2017б)), *Доклад относно напредъка на България съгласно механизма за сътрудничество и проверка*, COM (2017) 43 final, на разположение на адрес: https://ec.europa.eu/info/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/reports-progress-bulgaria-and-romania_bg

Европейска комисия (2017в)), *Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието* (предстоящо публикуване)

Европейска комисия (2016а)), *Тенденции в данъчното облагане в Европейския съюз*, на разположение на адрес: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union_en

Европейска комисия (2016б)), *EU Tax Policies: 2016 Scoreboard* (Данъчните политики в ЕС: Информационно табло за 2016 г.), Служба за публикации на Европейския съюз, Люксембург

Европейска комисия (2016в)), *Excise Duty Tables. Part II – Energy Products and Electricity* (Таблицы с акцизите. Част II – Енергийни продукти и електроенергия) Ref. 1047, преработен юли 2016, на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/excise_duties/energy_products/rates/excise_duties-part_ii_energy_products_en.pdf

Европейска комисия (2016г)) *European Business and Consumer Survey* („Проучване на европейския бизнес и потребители“), на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/index_en.htm

Европейска комисия (2016д)), Доклад за България за 2016 г., SWD (2016) 72 final, на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_bulgaria_en.pdf

Европейска комисия (2016е)), *Eurostat Community Survey on ICT usage* (Евростат, „Статистическо изследване на Общността за използването на ИКТ“), на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Community_survey_on_ICT_usage_in_households_and_by_individuals

Европейска комисия (2016ж)), *European Innovation Scoreboard* („Сравнителен анализ на европейските иновации“), на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

Европейска комисия (2016з)), *Информационно табло за вътрешния пазар на ЕС* (публикуването предстои)

Европейска комисия (2015а)), *Предизвикателства за инвестиционната среда в държавите членки*, работен документ на службите на Комисията, на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2016/ags2016_challenges_bulgaria_bg.pdf

Европейска комисия (2015б)), *Индекс на ключовите показатели в областта на цифровите технологии*, на разположение на адрес: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-scoreboard>

Европейска комисия (2015в)), *Доклад за България за 2015 г.*, SWD (2015) 22 final, на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/cr2015_bulgaria_bg.pdf

Европейска комисия (2015г)), *Партньорска проверка на българската система за научни изследвания и иновации*, на разположение на адрес: <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/policy-support-facility/peer-review-bulgarian-research-and-innovation-system>

Европейска комисия (2015д)), *Проучване на Евробарометър за отношението на предприятията към корупцията в ЕС: Резюме*, Експресно проучване на Евробарометър № 428, <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2084>

Европейска комисия и Комитет за икономическа политика (2016 г.), *Съвместен доклад относно системите на здравеопазването и дългосрочните грижи и фискалната устойчивост*

Евростат (2016 г.), Статистически данни на ЕС за доходите и условията на живот (EU-SILC), на разположение на адрес: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_\(EU-SILC\)_methodology_-_introduction](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_statistics_on_income_and_living_conditions_(EU-SILC)_methodology_-_introduction)

Европейска комисия и Комитет за икономическа политика (2016 г.), *Съвместен доклад относно системите на здравеопазването и дългосрочните грижи и фискалната устойчивост*, на разположение на адрес: http://ec.europa.eu/info/publications/joint-report-health-care-and-long-term-care-systems-fiscal-sustainability-0_en

ЕИОРА, Европейски орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване (2017 г.), *Balance Sheet Review of the Bulgarian Insurance Sector* (Преглед на счетоводния баланс на

българския застрахователен сектор), на разположение на адрес: <https://eiopa.europa.eu/publications/other-documents>

Агенция на Европейския съюз за основните права (FRA) (2016 г.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey, EU-MIDIS II: Roma – Selected findings* (Второ изследване на положението на малцинствата и дискриминацията в Европейския съюз (EU-MIDIS II): Ромско население — избрани заключения), на разположение на адрес: <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>

Глобален наблюдател на предприемачеството (GEM) (2016 г.), *2015/16 GEM National report on entrepreneurship in Bulgaria* (Доклад на GEM за предприемачеството в България през 2015/2016 г.), на разположение на адрес: <http://gemorg.bg/reports/national-report/2015-16-gem-bulgaria-annual-report-on-entrepreneurship/>

МВФ (2015 г.), *A Strategy for Resolving Europe's Problem Loans*, Staff Discussion Note No. 15/19 (Стратегия за разрешаване на предизвикателството, свързано с проблемните кредити, в Европа, Документ за обсъждане на службите на Международния валутен фонд № 15/19), на разположение на адрес: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1519.pdf>

МВФ (2016 г.), *Article IV consultation - Bulgaria, Staff Report* (Консултация по член IV — България, Доклад на службите), на разположение на адрес: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16344.pdf>

Manpower Group (2016 г.), *Talent shortage survey 2016-2017* (Проучване на недостига на талант за 2016—2017 г.), на разположение на адрес: <http://www.manpowergroup.com/talent-shortage-2016>.

Министерство на финансите — България (2016 г.), *Доклад с оценка по прилагането на Единната национална стратегия за повишаване на събираемостта на приходите, справяне със сенчестата икономика и намаляване на разходите за спазване на законодателството 2015—2017 г.*, на разположение на адрес: www.minfin.bg/document/17983:2.

Национален статистически институт (2016 г.), *Статистика на цените на жилища*, на разположение на адрес: <http://www.nsi.bg/en/content/13023/housing-price-statistics>

ОИСП/ЕС (2016 г.), *Health at a Glance: Europe 2016 – State of Health in the EU Cycle* (Здравеопазването накратко: Европа 2016 г. — Цикъл относно здравословното състояние в ЕС), на разположение на адрес: https://ec.europa.eu/health/state/glance_en

ОИСП (2015 г.), *PISA 2015, Results in Focus* (PISA 2015, Резултатите на фокус), на разположение на адрес:

PWC (2016 г.), *Paying Taxes 2016* (Плащането на данъци през 2016 г.), на разположение на адрес: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes-2016/paying-taxes-2016.pdf>

Агенция по обществени поръчки et al. (2016 г.), *Доклад относно системата за обжалване на обществени поръчки*

Roma Decade (2015 г.), [Roma Inclusion Index 2015](http://www.romadecade.org/news/roma-inclusion-index-2015/9810) (Индекс за ромското включване (2015 г.), на разположение на адрес: <http://www.romadecade.org/news/roma-inclusion-index-2015/9810>

The Heritage Foundation (2016 г.), *Index of economic freedom Report* (Доклад относно индекса за икономическа свобода), на разположение на адрес: <http://www.heritage.org/index/>

Световната банка (2017 г.), *Portraits of Labour Market Exclusion 2.0* (Изключване от трудовия пазар 2.0) (публикуването предстои)

Световната банка (2016а)), *The Worldwide Governance Indicators* (Показатели за управление в света), WGI project, на разположение на адрес: <http://data.worldbank.org/data-catalog/worldwide-governance-indicators>

Световната банка (2016б)), *Doing Business 2017* (Извършването на стопанска дейност през 2017 г.), на разположение на адрес: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017>

Световната банка (2015 г.), *Productivity in Bulgaria, Trends and Options* (Производителност в България, тенденции и варианти), на разположение на адрес: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2015/06/30/boosting-productivity-in-bulgaria-mission-possible>

Световната банка (2011 г.), *Roma Inclusion is Smart Economics - Illustrations from Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia* (Включването на ромите — интелигентен икономически избор. Примери от България, Чешка република, Румъния и Сърбия), на разположение на адрес: <http://documents.worldbank.org/curated/en/509711468261335080/Roma-inclusion-is-smart-economics-illustrations-from-Bulgaria-Czech-Republic-Romania-and-Serbia>

Световен икономически форум (2016а)), *Global Competitiveness Index 2016-2017* (Индекс за глобална конкурентоспособност за 2015—2016 г.), на разположение на адрес: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>

Световен икономически форум (2016б)), *Executive Opinion Survey* (Проучване на мненията на бизнеса), на разположение на адрес: <http://reports.weforum.org/global-risks-2017/appendix-c-the-executive-opinion-survey-2016-views-of-the-business-community-on-the-global-risks-of-highest-concern-for-doing-business/>